

VOIPPIISRYHMÄSTÄ VOIMAA ARKEEN

VERTAISRYHMÄ LASTENSUOJELUN PERHETYÖN TUKENA

Sosiaalialan koulutusohjelma,
Sosionomi YAMK
Opinnäytetyö
Kevät 2009

Mervi Seriola

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi, YAMK	
Tekijä/Tekijät			
Mervi Seriola			
Työn nimi			
Voippisryhmästä voimaa arkeen, vertaisryhmä lastensuojelun perhetyön tukena			
Työn laji	Aika	Sivumäärä	
Opinnäytetyö	kevät 2009	79 + 5	
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Tämä opinnäytetyö tuo esille ryhmätoimintaan osallistuvien äitien hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ja niiden merkityksiä. Opinnäytetyön tehtävänä on selvittää, kuinka kotiäidit kokevat perhetyön avopalveluna järjestetyn vertaisryhmän tuen. Työn tavoitteena on saada tietoa vertaisryhmätoiminnasta jäsenten kokemusten perusteella. Tarkastelun kohteena oli Muuramen lastensuojelun perhetyön äiti -lapsiryhmä. Ryhmän toiminta oli suunniteltu erityisesti väsyneille tai masentuneille äideille. Ryhmä koostui kuudesta äidistä ja joistakin heidän lapsistaan. Kokoon-tumisia ryhmälle kertyi toimintakauden syksy 2007 - kevät 2008 aikana 24 kertaa.</p> <p>Tutkimuksen aineisto on kerätty kyselylomakkeiden, teemahaastattelujen ja havaintojen perusteella. Aineisto on analysoitu CMOI-kaavion avulla. Kaavioin neljä käsitettä: konteksti, mekanismi, muutos ja menetelmät toimivat pohjana, jonka avulla tarkastellaan ja analysoidaan aineistoa teoriaohjaavasti. Kaavio auttoi jäsentämään äitien elämäntilanteet ja huomioimaan hyvinvointia tukevat tekijät.</p> <p>Tutkimuksen tulosten mukaan kotiäideillä on tarve ja halu aikuiskontakteihin. Samanlainen elämäntilanne mahdollisti dialogisen keskustelun äitien välillä. Ohjaajien johdolla äidit halusivat jakaa arkisia kokemuksia ja ajatuksia toistensa kanssa. Äidit saivat perheohjaajien ammatillisen sekä vertaisryhmän jäsenten antaman tuen. Ryhmän toimintakauden aikana äitien itseilmaisu ja rohkeus kodin ulkopuoliseen elämään lisääntyi merkittävästi. Tärkeänä tuloksena voidaan pitää äitien itsetunnon vahvistumista millä on voimaannuttava ja elämänlaatua parantava merkitys. Lisäksi tulokset kertovat, että ryhmän jäsenten yksilöllinen huomiointi tarvitsee erilaisia menetelmiä.</p> <p>Vertaisryhmätoiminta tarvitsee erilaisia menetelmiä voidakseen vastata perhetyön asiakkaiden tarpeita. Vertaisryhmä on tärkeä foorumin toisten aikuisten kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen heidän kanssaan. Vuorovaikutus muiden äitien kanssa tukee voimaantumista ja itsetuntoa sekä lisää sosiaalista pääomaa. Äitien sosiaalinen verkosto vahvistuu. Tutkimus osoittaa, että vertaisryhmätoiminta on asiakaslähtöinen ja tuloksellinen toimintamuoto, jota tulisi vahvistaa yhtenä perhetyön menetelmänä. Kunnan omat resurssit ei aina riitä, joten yhteistyötä yksityisten palveluiden tuottajien sekä järjestöjen kanssa tulisi kehittää. Tämä voisi olla uusi mahdollisuus tarjota kuntalaisille ja lastensuojelun asiakkaille monipuolista vertaisryhmätoimintaa.</p>			
Avainsanat			
vertaisryhmä, vertaistuki, lastensuojelu, perhetyö, voimaantuminen, sosiaalinen pääoma			

Degree Programme in		Degree
Social Services		Master of Social Services
Author/Authors		
Mervi Seriola		
Title		
“Voippisryhmä “ for Everyday Strength , Peer Group Supporting Child Welfare Family Work		
Type of Work	Date	Pages
Master's Thesis	Spring 2009	79+5
<p>ABSTRACT</p> <p>This thesis brought forth factors that affected the well-being of mothers involved in a support group and the significance of these influences. The thesis also determined how stay-at-home mothers experienced the peer support group organised by family services. The goal was to gain information about the peer-group activity based on the members' experiences. The target group for this study was the Muurame Family Service's mother-child support group, designed especially for mothers suffering from depression and fatigue. The group comprised 6 mothers and their children, meeting 24 times from autumn 2007 to spring 2008.</p> <p>Research material was gathered using questionnaires, themed interviews, and observations. The data collected was analysed using the CMOI-chart. The four concepts of the chart; context, action, change and methods - were the theoretical base of material examination and analysis. The chart helped to identify the mothers' situation in life and perceived the factors that supported their well-being.</p> <p>The results of the study showed that stay-at-home mothers had a need and desire for adult contact, an opportunity to converse with others in the same life situation. Under the guidance of the group leader, the mothers liked to share everyday experiences and thoughts with others, receiving support through the peer group as well as from family service professionals. During the groups' sessions the self-expression and fortitude of the mothers outside their home-life increased substantially. The most significant result was the mothers' increase of self-respect empowering and restoring the quality of life. The results also showed that diverse methods were needed for group members' individually observed needs.</p> <p>Peer group activity requires a diverse range of methods to be able to respond to the needs of the family services clients and is an important forum for other adults to meet and interact with each other. This interaction with other mothers promotes empowerment and self-respect as well as social capital, strengthening the mothers' social network. The research shows that peer-group activity is client-orientated and it is a successful operational format that should be established as a family work method. The municipality's own resources are not always enough, therefore co-operation with providers of private services and other organisations should be developed. This could be a new opportunity when offering municipal residents and child welfare clients a diverse peer group activity.</p>		
Keywords		
peer group, peer support, child welfare, family work, empowerment, social capital		

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN TAUSTA	3
2.1 Kehittämistarve ja tavoite	3
2.2 Perhe – hanke vertaisryhmätoiminnan tukijana	5
3. PERHETYÖ	7
3.1 Perhetyön määrittely ja paikka lastensuojelutyössä	7
3.2 Lastensuojelun perhetyön kehittyminen	8
3.3 Perhetyön toiminta	11
3.4 Perhetyö lastensuojelulain normittamana työmuotona	13
4. VERTAISRYHMÄ JA VERTAISTUKI	15
4.1 Vertaisryhmän ja vertaistuen määrittelyä	15
4.2 Ryhmän kehitysvaiheet	16
4.3 Vertaisryhmän yleiset tehtävät	19
4.4 Vertaistuen erityispiirteitä väsyneiden tai masentuneiden ryhmässä	20
4.5 Jäsenten roolit ryhmässä	22
4.6 Ohjaajan rooli	23
4.7 Vertaisryhmä toiminnallisena työmenetelmänä	24
5. VERTAISRYHMÄ SOSIAALISEN PÄÄOMAN LÄHTEENÄ JA VOIMAANTUMISEN VÄLINEENÄ	26
5.1 Vertaisryhmätoiminnan merkitys sosiaalisen pääoman kartuttajana	26
5.2 Voimaantuminen vertaisryhmän tavoitteena	29
6. MUURAMEN PERHETYÖN VERTAISRYHMÄTOIMINTA	31
6.1 Muuramen kunnan lastensuojelun perhetyö	32
6.2 Voippis – ryhmän toiminta ja tavoitteet	33
7. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA ASETELMA	35
7.1 Kohderyhmän jäsenten taustat	36
7.2 Aineiston keruu	38
7.2.1 Alustava tieto kyselylomakkeella	39
7.2.2 Voippis - ryhmän toimintaan osallistuvien teemahaastattelu	40
7.2.3 Osallistuva havainnointi	42
7.3 Teoriasidonnainen lähestymistapa aineistoon	43
7.4 Analyysimalli CMOI- kaavio ohjaavana teoriana	43
7.5 Eettisyys	46
8. ANALYYSI JA TULOKSET	48
8.1 Yhteiset kokemukset helpottivat ryhmäytymistä	49
8.2 Kotiäideillä oli tarve ja halu aikuiskontakteihin	51
8.3 Äitien kokemat muutokset	54
8.4 Äitien kokemukset ryhmässä käytetyistä menetelmistä	58
9. JOHTOPÄÄTÖKSET	61

9.1 Vertaisryhmä on tärkeä foorumi aikuiskontakteihin sekä vuorovaikutukseen	61
9.2 Vertaisryhmä tuki äitien voimaantumista ja itsetuntoa	62
9.3 Voimaantuminen lisäsi äitien aktiivisuutta kodin ulkopuoliseen elämään	64
9.4 Ryhmässä käytetyt menetelmät tukivat äitien yksilöllisyyttä	65
9.5 Ryhmän ohjaajalta vaaditaan innostuneisuutta	66
10. POHDINTA	67
10.1 Vertaistuen merkitys perhetyössä	67
10.2 Kokemukseni ja ymmärrykseni tutkimusprosessin jälkeen	69
10.3 Tutkimuksen hyödyntäminen	72
LIITTEET 1-3	

1. JOHDANTO

Nykyisessä yhteiskunnassa naapuriapua ja talkoohenkisyttä on entistä vähemmän tarjolla. Lapsiperheet saattavat asua kaukana omista vanhemmistaan ja sukulaisistaan. Perheet voivat olla hyvin yksin eristäytyneinä yhteisöllisyydestä, joka tuottaa sosiaalista pääomaa. Markku Hyypän mukaan sosiaalinen pääoma lisää demokratiaa sekä perheiden hyvinvointia. Sen ajatellaan olevan myös mahdollinen terveyden lähde (Hyypä 2002: 24–27).

Tarja Heinon selvityksen mukaan Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön piirissä olevien asiakkaiden määrä on kolminkertaistunut viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Lisäksi kuntalaisille tarjolla olevat peruspalvelut ovat heikentyneet. Nykyisin monessakaan kunnassa lapsiperheet eivät saa kotipalvelusta apua arjessa jaksamiseen (Heino 2008: 3.) Lastensuojelun perhetyö on ollut jatkuvassa murroksessa ja uusia toimintamenetelmiä tarvitaan lapsiperheiden tueksi.

Jyväskylän seudun Perhe- hankkeen yksi tavoite oli mahdollistaa perheiden sosiaalisten verkostojen lisääntyminen. Keskusteluissa esille on noussut toistuvasti pienryhmätöiminnan ja vertaisryhmien merkitys asiakkaille ja perhetyölle. Hankeprosessin aikana vertaisryhmätöiminta on lisännyt asiakkaiden sosiaalista osallisuutta. Vertaisryhmät nähdään merkittävänä hyvinvoinnin ja sosiaalisen voimavaran kartuttajana.

Vertaisryhmätöiminnan tutkiminen perhetyössä on hyvin ajankohtainen. Uuden lastensuojelulain mukaan sosiaalitoimen on järjestettävä tarvittaessa lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuen lastensuojelun avohuollon tukitoimena mm. vertaisryhmätöimintaa. Tutkimustyöni kohdistuu yhden ryhmän toiminnan tarkasteluun. Tutkimuksen kohteena on Voippis – vertaisryhmä, joka on Muuramen lastensuojelun perhetyön toimintamuoto. Ryhmä on lastensuojelun perhetyön väsyneiden tai masentuneiden pienten lasten äitien kohdennettu vertaisryhmä. Ryhmä aloitti toimintansa syyskuussa 2007 ja päättyi toukuussa 2008. Tämän tutkimuksen aikana toimintaan on osallistunut kuusi äitiä lapsineen. Tutkimuksen tarkoituksena on hankkia tietoa lastensuojelun perhetyön asiakkaiden kokemuksista vertaisryhmätöiminnasta ja siitä miten se vaikuttaa asiakkaiden elämään ja arkipäivästä selviytymiseen. Aineistoni on kerätty aktivoivan osallistuvan havainnoinnin menetelmällä, kyselylomakkeilla sekä teemahaastatteluilla.

Lastensuojelu, perhetyö, pienryhmätoiminta, vertaisryhmä ja vertaistuki ovat keskeisiä käsitteitä tässä työssä. Tutkimustyössäni vertaisryhmällä ja tuella tarkoitan sitä, että kokemuksia jakamalla äidit mahdollisesti saavat tukea ja apua omaan elämäntilanteeseen ja jaksamiseen. Pienryhmätoiminta tarkoittaa pientä ryhmää, jossa osallistujia on vähintään kolme ja enintään kahdeksan. Tutkimuksen teoriaosuudessa selvitän lukijalle näitä käsitteitä. Kuvaan myös ryhmäprosessin etenemistä, jotta lukija ymmärtää sen merkityksen ja vaikutuksen pienryhmätoiminnassa. Lastensuojelun perhetyön käsitteleminen teoreettisessa viitekehyksessä selkiyttää ryhmään osallistujien erityistarpeita ja toiveita. Käsittelemän tutkimuksessa lainsäädäntöä lastensuojelun avohuollon osalta.

Tutkimustyössäni tulen kuvaamaan ja analysoimaan vertaisryhmän toimintaan osallistuvien henkilöiden kokemuksia. Aineistona ovat kokemukset; miten henkilö on kokenut ryhmässä olemisen vaikuttaneen omaan elämään, mitä hän on saanut ryhmältä ja onko ryhmän toiminta vastannut hänen tarpeitaan ja odotuksiaan? Lisäksi pohdin tutkimuksen aineiston perusteella toiminnan jatkuvuuden merkitystä, miten tarpeellisenä näen vertaisryhmätoiminnan juurruttamisen lastensuojelun perhetyöhön. Pelkkä analysointi ei riitä vaan tutkimuksen tuottama tieto tulee hyödyntää käytännön toiminnassa.

Tutkimustyössäni painopiste on lastensuojelun perhetyön vertaisryhmätoiminnassa. Jäsenmän ja tulkitsen realistisen arvioinnin kaavion, tässä tapauksessa CMOI – kaavion avulla äitien kokemuksia aineistona käyttäen Voippis – ryhmän tuloksellisuutta. Tutkin sitä, kuinka kotiäidit kokevat perhetyön avopalveluna järjestetyn vertaisryhmän tuen? Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jonka aineiston analyysi on teoriasidonnainen.

Pohdin myös sitä, mitä valmiuksia pienryhmätoiminta vaatii ryhmän ohjaajalta ja mikä merkitys on ohjaajan omalla roolilla? Ohjaajan rooli on tärkeässä asemassa, joten sen tarkasteleminen on tarpeellista. Ohjaaja on auktoriteettiasemassa oleva kanssakulkija ryhmässä. Ohjaajan on löydettävä oma polkunsä auktoriteettiaseman ja kanssakulkijan välimaastosta.

2. TUTKIMUKSEN TAUSTA

2.1 Kehittämistarve ja tavoite

Keski-Suomen lastensuojelun kehittämissyksikkö, Kehys kartoitti syys- lokakuussa 2007 eri tahoilla toteutettavat lapsille, nuorille ja vanhemmille suunnatut vertaisryhmät. Kysely lähetettiin sähköpostilla 28 kuntaan ja vastauksia saatiin 17 kunnasta. Kyselylomakkeessa kysyttiin, millaisia lasten, nuorten tai vanhempien vertaisryhmiä kunnassanne on tällä hetkellä meneillään tai ollaan käynnistämässä, millaisia vertaisryhmiä kunnassanne tarvittaisiin ja miksi, sekä millaista tukea kunnassa tarvittaisiin mahdollisten uusien vertaisryhmien perustamiseen.

Kuntien välillä oli suuria eroja. Kuudessa kunnassa ei ole ollut minkäänlaista vertaisryhmätoimintaa. Kunnissa, joissa järjestetään vertaisryhmätoimintaa (10 kuntaa), korostuvat kohdennetut ryhmät ja avoin kerhotoiminta. Perhetyöntekijät olivat aktiivisia toimijoita ja toteuttajia kuntien vertaisryhmätoiminnassa. Lähes kaikki vastaajat näkivät vertaisryhmätoiminnan tarpeelliseksi. Vertaistuen kohderyhmänä olivat eri elämäntilanteissa elävät vanhemmat, esimerkiksi eronneet, masentuneet ja väsyneet vanhemmat. Eniten tukea vertaisryhmätoiminnan järjestämiseen kaipaavat kunnat, eivät järjestöt tai perheneuvolat (Johanna Liukkonen 2007 Keski-Suomen vertaisryhmäkartoitus, Kehys).

Keski-Suomen kehittämissyksikkö, Perhe-hanke ja Jyväskylän kaupungin lastensuojelun perhetyöntekijät järjestivät vertaisryhmät perhetyön työmuotona työkokouksen yhteistyössä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen tiloissa 4.12.2007 Keski-Suomen perhetyöntekijöille. Työkokouksen tarkoituksena oli selkiyttää toimijoille vertaisryhmä- ja pienryhmätoiminnan teoriaa sekä toimintaa käytännössä. Työkokoukseen osallistujat pohtivat vertaisryhmätoiminnan lineaarista etenemistä, sen suunnittelusta ryhmätoiminnan päättämiseen. Työpajoja oli neljä ja niiden aiheet olivat seuraavat:

1. kun suunnittelen vertaisryhmätoiminnan aloittamista,
2. kun aloitan vertaisryhmän kanssa,
3. kun toimin vertaisryhmän kanssa,
4. kun lopetan vertaisryhmätyöskentelyn.

TAULUKKO 1. Vertaisryhmät perhetyön työmuotona työkokouksen työpajojen tuottamat tuotokset.

Päivän antia työpaja yhdestä:
Vertaisryhmätoiminnan suunnitteluun tulisi varata riittävästi aikaa ja siihen on saatava esimiehen hyväksyntä. Toisaalta resurssipula nähtiin esteenä vertaisryhmätoiminnan aloittamiseen. Yhteistyö, esimerkiksi Mll:n tai seurakunnan työntekijöiden kanssa koettiin hyvänä mahdollisuutena. Suunnitteluvaiheessa on hyvä selvittää tilat ja tarvittava rahoitus. Soveltuvan kohderyhmän miettiminen on tärkeää sekä merkitys ja tavoitteellisuus, asiakkaiden sitouttaminen ja motivointi. Vetäjän oma innostus nähtiin tärkeänä.
Päivän antia työpaja kahdesta:
Vertaisryhmätoiminnan alkuvaiheessa nähtiin erittäin tärkeänä turvallisen ilmapiirin luominen, jossa on lupa ilmaista omia tunteita. Ryhmän alussa on hyvä luoda yhteiset pelisäännöt mitkä lisäävät turvallisuutta ja sitoutumista ryhmän toimintaan. Luottamuksesta ja vaitiolosta on hyvä keskustella ääneen mutta lisäksi on muistettava tarvittaessa lastensuojeluilmoituksen tekovelvollisuus. Ryhmän toiminnalle nähtiin tärkeäksi rauhallinen eteneminen, jolloin on aikaa tutustua toisiin ryhmän jäseniin. Tutustumisen apuna voidaan käyttää erilaisia toiminnallisia menetelmiä. Alussa ohjaaja kertoo itseltään ja roolistaan sekä huomioi kaikki ryhmään osallistuvat henkilöt ja toivottaa heidät tervetulleeksi.
Päivän anti työpaja kolmesta:
Vertaisryhmän tapaamisessa aloitukseen kannattaa kiinnittää huomiota, pyrkiä luomaan siitä rauhallinen ja turvallinen hetki. Ohjaajan tehtävänä nähtiin kaikkien tasapuolinen huomioiminen. Vertaisryhmätoiminnalla on hyvä olla tuttu ja turvallinen rakenne, ajan, tilan ja ohjelman suhteen. Teemat ja tavoitteet on hyvä kerrata toiminnan yhteydessä. Toiminnan puolivälissä olisi hyvä pitää välitarkastus tavoitteiden suhteen ja tarvittaessa muokata niitä. Ohjaajien pysyvyys ja sitoutuminen nähtiin tärkeänä.
Päivän anti työpaja neljästä:
Vertaisryhmän päättymisvaiheessa on hyvä antaa ja kerätä palautetta. Palaute on hyvä käsitellä ja purkaa ryhmässä yhdessä ja arvioida sitä. Tarvittaessa annetaan ryhmään osallistujille palveluohjausta ja varmistetaan jatkuvuus, esimerkiksi seurantatapaamisella. Ryhmästä nousevat voimavarat nostetaan esille kiitosten myötä ja tehdään selkeä ryhmän päätös, esimerkiksi juhlilla. Lopettamisen tulee olla ajoissa tiedossa kaikilla ryhmäläisillä. Ryhmästä saadut kokemukset dokumentoidaan ja hyödynnetään jatkossa.

(Johanna Liukkonen 2007 Keski-Suomen vertaisryhmäkartoitus, Kehys)

Perhetyöntekijät kokivat tarpeellisenä lisätiedon saamisen vertaisryhmätoiminnasta sekä sen ohjaamisesta, joko koulutuksen muodossa tai yhteisten kokemusten jakamisen kautta. Työkokouksessa käytiin vilkasta keskustelua vertaisryhmätoiminnasta, jonka mukaan voidaan tehdä johtopäätös, että vertaisryhmätoiminnan kehittämiseen löytyy perhetyöntekijöillä kiinnostusta.

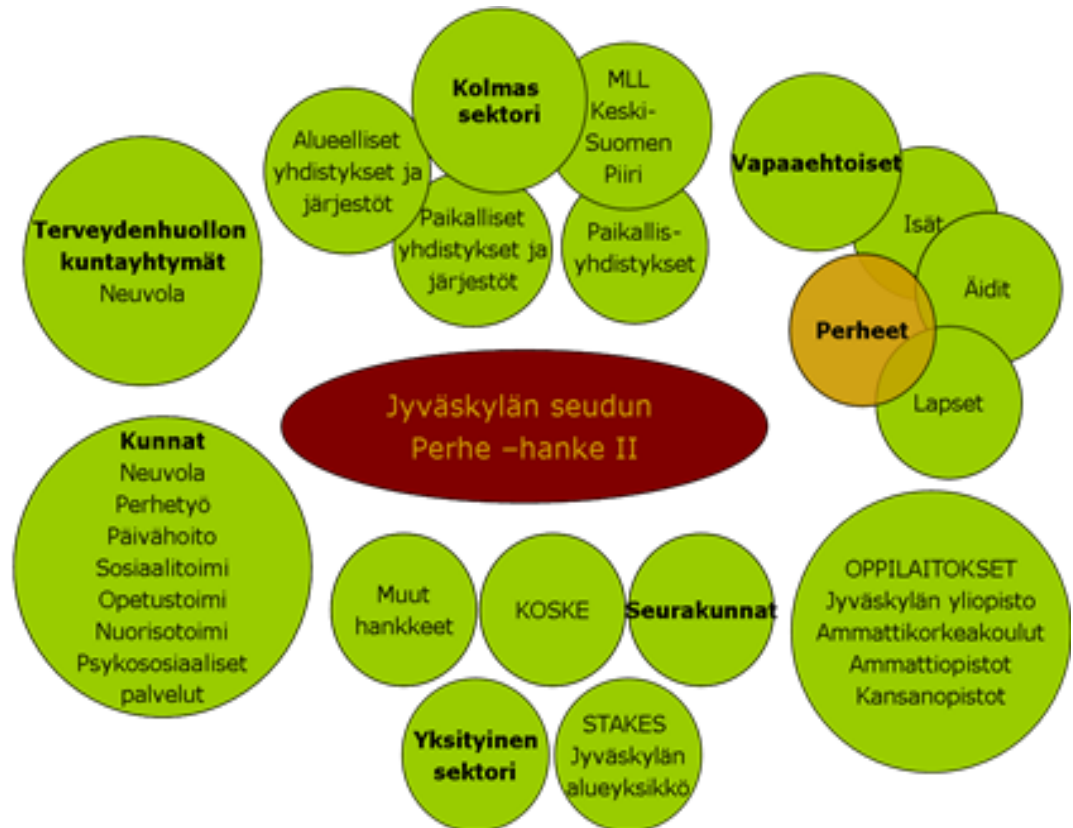
2.2 Perhe – hanke vertaisryhmätoiminnan tukijana

Valtioneuvoston periaatepäätöksenä kirjattiin 2.10.2003 tavoite kehittää perhekeskustoimintaa, joka on perheiden tarpeista lähtevää sekä perheiden vertaistukea edistävää. Valtakunnallinen Perhe – hanke käynnistettiin edellä mainitun tavoitteen saavuttamiseksi. Jyväskylän seudun Perhe – hanke on osa tätä valtakunnallista hanketta (Lääperi 2007: 3; Viitala – Kekkonen – Paavola 2008: 11.)

Jyväskylän seudun Perhe – hanke oli Jyväskylän kaupungin hallinnoima seudullinen hanke. Mukana hankkeessa olivat Jyväskylä, Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa, Muurame ja Mannerheimin lastensuojeluliiton Keski – Suomen piiri. Hanke oli saanut valtionavustusta, minkä lisäksi rahoitukseen osallistuivat hankkeeseen kuuluvat kunnat ja Mannerheimin lastensuojeluliitto. Jyväskylän seudun Perhe – hanke oli kaksi osanena. Ensimmäinen osa, Perhe I -hanke toteutettiin 1.7.2005 – 30.10.2007. Hanke haki jatkorahoitusta toiminnalle, Sosiaali- ja terveysministeri myönsi Jyväskylän seudun Perhe II -hankkeelle valtionavustusta vuosille 2007 – 2008 (Lääperi 2007: 3.)

Hankkeen yleisenä tavoitteena oli vahvistaa yhteiskunnassa lapsi – ja perhemyönteisyyttä sekä lisätä yhteisvastuuta lasten hyvinvoinnista ja heidän turvallisesta kasvuympäristöstä (Viitala – Kekkonen – Paavola 2008: 11.) Hankkeen päämääränä oli luoda pysyvä paikallisella tasolla toimiva perhepalveluverkosto sekä lisätä aikaisempaa tiiviimpää yhteistyötä ja kumppanuutta eri toimijoiden kesken. Tähän pyrittiin perheiden osallisuutta vahvistamalla siten, että perheiden kohtaamisessa huomioitiin heidän omat voimavarat ja vahvuudet (Lääperi 2007: 3.) Vertaisryhmät voivat mahdollistaa perheiden sosiaalisten verkostojen ja osallisuuden lisääntymistä. Ryhmässä, sen osallistujat tapaavat muita ihmisiä ja voivat luoda heidän kanssaan uusia ystävyysuhteita.

Yksi Jyväskylän seudun Perhe-hankkeen tavoitteista oli lisätä lapsiperheiden hyvinvointia tarjoamalla vertaistukea kumppanuusperiaatteella, jolloin julkinen sektori toimii yhteistyössä vapaaehtoistoimijoiden tai järjestöjen kanssa (Lääperi 2007: 3, 23–24). Lisäksi tavoitteena oli perhevalmennuksen kehittäminen hankekunnissa, ennaltaehkäisevän perhetyön kehittämien neuvolaan ja päivähoitoon sekä isätoiminnan vahvistaminen (Viitala – Kekkonen – Paavola 2008: 31 - 33.)

KUVIO 1. Perhe – hanke II yhteistyöverkoston ja kumppanuuden kuvaus.

Keski – Suomessa Perhe-hanke oli vaikuttava toimija lasten ja perheiden kanssa työskentelevien keskuudessa. Jyväskylän seudun Perhe-hankkeen hankekunnissa aloitettiin monia vertaisryhmätoimintoja, jotka juurrutettiin osaksi lastensuojelun perhetyön toimintaa. Vertaisryhmätoimintaa suunniteltaessa ja toteuttaessa hanke teki yhteistyötä eri oppilaitosten, seurakuntien, kuntien ja Mannerheimin lastensuojeluliiton kanssa.

3. PERHETYÖ

3.1 Perhetyön määrittely ja paikka lastensuojelutyössä

Nykyisin perhetyöllä on keskeinen osa hyvinvointiyhteiskunnan toiminnassa. Perhetyö liittyy laajempaan perhepolitiikkaan, julkisella vallalla pyritään ohjaamaan yksittäisten perheiden ja perhetyön toimintaa. Perhepolitiikka luo lainsäädännöllisiä ja materiaalisia tukimuotoja perheiden hyvinvoinnille. Perhepolitiikka on sidoksissa kulttuuriseen ajatteluun ja ideologisiin virtauksiin, joissa perheen merkitykset saavat uusia muotoja jotka säätelevät perheenjäsenten suhteita, oikeuksia ja velvollisuuksia (Vuori – Nätkin 2007: 8.)

Käsitteenä perhetyötä on vaikea määritellä, koska ei ole olemassa selkeästi rajattua ammatillista perhetyön kenttää. Tässä tutkimustyössä käytän Ritva Nätkin ja Jaana Vuoren määritelmää perhetyöstä: Perhetyöllä tarkoitetaan toimintaa jossa asiakkaina ovat perheet ja niiden jäsenet yhdessä tai erikseen. Työtä tehdään perheen hyvinvoinnin nimissä ja sitä ohjaa huoli perheen ongelmista. Perhetyö on moniammatillista työtä, jossa yhdistyy useamman alan osaaminen ja tieto. Perhetyössä keskeisessä asemassa on lasten etu ja hyvinvointi (Vuori – Nätkin 2007: 7-9.)

Vuonna 2003 valmistuneessa Helsingin sosiaaliviraston selvityksessä on selkeytetty perhetyötä ja laadittu ehdotuksia sen kehittämiseksi. Siinä esitetään, että lastensuojelun perhetyö on määriteltävä ja työnkuva selkeytettävä suhteessa muihin toimijoihin lastensuojelun kentällä. Perhetyö on muotoutunut itsenäiseksi lapsiperheiden palvelumuodoksi joka toimii kiinteästi yhteistyössä lastensuojelun sosiaalityön kanssa (Mäkeläinen 2003: 25–26.) Arjessa työskentely perheen kanssa sallii perhetyöntekijälle erilaiset mahdollisuudet toimia tilanteen ja tarpeen mukaan kuin mitä sosiaalityöntekijällä on käytössään virastossa (Heino 2008: 29). Parhaimmillaan perhetyöntekijän ja sosiaalityöntekijän keskinäinen yhteistyö on toimivaa ammatillista kumppanuutta perheen hyväksi (Hurtig 2003: 27).

Sosiaalityöntekijät ovat pitkään kaivanneet lastensuojelutyöhön työmuotoja, jossa arkiisuus, intensiivisyys ja jatkuvuus mahdollistuvat. Tämän vuoksi perhetyö on saanut vahvan aseman sosiaalitoimen lastensuojelun avoimuuden työkentällä (Hurtig 2003: 25.)

Toisaalta perhetyön vahva asema lastensuojelun avohuollon korjaavassa työssä on vähentänyt ennaltaehkäisevän työn määrää. Lapsiperheille on entistä vaikeampi saada konkreettista apua kodin arkisiin toimintoihin, kuten esimerkiksi siivoamiseen, ruuanlaittoon ja lasten hoitoapuun. Perheessä tulee olla selkeä lastensuojelullinen huoli, jotta se pääsee julkisen sektorin tuen piiriin. Julkiset hankkeet ja projektit, kuten esimerkiksi perhe-hanke, syntyvät vastaamaan tähän tarpeeseen, eli kehittämään ennaltaehkäisevän työn muotoja osaksi kunnan peruspalveluita.

Lastensuojelun Perhetyö on aina väliintulo perheeseen, siinä puututaan perheen yksityisyyteen. Lastensuojelun perhetyö on intensiivistä, suunnitelmallista, korjaavaa tai kuntouttavaa työtä, jossa tuen tarve saattaa pitkittyä usean vuoden pituiseksi. Tuen tarpeen kohdentamista saattaa vaikeuttaa vanhempien kielteinen suhtautuminen sosiaalitoimen järjestämään perhetyöhön tai tukitoimeen. On todettu, että vanhemmat ottavat herkemmin vastaan jonkin muun tahon, kun sosiaalitoimen, esimerkiksi järjestön tuottamaa perhetyötä. Tämä johtuu edelleen lastensuojelun pelosta. (Uusimäki 2005: 165 - 167.) Lastensuojelun asiakkuuden lähtökohtana on usein ulkopuolisen tekemä lastensuojeluilmoitus tai korostunut huoli lapsesta. Usein vanhemmat kokevat tilanteen uhkaavana, joten he asettuvat puolustusasetelmaan (Hurtig 2003: 25.)

3.2 Lastensuojelun perhetyön kehittyminen

Perhetyö on noin sadan vuoden ajan heijastanut yhteiskunnassa sosiaali- ja perhepoliittista tilannetta. Perhetyötä on toteutettu kullekin aikakaudelle tyypillisellä tavalla. Vanhimpia perhetyön tuottajia olivat kirkollinen vaivaishoito sekä hyväntekeväisyystyö, joita toteutettiin ilman ammatillista koulutusta (Vuori – Nätkin 2007: 10.) Ammatillisen lastensuojelutyön juuret ulottuvat varhaiseen historiaan 1800-luvulle, jolloin oltiin huolissaan köyhälistön kuljeskelevista ja huonotapaisista lapsista, heidät myös koettiin yhteiskunnallisen järjestyksen ja vakauden uhkana (Egelund 1997: 39 - 43).

Perhetyön kehittämisessä tapahtui uusi käänne laman jälkeen hyvinvointivaltion kriisissä. Uusien avohuollon tukitoimien työmuotojen kehittymistä vauhdittivat lastensuojelun laitosrakenteiden purkaminen ja alasajo 1990- ja 2000 luvuilla (Mikkonen 2005: 9, Heino 2008: 20). Lasten ja nuorten kasvatukseen keskittyneiden laitospaikkojen väheneminen vahvisti kehittymistä avohuollollisen toiminnan suuntaan. Tässä yhteydessä lasten-

suojelun perhetyö vahvistui ja eri työmenetelmiä kehitettiin vilkkaasti sekä toiminnan tavoitteellisuus lisääntyi (Heino 2008: 20–21.) Aluksi ammatillinen lastensuojelutyö keskittyi lasten toimintaan ja siihen vaikuttamiseen. Myöhemmin lasten huono kohtelu, pahoinpitelyt ja vakavat laiminlyönnit käänsivät huomion lapsen käytöksestä vanhempiin ja perheeseen (Egelund 1997: 39 - 43).

Laman jälkeen 1990-luvulla myös kodinhoitajien työ lapsiperheissä väheni mutta tehostettu perhetyö jäi toimimaan ja kehittymään perhetyön ammattikunnaksi. Kunnat alkoivat palkata 2000-luvulla sosiaalitoimen lastensuojelun avohuoltoon työntekijöitä perhetyöntekijä-nimikkeellä. Nämä työntekijät toimivat lastensuojelutyössä sosiaalityöntekijöiden ja kodinhoitajien työn tukena. Näin on muodostunut uusi ammattikunta lapsiperhetyöhön, perhetyöntekijät. Alkujaan sosiaalipalvelun perhetyö paikannettiin lastensuojeluprosessin varhaiseen vaiheeseen ja ennaltaehkäisy määriteltiin työn keskeiseksi orientaatioksi. Viime vuosina se näyttää kuitenkin paikantuvan lastensuojeluprosessin kannalta korjaavaan vaiheeseen, jolla pyritään vastaamaan perheiden lastensuojelullisen tuen tarpeeseen (Heino 2008: 20–21, 29.)

Perhetyötä ohjaava toimintakulttuuri on syntynyt keskivertoydinperhettä ajatellen. Olemassa olevat perhemyytit voivat estää näkemästä lapsen todellisuutta ja perhe-elämän nurjaa puolta. Ydinperhe johon kuuluu isä, äiti ja kaksi lasta, nähdään ihanteellisena. Vanhempien käydessä töissä, lasten harrastaessa, ongelmat voivat piiloutua perhemyytin taakse. Lastensuojelullista huolta ei nähdä selkeästi (Hurtig 2003: 21.)

Lastensuojelun perhetyö ammattina on suhteellisen nuori. Ruotsista saadun mallin mukaan vuonna 1975 Sosiaalhallitus ja Mannerheimin lastensuojeluliitto aloittivat tehostetun perhetyön kokeilun Suomessa, jossa kehitettiin apua tarvitseville perheille räätälöityä kotiapua. Käytännön kotiavun lisäksi, kokeilussa painotettiin keskustelua perheenjäsenten kanssa (Reijonen 2005: 8.)

Lastensuojelutyön käynnistää yleensä huoli lapsen hyvinvoinnista. Lastensuojelutyön tärkein tavoite on varmistaa lapsen turvallinen kasvuympäristö. Hurtigin mukaan Perhetyön käytännön prosessi luo kuitenkin mielikuvan, jossa varsinaiseksi suojelun kohteeksi muodostuu vanhemmuus ja idea perheestä. Vallalla olevat perhemyytit ovat vaikuttaneet siihen, minkälaiseksi perhetyö on kehittynyt. Ei ole käytössä yhteistä ja jaettavaa perhetodellisuutta, joka ohjaisi perhetyön kehittymistä. Työn kehittämiseksi asettavat

haasteita isot kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset erot perheiden kesken. Lisäksi perhekeskeinen ja vanhemmuutta tukeva työ on usein työtä, jossa kohtaavat äidit ja nais-työntekijät (Hurtig 2003: 21.)

Myyttien lisäksi lastensuojelun perhetyön kehittämisen taustalla on paljon erilaisia yhteiskunnallisia muutoksia. Kehitys on haastanut kuntia ja muita palveluidentuottajia kehittämään palveluita vastaamaan lapsiperheiden muuttuneisiin tarpeisiin erilaisissa elämäntilanteissa. Vaikuttavia yhteiskunnallisia muutoksia ovat olleet työelämän muutokset, koulutus- ja tehtävärakennemuutokset, asuinalueiden rakennemuutokset, kulttuuriset ja arvomaailmojen muutokset sekä päihteidenkäytön kulttuuriset muutokset (Heino 2008: 7.) Perheen äitien vahva osallistuminen kodin ulkopuoliseen työelämään, lisääntyneet koulutusvaatimukset, työelämän vaatimukset, vähäiset ystävä- ja sukulaiskontaktit, yksinhuoltajuuden lisääntyminen sekä päihteiden lisääntynyt käyttö ovat näkyviä yhteiskunnallisia muutoksia joka ovat vaikuttaneet lapsiperheiden lisääntyneeseen tuen tarpeeseen (katso myös Yesilova 2007: 42)

Tutkimuksessa Uusimäki toteaa, että perhetyötä kehitetään monilla paikkakunnilla ja toisaalta on alueita, joista perhetyö puuttuu kokonaan, joissa sitä ei nähdä tarpeellisenä. Seurauksena on, että alueiden keskinäinen eriarvoisuus lisääntyy perhetyön tarjonnan osalta. Uusimäki toteaa myös, että perhetyöstä on muodostunut suorituskeskeistä ja työtehtäviä painottavaa. Vaikuttavuus ja monipuolisuus ovat heikentyneet perhetyössä. Perheistä on tullut tapauksia jotka hoidetaan. Asiakasta kohden varattu aika ja tehokkuusvaatimus eivät anna mahdollisuutta perhetyön kehittämiseksi siten, että se pystyisi vastaamaan vaihteleviin tarpeisiin (Uusimäki 2005: 175.)

Uusimäen (2005) tutkimuksen mukaan lähes kaikki lastensuojelun perhetyön resurssit menevät korjaavaan työhön. Työntekijöillä olisi halua puuttua perheiden tilanteisiin aikaisemmassa vaiheessa, ennen kuin ongelmat kasaantuvat ja tilanteet kärjistyvät perheissä (Uusimäki 2005: 165.) Ennaltaehkäisevään työhön ei ole riittävästi resursseja. Sosiaalitoimen lastensuojelun perhetyö on muodostumassa erityispalveluksi, jonka tuen piiriin pääsee vain erityisperustein (Myllärniemi 2007: 8). Toisaalta käydään yleistä keskustelua siitä, miten ennaltaehkäisevää työtä tulisi kehittää siihen suuntaan, jotta korjaava työ vähenisi. Ennaltaehkäisevän työn kehittämiseen keskittyvät useat hankkeet ja projektit. Usein hankkeen tai projektin kehittämä työ ei kuitenkaan jää pysyväksi toi-

minnaksi hankkeen päätyttyä. Kuntien omat henkilöstöresurssit tai taloudelliset resurssit eivät yleensä riitä jatkamaan hankkeiden aloittamaan ja kehittämään työtä.

Sosiaalitoimen perhetyö on kehittynyt tavoitteelliseksi toiminnaksi, joka vaatii työntekijältä vankkaa ammattitaitoa ja osaamista. Työ on useimmiten korjaavaa eikä ongelmia ennalta ehkäisevää. Huoli perheestä ja erityisesti lapsesta ohjaa perheen perhetyön pariin. Perheen ja lapsen tilanteesta voi olla huolissaan naapuri, sukulainen, opettaja, lastenhoitaja, neuvolan terveydenhoitaja tai viranomainen. Huolen havainnut henkilö ilmoittaa asiasta sosiaaliviranomaiselle, jonka tehtävänä on selvittää perheen ja lapsen tilanne. Pääasiassa perhetyöntekijän työ asiakasperheissä muodostuu lasten tilanteen ja vanhemmuuden arvioinnista. Arviointi perustuu työntekijän tekemiin havaintoihin arjen sujumisesta ja perheen jäsenten keskinäisestä vuorovaikutuksesta (Nätkin – Vuori 2007: 18, Heino 2008: 52.) Lastensuojelun perhetyön keskittyessä lähes kokonaan korjaavaan työhön, jää yhteiskunnalle haasteeksi vastata perheiden ennalta ehkäisevän tuen ja avun tarpeisiin.

3.3 Perhetyön toiminta

Perhetyö on käytännössä rinnalla kulkemista, ohjausta, neuvontaa, kohtaamista, kuuntelemista, keskustelua, voimavarojen etsimistä ja ongelmien selvittämistä. Konkreettisten toimintojen lisäksi perhetyön on sosiaalista vuorovaikutusta. Perhetyöntekijä jakaa asioita perheen arjessa (Uusimäki 2005: 74 – 75, Heino 2008: 27 – 30.)

Perhetyöntekijän tärkeimpiä työskentelymenetelmiä ovat keskustelu ja kuuntelu, mutta siihen sisältyvät erilaiset yhdessä tekemisen tavat ja toiminnot perheen kanssa (Heino ym 2000: 193). Perhetyötä on toteutettu ja toteutetaan useilla tahoilla erilaisista näkökulmista monin eri työmenetelmin (Korkiakangas 2005: 19). Keskustelu ei yksin riitä perhetyön menetelmänä, vaan tarvitaan konkreettisia tapoja auttaa ja ohjata asiakasta (Uusimäki 2005: 74). Perhetyön keskeisiä tehtäviä ovat: vanhempien ohjaaminen arjen organisoimisessa sekä talouden hoidossa, vanhempien ohjaaminen lasten kasvatuksessa, perheen auttaminen omien voimavarojen löytymisessä, perheenjäsenten itsetunnon tukeminen, vuorovaikutussuhteiden selkiyttäminen yhdessä perheen kanssa, tuen antaminen erialaisten hoitoprosessien aikana, mukana oleminen erilaisissa viranomaispalaverissa sekä vanhempien motivointi uupumuksen keskellä (Lahtinen 2008: 57–72.) Per-

hetyöntekijä voi nostaa esille perheen voimavaroja eri menetelmiä käyttäen. Menetelmänä voi olla keskustelu, verkostokartan tekeminen tai elämänjanan piirtäminen. Perheenjäsenten itsetuntoa voidaan tukea hyvien asioiden ja onnistumisien esille tuomisella.

Perhetyön keskeisiä tehtäviä voidaan toteuttaa eri menetelmillä. Perhetyön yleisimpiä työmenetelmiä ovat keskustelu, arkielämän ohjaus ja käytännöllinen tuki. Arkielämän ohjausta ja käytännöllistä tukea voidaan toteuttaa sanallisena tai konkreettisena toimintana. Toiminnallisia menetelmiä käytetään enemmän lasten ja nuorten kanssa työskennellessä (Lahtinen 2008: 72.) Lapsia ja nuoria voidaan ohjata erilaisten harrastetoimintojen pariin tutustumalla yhdessä heidän kanssaan eri harrastemuotoihin. Vertaistukea järjestetään pienryhmätoiminnan avulla yleisesti suunnattuna lapsille ja äideille (Lahtinen 2008: 72). Vertaisryhmätoiminnassa voidaan toteuttaa monia perhetyön tehtäviä. Ryhmässä voidaan yhdessä pohtia vanhemmuuteen liittyviä asioita, sen haasteita ja ongelmia. Lisäksi ryhmässä on aina läsnä vertaistuki. Ryhmässä asiakkaan itsetunto saattaa kehittyä ja sitä kautta löytyä omia voimavaroja arjen tueksi. Edellisten lisäksi perhetyön toimintoihin voi kuulua vielä erilaisten kerhojen, leirien ja tapahtumien suunnittelu ja toteutus.

Mervi Uusimäen tutkimuksessa Perhetyötäkö kaikki, perhetyöntekijät kertovat ryhmähaastattelussa työn opettavan heitä siinä, mitä menetelmää kannattaa kenenkin asiakkaan kohdalla käyttää. Perhetyöntekijöiden kokemus on, että työssä tarvitaan paljon erilaisia menetelmiä ja välineitä. Haastattelussa he nostivat esille vanhemmuuden roolikartan, verkostokartat sekä henkilökohtaiset keskustelut (Uusimäki 2005: 75.) Lisäksi perhetyöntekijöillä on usein käytössä erilaisia kortteja keskustelun apuna.

Keski – Suomessa perhetyöntekijöillä on paljon käytössä Pesäpuun suunnittelemaa ja valmistamia kortteja, kuten esimerkiksi nallekortit, vahvuuskortit ja elämän tärkeät asiat kortit. Materiaalin paljoudesta huolimatta, niiden käyttö voi olla vähäistä. Kunnissa on suuria eroja sen suhteen missä ja miten perhetyöntekijät hyödyntävät eri menetelmiä työssään. Perhetyöntekijöiden kokouksissa asia on noussut keskusteluissa esille. Työmenetelmien käyttämättömyys perustyössä voi johtua sekä työntekijän haluttomuudesta että koulutuksen puutteesta. Osalla työntekijöistä ei ole riittävästi koulutusta ja tietoa siitä, kuinka välineitä ja menetelmiä tulisi käyttää ja kuinka niitä voi soveltaa asiakastyössä.

Perhetyö kokonaisuudessaan on yksi sosiaalityön avohuollon tukitoimi, työmenetelmä ja muoto. Lisäksi perhetyö työmenetelmänä on perheen tueksi verkostoitumista yhdessä eri auttajatahojen kanssa yhteiseen tavoitteeseen pyrkien (Uusimäki 2005: 75.)

3.4 Perhetyö lastensuojelulain normittamana työmuotona

Uusi lastensuojelulaki (417/2007) jonka muutokset astuivat voimaan 1.1.2008, määrittää lapsen hyvinvoinnista vastuun ensisijassa lapsen vanhemmille ja huoltajille. Lisäksi kaikki viranomaiset määrätään tukemaan vanhempia lasten kasvatuksessa ja tarjoamaan apua riittävän varhain sekä tarvittaessa ohjaamaan perhettä lastensuojelun tuen piiriin. Lain mukaan kunnilla on velvollisuus seurata ja edistää lasten ja nuorten hyvinvointia sekä kehittää kunnan palvelujärjestelmää vastaamaan perheiden tuen tarpeeseen (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417,8§). Palvelujärjestelmän kehittämällä tarkoitetaan palvelurakenteiden kehittämisen lisäksi palveluiden sisältöjen kehittämistä lasten tarpeiden mukaisiksi. Kunnan tehtävänä on huolehtia siitä, että lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja kehitettäessä saadaan selville heidän erityisen tuen tarve (Taskinen 2007: 102.)

Lastensuojelulaki velvoittaa kuntaa järjestämään tarvittaessa perheelle tukea avohuollon tukitoimien avulla. Avohuollon tukitoimen tulee olla lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuvaa. Perheillä ei siis ole subjektiivisluonteista oikeutta avohuollon palvelujen piiriin vaan se edellyttää sosiaalityöntekijän tarvearviota (Heino 2008: 16.) Lastensuojelun avohuollon tukitoimien järjestämisestä uudessa lastensuojelulaki 36§ lukee tarkasti ottaen seuraavasti:

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on sosiaalihuoltolain 17 §:n 1 ja 2 momentissa mainittujen sosiaalipalveluiden, kuten lasten päivähoidon ja kotipalvelun, sekä toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaisen toimeentulotuen ja ehkäisevän toimeentulotuen lisäksi on järjestettävä tarvittaessa lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma huomioon ottaen lastensuojelun avohuollon tukitoimintaa:

- 1) tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen;
- 2) lapsen taloudellinen ja muu tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä;
- 3) tukihenkilö tai perhe;
- 4) lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja;

- 5) perhetyötä;
- 6) koko perheen 37§:ssä tarkoitettu sijoitus perhe- tai laitoshoitoon;
- 7) vertaisryhmätoimintaa;
- 8) loma- ja virkistystoimintaa; sekä
- 9) muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia
(Taskinen 2007: 110.)

Lastensuojelutyö on perhetyön tavoin uusien muutosten vaiheessa. Uusi lastensuojelulaki velvoittaa kuntia tarkastelemaan palveluiden järjestämistä sekä asiantuntijuuden saatavuutta. Kuntien lastensuojelun työtä tekevien henkilöiden määrä ja kelpoisuus on nostettu vahvasti esille myös julkisuudessa. Kunnissa ja isommissa kaupungeissa on lähdetty kehittämään lastensuojelutyötä kunnan omien resurssien mukaan. Joissakin kunnissa perhetyöntekijät tekevät lastensuojelun tilanearviointiin liittyviä tehtäviä yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa. Toisaalta on kuntia, joissa ei ole sosiaalityöntekijöitä tai perhetyöntekijöitä lainkaan (Heino 2008: 57.) Useat kunnat ovat siis tilanteessa, jossa he joutuvat yhteistyössä muiden kuntien kanssa vastaamaan lastensuojelun työstä lain edellyttämällä tavalla. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että virassa olevien sosiaalityöntekijöiden työmäärä tulee kasvamaan ja työkenttä laajenemaan.

Kunnilla on lainmukainen vastuu yleensä sosiaalipalveluiden järjestämisestä. Kunnan taloudellinen tilanne saattaa kuitenkin olla heikko, jolloin kysymykset siitä, mihin lastensuojelutyössä on varaa, voivat nousta lasten tilanteita ja tarpeita tärkeämmäksi argumentiksi. Taloudellinen tilanne ohjaa tehtävien ratkaisuisissa ja äärimmillään se voi määrittää sitä, miten huolissaan ammattilaisilla on varaa olla (Hurtig 2003: 21– 22.)

Nykyinen työnjako ja työvoiman saatavuus ei vastaa kaikin paikoin lain vaatimuksia. Sosiaalityöntekijän, lastensuojelun perhetyöntekijän tai perheohjaajan työparityöskentely ei välttämättä kykene riittävän tehokkaasti ja laaja-alaisesti vastaamaan eteen tuleviin perheen vanhempien ja lasten yksilöllisiin tarpeisiin. Heinon mukaan tarvitaan toiminnallinen kokonaisuus, josta löytyy osaamista erilaisiin tilanteisiin ja missä useampi taho voi sovitusti järjestää apua perheen eri tilanteeseen (Heino 2008: 57.)

Lastensuojelun perhetyö on ollut jatkuvassa murroksessa ja uusia toimintamenetelmiä tarvitaan lapsiperheiden tueksi. Vertaisryhmätoiminnan sisällyttäminen ja vakiinnuttaminen osaksi perhetyötä on ajankohtainen koska edellä mainitussa 1.1.2008 voimaan tullessa lastensuojelulaissa (417/2007) edellytetään, että kuntalaisten

käytettävissä on perhetyön palvelut sekä vertaisryhmätoimintaa lastensuojelun tukitoimena.

4. VERTAISRYHMÄ JA VERTAISTUKI

4.1 Vertaisryhmän ja vertaistuen määrittelyä

Ihmiset kuuluvat elämänsä aikana monenlaisiin eri ryhmiin, esimerkiksi työssään tai harrastuksissaan. Yleensä ryhmällä on yhteisesti sovittuja sääntöjä, tavoitteita sekä toimintamuotoja joka toimii tietyn sovitun ajanjakson. Ryhmän toimintaan lähdetään mukaan vapaaehtoisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Ryhmä toimii välineenä, jota sen jäsenet voivat käyttää sopimiensa tavoitteiden saavuttamiseksi (Auvinen 2000: 27) Ryhmällä on aina jokin tehtävä, jonka ympärille se muodostuu. Ryhmän perustehtävä antaa oikeuden ryhmän olemassaololle (Sova 1998: 240.) Niemistön määrittelyssä ryhmä on joukko ihmisiä jolla on yhteinen tavoite. Muita ryhmän tunnusmerkkejä ovat; säännöt, vuorovaikutus, roolit, työnjako ja koko (Niemistö 1999, 16.)

Vertaisryhmästä puhuttaessa tarkoitetaan ryhmää, jossa sen jäsenillä on jokin yhdistävä tekijä. Ryhmän jäsenet ovat samanlaisessa elämäntilanteessa ja antavat vastavuoroisesti toisilleen sosiaalista tukea. Toisen ihmisen kohtaaminen keskustelemalla ja kuuntelemalla on sosiaalisen tuen jakamista. Vertaisryhmä kokoontuu säännöllisesti yhteen omien tavoitteidensa mukaisesti jakamaan keskinäisiä kokemuksia sekä tapamaan toisiaan. Vertaisryhmän toiminta-ajatuksena on mahdollistaa ihmisten arkinen kohtaaminen ja kokemusten jakaminen. (Vuorinen 2002: 9, Malin 2000: 17.) Vertaisryhmässä osallistuja voi ylläpitää ja lisätä sosiaalisia suhteita.

Toiminnan suunnittelu ja toteutus on yleensä koko ryhmän yhteinen tehtävä. Jokaisen ryhmään osallistujan tuen tarve määräytyy omista henkilökohtaisista tarpeista, joten ryhmässä oleminen on itse asiassa osallistujalle itseään ruokkiva sosiaalinen prosessi (Rintamäki 2003: 35). Perustana ryhmän olemassaololle on se, että sen jäsenet kokevat voivansa toteuttaa ryhmässä ja sen kautta omia tarpeitaan. Kuitenkin henkilökohtaisten tarpeiden tulee olla yhtenevät ryhmän yhteisen päämäärän kanssa (Auvinen 2000: 27).

Vertaistuen auttamisen ydin perustuu ihmisten väliseen arkiseen kohtaamiseen, vapaaehtoisuuteen, tasa-arvoisuuteen ja vastavuoroisuuteen. Keskinäinen tasavertaisuus ja yhteinen vastuu ryhmän toiminnasta ovat keskeisiä elementtejä vertaisryhmätoiminnassa (Auvinen 2000: 27). Ryhmässä jäsenet voivat jakaa kokemuksiaan, ajatuksiaan ja tunteitaan. Vertaisryhmätoiminta perustuu kokemukseen ja henkilökohtaisen kokemustiedon hyödyntämiseen ja jakamiseen. Useasti ryhmän jäsenet kokevat saavansa toisiltaan sellaista mitä muualta ei voi saada. Ryhmään osallistuja on aina itse toimija, ei hoidon tai toimenpiteen kohde (Vuorinen 2002: 9-10, Malin 2000: 17.)

4.2 Ryhmän kehitysvaiheet

Ryhmä on kiinnostanut monia eri tieteenalojen edustajia; sosiaalipsykologeja, sosiologeja, psykoanalytikoita ja psykiatreja. Ryhmäprosessin vaiheet on jaettu sen etenemisen mukaan eri vaiheisiin. Kirsti Hosia on jakanut ryhmän vaiheet kirjassa; Ryhmän voima ja viisaus, kuuteen eri vaiheeseen. Veli Kaukkila ja Elisa Lehtonen puolestaan ovat jakanut teoksessaan; Ryhmästä enemmän, ryhmän etenemisen viiteen eri vaiheeseen. Tässä kappaleessa tarkastelen ryhmän etenemistä soveltaen molempien kirjojen näkemystä. Ryhmän kehitysvaiheet ovat seuraavat: aloitusvaihe, kuherteluvaihe, kiehumisvaihe, työskentelyvaihe ja ryhmän päättymisvaihe.

Ryhmän kokoontuessa ensimmäistä kertaa, se alkaa muotoutua eli ryhmäytyä. Tätä vaihetta kutsutaan usein aloitusvaiheeksi. Aloitusvaiheessa selvitetään ryhmän tehtäviä sekä laaditaan sille yhdessä säännöt. Ryhmän jäsenet ovat uteliaita mutta myös varautuneita ja he tarkkailevat toinen toistensa käyttäytymistä. Usein kommunikointi toisten kanssa on pinnallista ja varovaista. Ryhmän jäsenten roolit ovat tässä vaiheessa vielä selkeyttämättömiä ja he luottavat ja tukeutuvat ohjaajaan ja ovat hänestä riippuvaisia. Ryhmä elää tässä ja nyt – tilanteen tarkasteluvaihetta (Hosia 1998: 101, Kaukkila – Lehtonen 2007: 24.)

Toiselle vaiheelle ominaista on runsas kommunikaatio, yksimielisyys, avuliaisuus ja tyytyväisyys. Vaihetta kutsutaan kuherteluvaiheeksi. Ryhmän jäsenet alkavat rentoutua ja keskustella enemmän avoimesti toistensa kanssa ja ovat kiinnostuneita muista ryhmän jäsenistä. Ryhmäläiset ovat vastaanottavaisia sekä innostuneita. Me-henki alkaa korostua ja tunnereaktiot ovat myönteisiä. Ryhmäläisten omat roolit alkavat selkiytyä. Tässä

vaiheessa usein vältetään konflikteja sekä kielletään ristiriitatilanteet. Ryhmän ohjaaja voidaan myös kokea tarpeettomaksi (Hosia 1998: 101, Kaukkila – Lehtonen 2007: 25.)

Seuraavaa ryhmän kehitysvaihetta voidaan kutsua joko konfliktivaiheeksi tai kiehumisvaiheeksi. Tässä vaiheessa ryhmäläiset ottavat enemmän etäisyyttä toisiinsa ja palaavat liiasta läheisyydestä eriytymiseen. Jäsenet alkavat kommentoida toisten esittämiä ajatuksia sekä ilmaisevat eriäviä mielipiteitä. Ryhmässä ilmenee havaittavia ristiriitoja, joiden olemassaoloa pyritään kieltämään. Esille alkaa nousta vähemmän iloisia tunteita kuten kiukkua ja kateutta. Ryhmä saattaa vältellä avointa konfliktien käsittelyä ja ratkaisuritityksiä (Hosia 1998: 101, Kaukkila – Lehtonen 2007: 25.) Toisinaan tässä vaiheessa ryhmä alkaa kyseenalaistaa ja vastustaa ryhmän tehtävää ja odotuksia. Ryhmässä voi olla havaittavissa kapinointia toimintaa ja ohjaajaa vastaan. Ryhmän jäsenten välillä voi esiintyä liittoutumista. Osallistujien välien selvittelyt ja konfliktit ovat normaaleja vaiheita, eikä niitä tarvitse säikähtää. Kunnollinen välien selvittely puhdistaa ilmaa ja mahdollistaa ryhmän kehittymisen eteenpäin (Hosia 1998: 101, Kaukkila – Lehtonen 2007: 25.)

Työskentely- tai yhteistoimintavaiheessa ryhmäläiset ovat taas aktiivisia ja innostuneita työskentelemään yhdessä. Jäsenet pystyvät käyttämään hyväkseen historiaansa, kypsyttää ja läpi käytyjä vaiheita. He ovat valmiita hyväksymään ja omaksumaan ryhmän tavoitteet ja toimintatavat. Lisäksi he ovat löytäneet oman roolin ryhmässä jotka toimivat joustavasti (Hosia 1998: 101, Kaukkila – Lehtonen 2007: 26.)

Työskentelyvaiheessa kommunikaatio on toimivaa, uskalletaan olla eri mieltä asioista sekä käsitellä niitä yhdessä. Yhteisymmärrys ja toisten kunnioittaminen vallitsee ryhmän jäsenten välillä. Omat henkilökohtaiset tarpeet ja toiveet saadaan sopimaan yhteen ryhmän tarpeiden ja toiveiden kanssa. Ryhmän jäsenet toimivat tehokkaasti ja luovasti sekä näkevät jäsentensä erilaisuuden rikkautena (Hosia 1998: 101, Kaukkila – Lehtonen 2007: 26.)

Ryhmän päättyessä, edessä on eron ja luopumisen vaihe. Ryhmän jäsenet käyvät läpi päättymiseen liittyviä tunteita, kuten surua, haikeutta ja helpotusta. Päättymisen voi aktivoida tunnetasolla uudelleen aikaisempia kokemuksia luopumisesta. (Kaukkila – Lehtonen 2007: 26.) Ryhmän viimeinen kokoontumiskerta on hyvä rauhoittaa tunteiden tut-

kiskelua varten. Lisäksi ryhmän jäsenillä on hyvä olla jo hyvissä ajoin tiedossa viimeinen tapaamiskerta, jolloin he voivat valmistautua siihen.

Ryhmän kehitysvaiheet vaihtelevat eri ryhmien kohdalla. Ryhmät eivät etene järjestyksessä edellä mainitun kaavan mukaan. Joissakin ryhmissä päästään tehokkaaseen työkentelyn vaiheeseen ilman suurempia konflikteja ja toisissa voidaan jäädä jopa kuherteluvaiheeseen. Ryhmän toimivuus riippuu paljon jokaisen jäsenen persoonallisuudesta ja käytöksestä. Kaikki ryhmän jäsenet vaikuttavat ryhmän toimintaan, pelkästään jo kuulumalla ryhmään. Jokainen ryhmä on yksilöllinen ja kaikki ryhmät eivät pääse tavoitteellisen toiminnan tasolle. Valitettavasti on myös ryhmiä joiden toiminta päättyy jo muutaman kerran jälkeen. Syynä tähän voi olla joko ryhmän vetäjän heikko motivaatio tai ryhmän jäsenten huono sitoutuminen.

Ryhmään osallistumisen lähtökohtana ovat usein omat henkilökohtaiset tarpeet, jotka liittyvät ihmissuhteisiin. Yleensä ryhmästä haetaan apua omiin jännitys- ja pelkotiloihin, epävarmuuteen sekä haluun oman itsensä kehittämiseen (Leinonen 1998: 60.) Ryhmässä opitaan ihmissuhdetaitoja vuorovaikutuksessa muiden ryhmän jäsenten kanssa. Ryhmän tarkoituksena on lisätä osallistujan valmiuksia toimia erilaisissa tilanteissa eri ihmisten kanssa (Hannula 1989: 95.)

4.3 Vertaisryhmän yleiset tehtävät

Vertaisryhmässä toiminta perustuu ajatukselle, että sen osallistuja on oman elämänsä paras asiantuntija, joka voi auttaa ja tukea myös toisia, samassa elämäntilanteessa olevia ryhmäläisiä. Omakohtaisten kokemusten jakaminen on yksi tärkeimpiä vertaisryhmätoiminnan tehtävistä (Vuorinen 1999: 9.) Vertaisryhmässä kokemusten jakaminen jää suppeaksi jos luottamusta ryhmän jäsenten välillä ei ole saavutettu.

Kaukkilan ja Lehtosen mukaan vertaisryhmän yksi tärkeimmistä tehtävistä on myös toivon välittäminen. Kokemusten jakaminen nostaa esille ryhmän jäsenten selviytymiskeinoja. Ryhmässä kokemukset kohtaavat ja välittävät toisilleen toivoa. Säännöllisesti toimiessaan ryhmä usein jäsentää myös osallistujan viikkoa (Kaukkila – Lehtonen 2007: 16.) Ryhmän tehtävänä on myös antaa vaihtelua arkeen sekä sisältöä elämään.

Vertaisryhmä koostuu yksilöistä, joten voidaan puhua myös ihmissuhderyhmästä. Useasti ryhmän tehtävät muistuttavat monella eri tavalla perheen tehtäviä. Ryhmän jäsenet huolehtivat toisistaan ja tarjoavat heille tukea. Lisäksi ryhmä toimii myös sosiaalistajana ja kasvattajana. Ryhmä auttaa sopeutumaan uusiin tilanteisiin, tiedon ja kokemusten jakamisen kautta (Kaukkila – Lehtonen 2007: 16.) Ryhmästä, joka ei ole päässyt kehitystehtävissään työskentelyvaiheeseen, puuttuu luottamus, jolloin sen jäsenet eivät tue toisiaan.

Muita vertaisryhmän tehtäviä voivat olla mielen virkistäminen, itseluottamuksen lisääntyminen ja elämän sisällön rikastuttaminen. Muurinahon (2000: 25) tutkimustulosten mukaan vertaisryhmätoiminnalla on myönteinen vaikutus ryhmään osallistuvien psyykkiseen hyvinvointiin. Toisaalta liian väsynyt tai masentunut äiti ei kykene hyödyntämään ryhmän tarjoamaa tukea (Jantunen 2008: 51–52). Suunniteltaessa omaa vertaisryhmää väsyneille tai masentuneille äideille, olisi hyvä huomioida kohderyhmän erityispiirteet, jotta äiti hyötyisi ryhmän toiminnasta.

4.4 Vertaistuen erityispiirteitä väsyneiden tai masentuneiden ryhmässä

Jantunen (2008) kuvaa masentuneiden vertaistuen käsitteitä ja erityispiirteitä. Hänen mukaansa erillisyyden kokeminen on lähtökohtana vertaistuen piiriin hakeutumiselle. Masentunut voi kokea olevansa sivussa omasta elämästään. Kokemuksista etäytyminen ilmenee oman itsen arvostamattomuutena ja vähättelynä sekä lisäksi itseluottamuksen vähäisyytenä tai puuttumisena. Omia tunteita voi olla vaikea tunnistaa ja nimetä muille (Jantunen 2008: 44–45.) Väsynyt äiti voi kokea samankaltaisia tuntemuksia kun masentunut henkilö. Väsyneenä itseluottamus voi heikentyä, kun ei jaksa luottaa omiin kykyihin ja taitoihin.

Masennukseen liittyy usein väsymystä, haluttomuutta, uupumusta ja toivottomuuden tunteita. Tunne-elämä voi olla kapeaa ja köyhää. Eristäytyminen ja yksinäisyys saattavat lisätä ulkopuoliseksi jäämisen tunnetta sekä voimattomuus lisää mahdollisesti eristäytymistä muista ihmisistä. Voimat eivät aina riitä itsestä huolehtimiseen saati aktiivisuuteen ihmissuhteissa. Masentunut, väsynyt tai uupunut henkilö saattaa käpertyä oman elämän ympärille, jolloin sosiaalinen elämä supistuu. Masentuneella ihmisellä kuluu energiaa koossa pysymiseen ja siihen liittyvään jännittämiseen. Alhainen itsetunto saa

vetäytymään pois ihmissuhteista. Vähäinen energia kuluu jännittämiseen ja sen hallintaa, jolloin uusiin ihmisiin tutustuminen tuntuu vaikealta (Jantunen 2008: 45–46.)

Sosiaalisten suhteiden vähyys ja yksinäisyys voivat olla yksi syy nuorten äitien väsymiseen, uupumiseen ja jopa masentumiseen. Vastavuoroisia ihmissuhteita voi olla vaikea rakentaa väsyneenä ja syrjäytyneenä. Sosiaalinen verkosto ja tuki ovat yksi suurimmista terveyttä ja hyvinvointia edistävästä sekä ylläpitävistä voimista (Vuorinen 2002: 8-9.) Vertaisryhmän tehtävänä on mahdollistaa osallistujille sosiaalista tukea. Vertaisryhmätoiminta tarjoaa osallistujille tilaisuuden rakentaa sosiaalisia suhteita (Vuorinen 2002: 9). Muurinahon (2000: 24) tutkimuksessa tärkein syy osallistua vertaisryhmätoimintaan, oli sosiaalisten suhteiden hakeminen.

Jantunen mukaan masennuksesta ei haluta puhua ainakaan ihmisille, joilla itsellään ei ole siitä kokemusta. Siinä vaiheessa kun masentunut haluaa omaan elämään muutosta, hän pyrkii hakeutumaan ihmisten seuraan joilla on kokemusta masennuksesta. Samankaltaisten etsiminen eli toisten masentuneiden tai masennuksen kokeneiden etsiminen on jo aktiivista toimintaa, joka virittää ihmisen yhteyden kokemukselle. Ajatus mahdollisuudesta kohdata ja tavata muita masennuksen kokeneita ihmisiä herättää toivoa ja virittää aktiivisuuteen. Puhumisen tarve, toivo ja tiedonhalu ovat merkkejä piilevistä voimavaroista, jotka ovat vertaisryhmätoiminnan pariin hakeutumisen edellytyksiä (Jantunen 2008: 49–50.)

Jantunen mukaan vertaistuen ajoittumisella on keskeinen merkitys siinä miten se tukee ihmisen toipumisprosessia. Sopiva vertaisryhmän toiminnan ajankohta on aika, jolloin masennus ei ole akuutissa vaiheessa. Masentunut tai psyykkisesti väsynyt voi hyötyä vertaistuesta ja – ryhmästä silloin kun hänellä on voimavaroja puhumiseen ja kuuntelemiseen. Ryhmään osallistuminen edellyttää jaksamista. Kotoa lähteminen vaatii jo itsessään aloitteellisuutta ja energisyyttä. Ryhmässä oleminen on aktiivista toimintaa, jossa koetaan velvollisuuksia myös muita kohtaan (Jantunen 2008: 51 – 52.)

Ryhmän koolla on suuri merkitys siihen, pystyykö asiakas hyödyntämään sen toimintaa omassa paranemisprosessissa. Joillekin liian pienessä ryhmässä oleminen voi tuntua ahdistavalta. Toisaalta liian isossa ryhmässä voi helposti jäädä sivuun eikä saa tarpeeksi itselleen tilaa. Ryhmän toimivuuden vuoksi on perusteltua, että ohjaajia on kaksi. Toisinaan toinen ohjaajista voi olla estynyt osallistumaan ryhmän ohjaamiseen sairauden tai

muun henkilökohtaisen syyn vuoksi. Parityöskentely takaa sen, ettei sovittuihin tapaa-
miskertoihin tule muutoksia. Lisäksi parityöskentely tukee ohjaajien jaksamista. Ryh-
män jäsenten ei tarvitse olla huolissaan ohjaajan jaksamisesta (Jantunen 2008: 52.)

Kohdennettu, säännöllisesti toimiva vertaistuki mahdollistaa ryhmän jäsenten välille
kiinteän suhteen. Ryhmän jäsenille on merkitystä sillä, onko joku poissa tai läsnä. Pois-
saoloihin kiinnitetään huomiota ja niiden syyt halutaan tietää. Hyvin toimivassa ryh-
mässä sen jäsenille muodostuu vahva tunne siitä, että toisista välitetään ja kaikki toivo-
vat toisilleen hyvää. Toisista välittäminen ilmenee ryhmässä siten, että muita kuunnel-
laan ja itse tullaan kuulluksi. Ryhmässä on mahdollista jakaa kokemuksia puhumalla,
sille annetaan aikaa ja tilaa. Sanallista vuorovaikutusta vertaisten kesken on mahdollista
toteuttaa eniten vertaisryhmissä (Jantunen 2008: 55 – 56.)

Arjen elämän tukemista toteutetaan tiedon jakamisella. Vertaisryhmässä saatu ja annettu
tieto pohjautuu jokaisen henkilökohtaiseen kokemusperäiseen tietoon. Kokemukseen
perustuva tieto koetaan arkielämälähtöiseksi, ei ylhäältäpäin tai ulkopuolelta tulevana
informaationa. Kokemuksia, tietoa sekä neuvoja jaetaan sillä periaatteella, että jokainen
itse tietää parhaiten mitä ja miten kuulemaansa hyödyntää. Jokainen voi peilata kuule-
maansa omaan elämään, löytää sieltä eroavuuksia sekä yhtäläisyyksiä. Kokemusten ver-
taileminen mahdollistaa oman voinnin arvioinnin ja muutostarpeiden havaitsemisen.
Samankaltaisuuksien huomaaminen vahvistaa normaalisuuden tunnetta. Vertaisten pa-
rissa ei yleensä koeta selviytyjän painetta (Jantunen 2008: 58.)

4.5 Jäsenten roolit ryhmässä

Jäsenten perustehtävä on suostua ryhmässä vuorovaikutukseen. Vuorovaikutukseen
suostuessaan ihminen antaa itselleen ja toiselle kohtaamisen mahdollisuuden. Ryhmä
muodostuu useasta eri jäsenestä. Ryhmän jäsenten keskinäinen vuorovaikutus asettaa
sen jäsenille omat roolinsa. Toimiva vuorovaikutus ryhmän jäsenten välillä edellyttää
erilaisia rooleja ryhmässä. Ryhmän vuorovaikutuksen kautta kehittyvät epäviralliset
roolit ryhmän jäsenille. Ne ovat sidoksissa jokaisen omaan persoonaan, käyttäytymiseen
sekä henkilökohtaisiin tapoihin ja tottumuksiin. Roolit vaihtelevat tilanteen ja tarpeen
mukaan. Ihminen ei aina ole samassa roolissa vaikka usein ajautuuakin itselleen tuttuun
rooliin. Roolit voivat myös vaihdella ryhmän kehittyessä. Ryhmän toimintaa voivat hi-

dastaa vetäytyjän, jarruttajan, toisten yläpuolelle asettautujan, huomion tavoittelijan, kilpailijan sekä suvaitsemattoman rooliin asettautuminen (Valkonen 2000: 106 – 117.)

Ryhmän jäsenten keskeiset suhteet muodostuvat sitä kiinteimmiksi, mitä enemmän ryhmässä on välittämistä ja hyväksymisen tunteita. Positiiviset tuntemukset vahvistavat ryhmän yhteisyyttä ja toimintakykyä. Ryhmään muodostuneet parit ja kuppikunnat puolestaan hajottavat ryhmää ja vaikeuttavat yhteistä toimintaa. Kliikkiytymisen muodostumiseen on hyvä puuttua heti ja vastuu siitä kuuluu koko ryhmälle. Jokainen jäsen voi havainnoida ryhmän vuorovaikutusta ja sen keskinäistä viestintää (Auvinen 2000: 36.)

Ryhmässä heijastuvat yleensä osallistujien taipumukset roolien ottamiseen myös omassa elämässä. He löytävät usein itsensä samanlaisista rooleista ryhmästä ja tilanteesta riippumatta. Toimiakseen ryhmä tarvitsee jäseniä erilaisissa rooleissa; johtajan, järjestäjän, kuuntelijan, rohkaisijan, tukijan sekä tunteiden ilmaisijan. Ryhmän jäsenten odotukset myös luovat erilaisia rooleja ryhmäläisille. Roolin syntymiseen vaikuttavat sekä omat että toisten tarpeet ja niillä on taipumusta myös vakiintua kantajalleen. Ryhmän hiljaiselta jäseneltä ei odoteta aktiivista mielipiteen ilmaisua tai aktiivista osallistumista. Toisaalta vastuun ottaneelle tarjotaan samaa uudestaan ja hänet nähdään siinä kyvykkäänä toimijana. Ryhmän toiminnan kannalta on tärkeää tehdä ryhmässä syntyneet eri roolit näkyväksi. Ryhmän jäsenten tulee voida ilmaista minkälaisessa roolissa he kokevat olevansa ja halutessaan muuttaa sitä (Auvinen 2000: 37.)

4.6 Ohjaajan rooli

Lastensuojelun perhetyön vertaisryhmässä ohjaajana toimii yleensä perhetyöntekijä tai perheohjaaja (Lääperi 2007: 21). Ohjaajan tärkein rooli on ryhmäprosessin vieminen eteenpäin kokonaisvaltaisesti. Vertaisryhmä ei ole olemassa ohjaajaa varten, joten on tärkeää, että ohjaajalla on yhteys omiin tunteisiin sekä hän on halukas jatkuvasti työskentelemään itsensä ja omien tunteiden kanssa (Aalto 2000: 138 Ojanen 2006: 145). Ohjaajalla on oltava voimavaroja ryhmän ohjaamiseen. Aitous ja herkkyys on yksi tärkeimpiä ohjaajan ominaisuuksia jolla hän voi luoda ryhmään turvallisuutta. Herkkyys itseä kohtaa tekee herkäksi kohdata myös toisten tunteita (Aalto 2000: 139). Ohjaaja toimii kanssakulkijana, joka huolehtii ryhmän toimivuudesta, liiallinen auktoriteetti estää rennon, tasavertaisen ja turvallisen ilmapiirin.

Ryhmänohjaajan hyviin ominaisuuksiin kuuluu kyky pysyä perustehtävässä, joka muodostuu ryhmän tarpeesta. Perustehtävä voi olla esimerkiksi sosiaalisten taitojen lisääminen tai voimaantuminen. Lisäksi ryhmän toimivuutta lisää ohjaajan empaattinen eläytyminen. On hyvä jos ryhmänohjaaja pystyy eläytymään toisen henkilön todellisuuteen empaattisesti ja intuitiivisesti. Se mahdollistaa aidon kohtaamisen ihmisten välillä, joka lisää ryhmän turvallisuutta ja mahdollistaa dialogisen keskustelun ryhmän jäsenten välillä (Kaukkila – Lehtonen 2007: 60.)

Kenestäkään ei tule automaattisesti hyvää ryhmänohjaajaa. Jokainen ryhmän ohjaaja tekee töitä omalla persoonalla, omilla vahvuuksilla ja heikkouksilla sekä omalla tavalla toimia. Työ tekijäänsä opettaa myös ryhmänohjaustehtävissä. Ohjaaja on omalla toiminnallaan kyllä esimerkkinä ryhmän jäsenille, mutta täydellinen hänen ei tarvitse eikä pidä olla (Kaukkila – Lehtonen 2007: 58.) Joitakin ryhmän toiminnan perusasioita on hyvä tietää ennen ryhmän aloittamista, kuten ryhmän kehitysvaiheet ja sen etenemisprosessi. Ohjaaja voi kuitenkin luottaa myös ryhmän voimaan.

Hyvä ryhmänohjaaja on myös avoin uusille kokemuksille ja tutustuu mielellään uusiin ihmisiin. Ryhmän toimivuutta lisää ohjaajan kyky ryhmän tasavertaiseen kunnioittamiseen ja oikeudenmukaisuuteen. Ryhmänjäsenten yksityisyyttä kunnioitetaan, sekä heidän oikeutta toimia omalla tavallaan. Esimerkiksi, jos joku ryhmänjäsenistä ei halua osallistua keskusteluun ja haluaa vain kuunnella, hänellä on mahdollisuus toimia niin. Vertaisryhmässä sen toimivuutta lisää ohjaajan luottamus ryhmän kykyihin ja voimavaroihin. Ryhmän jäsenet ovat tasavertaisia aktiivisia toimijoita. Ohjaajasta ei saa tulla ryhmän keskipiste, koska se estää ryhmän toiminnan ryhmänä (Kaukkila – Lehtonen 2007: 60.)

Ryhmän ohjaajan on hyvä olla tehtävässään aito ja välitön oma itsensä. Ohjaaja voi hyödyntää omia vahvuuksiaan kuten huumorintajua, spontaanisuutta, kädentaitoja tai kykyä käsitellä vaikeita asioita. Omia vahvuuksia hyödyntäen ohjaaja voi laukaista ryhmän sisäisiä jännitteitä. Lisäksi ohjaajan ryhmänohjaustaitoja kehittävät taito havainnoida ja analysoida ryhmän dynamiikkaa sekä sen prosessia. Ryhmä opettaa ohjaajansa havainnoimaa sitä, mitä ryhmässä tapahtuu ja mistä asiat johtuvat. Ryhmän jäsenet hyötyvät ohjaajan tekemistä havainnoista vasta sitten, kun ohjaaja kertoo ne selkeästi ja käytännönläheisesti ryhmäläisille. (Kaukkila – Lehtonen 2007: 62.)

4.7 Vertaisryhmä toiminnallisena työmenetelmänä

Vertaisryhmätoiminta on syntynyt lastensuojelun perhetyön perustoiminnassa. Keski – Suomen alueella vertaisryhmätoiminnan juurruttamista ja vakiinnuttamista on tukenut Perhe – hanke. Hankkeen aikana, toteuttamisen vuosina 2005 – 2008, on Jyväskylässä, Jyväskylän maalaiskunnassa, Laukaassa ja Muuramessa järjestetty vertaisryhmätoimintaa 37 eri ryhmässä. Vertaisryhmistä kerättyjen osallistujapalautteiden pohjalta keskeiseksi asiaksi nousi saatu vertaistuki toisilta osallistujilta sekä perheiden verkostoituminen, jotka lisäsivät arjessa jaksamista. On pohdittu myös vertaisryhmätoiminnan voimaannuttavasta vaikutuksesta arjessa (Lääperi 2007: 3, 23-24.)

Vertaisryhmän toiminnalla on suuri merkitys lapsiperheiden hyvinvoinnissa (Järvinen 1998: 62 – 65). Sosiaalitoimen lastensuojelun perhetyötä voisikin kehittää lapsiperheiden hyvinvointia voimaannuttavaan suuntaan. Sosiaaliset taidot ja toimintakyky kehittyvät vuorovaikutuksessa ja toiminnassa, joita vertaisryhmä tarjoaa (Myllärniemi 2007: 31.) Muuramen kunnan perhetyön yksi keskeisimpiä tavoitteita on asiakkaan sosiaalisten verkostojen vahvistaminen vertaisryhmätoiminnan avulla. Asiakkaan psykososiaalista toimintakykyä pyritään vahvistamaan toiminnallisella työmenetelmällä. Psykososiaalisella toimintakyvyllä tarkoitetaan kykyä selviytyä arjesta, ratkaista tavallisia arjen ongelmatilanteita, olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa ja solmia uusia sosiaalisia suhteita sekä kykyä toimia omassa ympäristössä (Myllärniemi 2007: 31).

Lastensuojelun perhetyön vertaisryhmätoiminta on usein kohdennettua, tietylle ryhmälle suunnattua pienryhmätoimintaa. Ryhmän luonteen vuoksi se on usein suljettu ryhmä, jossa asioita voidaan käsitellä syvällisemmin ja myös arempia asioita voidaan tuoda esille. Suljettu ryhmä on ryhmä, josta tiedotetaan osallistujille ennen ryhmän alkua ja siihen valitaan tietyt henkilöt. Ryhmätoiminnan alettua, siihen ei enää jatkossa oteta uusia osallistujia (Vertaistoiminnan perusteet 2007: 1). Joissakin tilanteissa on kuitenkin perusteltua ottaa ryhmään uusi jäsen. Tämä tapahtuu usein ryhmän suostumuksella ja toimintakauden alussa. Tämä työ kohdistuu suljetun ryhmän toiminnan tarkasteluun, joka on erityisesti väsyneiden tai masentuneiden äitien vertaisryhmä. Tämän tutkimuksen kohteena oleva vertaisryhmä on osa lastensuojelun perhetyön toimintaa.

Avoimesta ryhmästä tiedotetaan jatkuvasti ulospäin ja ryhmään voi osallistua jatkuvasti uusia henkilöitä. Ihanteellista olisi, jos tarjolla perhetyössä olisi molempia ryhmiä.

Kummallakin ryhmällä on omat etunsa ja rajoituksensa. Avoin ryhmä ei ole niin sitova ja siihen voi osallistua oman aikataulunsa mukaisesti.

Avoimet ryhmät ovat yleensä teoreettisesti oma-apuryhmiä ja sen sijaan suljetut ryhmät psykoedukatiivisia ryhmiä. Perhetyössä toteutetut vertaisryhmät sijoittuvat usein teoreettisesti psykoedukatiiviseen ryhmätoimintaan. Perhetyössä ryhmät ovat ammatti-ihmisen ohjaamia ja tavoitteellisia, joiden sisältöön voivat vaikuttaa myös osallistujat. Psykoedukatiivinen tarkoittaa lähestymistapaa jolla on selkeä pedagoginen painotus (Söderblom 2005: 15). Suurin ero ryhmien välillä löytyy niiden rakenteesta. Oma-apuryhmät ovat avoimia, jonne uusia jäseniä otetaan mukaan jatkuvasti. Psykoedukatiiviset ryhmät ovat suljettuja sekä ajallisesti rajoitettuja, ja missä on selkeä alku ja loppu. Psykoedukatiiviset ryhmät etenevät laaditun toimintasuunnitelman mukaan. Oma-apuryhmät voivat kokoontua itsenäisesti ilman ammattiohjaajaa. Psykoedukatiivisen ryhmän ohjaajana toimii koulutettu ammattilainen, jolla on erityisosaamista sillä elämänalueella, joka on ryhmän fokuksessa (Brown 2004: 7, 221–223.) Tavoitteellinen, asiakkaiden tarpeita tukeva ryhmätoiminta vaatii suunnitelmallisuutta, jolla voidaan tukea henkilön sosiaalista pääomaa ja voimaantumista. Seuraavassa kappaleessa tarkastelen näitä käsitteitä tarkemmin.

Vertaisryhmän jäsenet tarjoavat toisilleen neutraalisen ulkopuolisen kanavan masennuksen ja yleensä elämän tarkasteluun. Ammattilaisen antama tuki on välttämätöntä mutta se voidaan kokea riittämättömänä, jolloin vertaistuen merkitys korostuu (Jantunen 2008: 53.)

5. VERTAISRYHMÄ SOSIAALISEN PÄÄOMAN LÄHTEENÄ JA VOIMAANTUMISEN VÄLINEENÄ

5.1 Vertaisryhmätoiminnan merkitys sosiaalisen pääoman kartuttajana

Käsittelen tässä kappaleessa sosiaalista pääomaa, jotta vertaisryhmätoiminnan monitasoinen merkitys osallistujille tulee näkyväksi. Vertaistymätoiminta vaikuttaa osallistujan monella eri tasolla. Ryhmä antaa osallistujalle mahdollisuuden yksilöllisten ominaisuuksien tarkasteluun sekä itsensä kehittämiseen. Lisäksi ryhmä voi toimia sosiaalis-

ten verkostojen mahdollistajana sekä osallisuuden lisääjänä. Kolmanneksi ryhmän voima ja sen identiteetti vaikuttavat ryhmään osallistuvan henkilön tapaan olla ja toimia ryhmässä (Myllykoski 1998: 152).

Sosiaalisella pääomalla viitataan yleensä sosiaalisen ympäristön tai sosiaalisten suhteiden rakenteisiin, kuten verkostoihin, osallistumiseen, normeihin ja luottamukseen. Sosiaalisen pääoman katsotaan edistävän yhteisön jäsenten välistä kanssakäymistä sekä tehostavan yksilöiden ja yhteisön tavoitteiden toteutumista. Arkiajattelun ja kokemuksen mukaan luottamukselliset suhdeverkostot, naapurinapu ja lähiverkoston sosiaalinen tuki helpottavat ihmisen toimintaa ja lisäävät näin hänen hyvinvointiaan (Ruuskanen 2002: 5-6.)

Käsitteenä, sosiaalinen pääoma on tullut viime vuosien aikana kulttuurisen, taloudellisen ja inhimillisen pääoman käsitteen rinnalle. Sen avulla on pyritty jäsentämään sekä taloudellisen kehityksen että hyvinvoinnin ehtoja. Normeilla, luottamuksella sekä sosiaalisilla verkostoilla on merkitystä hyvinvoinnin muodostumiselle (Niemelä 2002: 76.) Niemelän perusväite on, että sosiaalisen pääoman sisältöön ja määrään vaikuttaa yksilön identiteetti ja vastaavasti yksilöiden identiteettiin vaikuttaa sosiaalinen pääoma (Niemelä 2002: 78).

Nykyisin suorituskeskeisessä yhteiskunnassa identiteetin jäsentäminen ja muotoutuminen ovat yksi aikamme keskeisistä haasteista. Haasteelliseksi tämän tekee se, että yhteiskunnalliset ja kulttuuriset muutokset ovat velvoittaneet yksilöä toimimaan yksin (Niemelä 2002: 78.) Identiteetin kehittymiseen tarvitaan sosiaalista kanssakäymistä, ihminen peilaa omia ajatuksiaan muiden ihmisten välityksellä.

Sosiaalisella pääomalla on laajoja vaikutuksia hyvinvointipolitiikkaan ja se helpottaa kollektiivisten ongelmien ratkaisussa. Luottamus järjestelmien toimivuuteen auttaa hyväksymään ratkaisut yleishyödykkeiden jakoperusteista. Yksilöt mukautuvat ratkaisuihin sen sijaan, että he tavoittelisivat yksilöllistä hyötyä. Kyseinen asia helpottaa julkisten palveluiden järjestämistä ja parantaa verojärjestelmän toimivuutta (Ruuskanen 2002: 7.)

On todettu että, sosiaalinen pääoma parantaa informaation kulkua, se auttaa ihmisiä päämäärän saavuttamisessa sekä tehostaa taloudellista toimintaa. Lisäksi sosiaalisella

pääomalla on psykologisia ja biologisia vaikutuksia, joiden kautta se parantaa ihmisten elämänlaatua ja terveyttä (Ruuskanen 2002: 7.) Havaintoihini perustuen vertaisryhmätoiminta lisää ihmisten sosiaalista pääomaa juuri psykologisten vaikutusten kautta. Toisaalta vertaisryhmätoiminta voi toimia poissulkevasti, jolloin se synnyttää klikkejä sekä kuppikuntia (Ruuskanen 2002: 13).

Luottamus nähdään sosiaalisen pääoman keskeisenä tekijänä, joka lisää demokratiaa ja hyvinvointia. On myös pohdittu sitä, olisiko sosiaalinen pääoma terveyden lähde (Hyypä 2002). Hyypän mukaan amerikkalaisissa väestötutkimuksissa (esimerkiksi Kawachi 1997) on osoitettu todeksi, että kansalaisten keskinäinen epäluottamus on yhteydessä huonosti koetun terveyden, rikollisuuden ja tappojen kanssa. Kuitenkin kaikissa tutkimuksissa on jäänyt epäselväksi, millä mekanismilla luottamus tai epäluottamus vaikuttaa ihmisen terveyteen (Hyypä: 2002, 48–49.)

Sosiaalisen pääoman kehittyminen on pitkä yksilöllinen ja yhteisöllinen prosessi. Sosiaalinen pääoma kehittyy usean sukupolven aikana eikä yhteisöllisyyttä voi opettaa tai oppia yhden sukupolven aikana. Varhaislapsuus on kuitenkin kriittisin aika sosiaalisen pääoman ja sen myötä keskeisen elementin, luottamuksen kehittymiselle (Hyypä: 2002: 55).

Sosiaalisen pääoman positiivisena tuotoksena on sen yhteisön toimintaa helpottava ihmisten sosiaalinen käyttäytyminen. Tilanteessa, jossa ihmiset ovat paljon tekemisessä toistensa kanssa ja luottavat toisiinsa, vuorovaikutus helpottuu (Ruuskanen 2002: 7.) Vertaisryhmätoiminnassa osallistujat ovat viikoittain läheisesti yhteydessä toisiinsa, jolloin heidän luottamus toisiinsa lisääntyy ja näin myös vuorovaikutus helpottuu. Lisäksi sosiaalinen pääoma saa ihmiset ymmärtämään, että he ovat yksilöitä mutta toisaalta kuitenkin riippuvaisia toisistaan. Yhteisölliseen toimintaan, kuten esimerkiksi vertaisryhmätoimintaa osallistuvat ottavat huomioon myös muut. Kyynisyys saattaa vähentyä ja empaattisuus lisääntyä (Ruuskanen 2002: 7.)

Lastensuojelulain ohjaamana perheille ja lapsille pyritään turvaamaan avohuollon tukipalvelun turvin sosiaalista kanssakäymistä eri menetelmien avulla. Identiteettityö toteutuu selkeimmin oma-apuryhmissä sekä vertaistukiryhmissä, joissa yksilöt tukevat toisiaan ja yksilö vaikuttaa yhteisöön sekä päinvastoin (Niemelä 2002: 90).

Perhetyön mahdollistama vertaistuki voi muodostaa asiakkaalle sosiaalisen lähiverkoston, josta hän saa tukea omaan arkeensa. Sosiaalisten suhteiden lisääntyminen mahdollistaa sosiaalisen pääoman kasvamisen. Sosiaalista pääomaa voidaan kartuttaa myös pienryhmätoiminnan avulla, ryhmän jäsenten keskinäisiä verkostoja kohentamalla (Hyypä: 2002: 54). Vertaisryhmätoiminta lisää osallistujien keskinäistä kommunikointia sekä osallisuutta, joten heidän sosiaalinen pääoma vahvistuu.

Vertaisryhmätoiminta mahdollistaa tasavertaisen dialogin muiden kanssa, sekä oman sosiaalisen pääoman kartoittamisen. Mitä enemmän ihmiset ovat tekemisessä toisten ihmisten kanssa, sitä enemmän heillä on sosiaalisia verkostoja. Sosiaaliset verkostot voivat olla erilaisia vertaisryhmiä kuten esimerkiksi, työyhteisö, harrastuskaverit, läheiset ystävät, seurakunta tai tietylle kohderyhmälle suunniteltu vertaisryhmä. Sosiaalista pääomaa kertyy eniten niissä yhteyksissä, joissa ihmiset ovat toistensa kanssa tekemisessä kasvokkain sekä kykenevät myös kontrolloimaan toistensa tekemisiä (Jokinen 2002: 68). Jatkuva oleminen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa sisältää Jokisen mukaan vaaran siitä, että vertaisryhmien merkitys kasvaa niin, että oma erillisyys hämärtyy. Tämä tarkoittaa sitä, että yksilö helposti omaksuu ryhmän sen hetkiset tunnetilat ja mielipiteet omakseen (Jokinen 2002: 71–72).

Mielekkääseen ja terveelliseen elämään tarvitaan läheisiä ihmisiä, perheenjäseniä ja ystäviä joiden kanssa seurustellaan riittävästi. Lisäksi mielekäs elämä koostuu harrastuksista, pitkästä, mielekkästä työsuhteesta sekä turvallisuutta ja tuttuutta lisäävistä säännönmukaisuuksista. Tärkeää on myös kokemus siitä, että voi suunnitella ja ennakoida omaa elämää. Kaiken tämän lisäksi kun vielä muistaa huolehtia omasta terveydestä liikumalla, rentoutumalla, syömällä terveellisesti ja nukkumalla riittävästi, asioiden pitäisi periaatteessa olla kunnossa (Jokinen 2002: 73.) Nykyisin ihmisten arjesta saattaa puuttua moniakkin edellä lueteltuja asioita, joita paikataan vaihtoehtoisilla ratkaisuilla. Vaihtoehtona voi toimia järjestetty tuki- tai vertaisryhmä. Ihmiset etsivät elämäänsä erilaisia auktoriteetteja ja turvallisuuden lähteitä ja toisinaan ne löytyvät erilaisista vertaisryhmistä (Jokinen 2002: 73).

5.2 Voimaantuminen vertaisryhmän tavoitteena

Voimaantuminen voidaan nähdä uutena filosofiana, joka kyseenalaistaa elämässä itsensä selvytykset. Voimaantumisen vaikutusta ihmisten toimintaan ja ihmissuhteisiin. Se on päättymätön prosessi joka etenee, pysähtyy, taantuu ja jälleen etenee yksilön elämäntilanteiden mukaan. Voimaantumisen prosessia voidaan edistää luomalla ulkoiset olosuhteet jotka edistävät ihmisen omaa muuttumista ja kasvua (Heikkilä – Heikkilä 2005: 4.)

Voimaantumista kuvataan ihmisestä itsestään lähtevänä persoonallisena ja sosiaalisena prosessina. Voimaantumisen tarkoituksena on saada ihmiset kokemaan, että paras auktoriteetti löytyy heistä itsestään (Heikkilä-Laakso – Heikkilä 1997: 347–350.) Siitosen mukaan voimaantumiseen liittyy ihmisen kontrollin tunne omasta voimasta ja vallasta, mikä tukee taas ihmisen kasvuprosessia ja hyvinvointia (Siitonen 1999: 87).

Siitonen määrittelee voimaantumisen mahdollisuutena nimenomaan itsestä lähtevään voimaantumiseen. Voimaantuminen mahdollistaa henkilön tunnistamaan, luomaan ja kanavoimaan omat voimavaransa, eli ihminen löytää omat voimansa itsensä auttamiseen. Ryhmä tai toinen ihminen ei voi siirtää voimaa toiseen ihmiseen, kuitenkin voimaantuminen mahdollistuu toisten ihmisten kanssa toteutuvassa dialogisessa keskustelussa. Voimaantuminen on kietoutuneena sosiaalisuuden käsitteeseen (vrt. Siitonen 1999: 92–93.) Vertaisryhmätoiminta voi olla toiminnaltaan voimaannuttavaa, se voi toimia voimaantumisen sosiaalisena kontekstina.

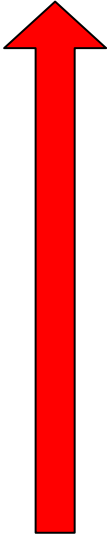
Voimaantumisen prosessi voidaan nähdä onnistuneena silloin, kun ihmiset kehittyvät sen ansiosta itsenäisiksi ja riippumattomiksi samalla, kun heissä kasvaa luottamus keskinäiseen riippuvuuteen. Se edellyttää sosiaalisen verkoston tukemana ennakkoluulotonta vuorovaikutusprosessia. Ihmiset rohkaistuvat kasvattamaan sosiaalista ja persoonallista voimaa itsessään (Heikkilä – Heikkilä 2005: 29 – 30.)

Voimaantuminen ei toimi ainoastaan haasteiden ja toiveiden varassa, siihen tarvitaan inhimillistä välittämistä, varmuutta, rohkaisua ja tukea. Avoimuus ja luottamus eivät yksin riitä, vaan tarvitaan myös ymmärtävää ohjausta ja kontrollia mentaalisesti turvallisessa ympäristössä. Voimaannuttavassa ympäristössä ihmiset uskaltavat aktivoita koko persoonansa sekä yksilöinä että yhteisön jäsenenä (Heikkilä – Heikkilä 2005: 5.)

Lastensuojelun perhetyön vertaisryhmä voi toimia kuvatus kaltaisena turvallisenä ja voimaantumisen mahdollistavana sosiaalisena ympäristönä.

Voimaantumisen riskinä on toisiin kohdistuvan vallan käyttö (power over), joka tarkoittaa muihin suunnattua joko etukäteen mietittyä tai siinä hetkessä tapahtuvaa vaikuttamista ja perustuu ominaisuuteen tai kykyyn kontrolloida muita. Myös ryhmä voi toimia osallistujiaan kohtaan vallantahtoisesti ja pakottaa ryhmänjäsenet toimimaan halutun mukaisesti (Heikkilä – Heikkilä 2005: 25).

TAULUKKO 3. Voimaantumista ilmentäviä tekijöitä. (Heikkilä – Heikkilä 2005: 24)

Voimaantuminen		
Power over (toisiin kohdistuva valta)		Power with (yhteisvoima)
Itsekkyys, oma etu		Yhteisöllisyys
Voittajat ja häviäjät		Kaikki voittavat
Toisten puolesta ajattelevinen		Kaikki ajattelevat itse
Lineaarisen ajattelun suosiminen		Kokonaisvaltainen samanaikaisajattelu
Sokea totteleminen		Kaiken ihmettely ja kyseenalaistaminen
Jäykät ja kaavamaiset toiminnot		Kaikkien luova kapasiteetti käyttöön
Tieto tarjotaan valmiina		Kaikki osallistuvat uuden tiedon luomiseen
Viralliset viestintäkanavat		Monipolkuinen epävirallinen viestintä
Hierarkkiset rakenteet		Joustavat, matalat rakenteet
Hallinta ja käskytykset		Itsensä johtamisen opettelu
Toiset kontrolloivat		Itsekontrolli
Kontrolloitu osallistuminen		Avoim osallistuminen
Ohjaavat rakenteet tärkeitä		Ihmiset ja tiimit tärkeitä
Tulokset ja voittaminen tärkeitä		Ihmissuhteiden toimivuus tärkeitä

Lastensuojelun perhetyön vertaisryhmän ohjaajan tehtäviin kuuluu huomioida toisiin kohdistuvan vallan käytön riski ja varottava itse käyttämästä valtaa väärin. Yhteisöllisestä voimaantumisesta hyötyy koko ryhmä ja kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa ryhmän toimintaan (Katso edellä kuvattu taulukko).

Vertaisryhmätoiminnassa samoin kuin yleensäkin jokaisen on itse työstettävä oma voimaantumisprosessinsa. Aina on löydettävissä uusia keinoja parantamaan omaa ja mui-

den voimaantumista. Ihmiset ovat hyvin erilaisia ja hyödyntävät keinoja eri tavoin omassa sosiaalisessa kontekstissaan. Voimaantumisprosessi on aina yksilöllinen vaikka sosiaalinen konteksti olisi jaettu. Ihmisen voimaantumisen vahvistuessa myös hänen osallisuutensa yhteiskunnassa lisääntyy. Aktiivinen osallistuminen puolestaan tarjoaa uusia tilaisuuksia arvioida ja kehittää omaa voimaantumistaan (Heikkilä – Heikkilä 2005: 30 – 31.)

6. MUURAMEN PERHETYÖN VERTAISRYHMÄTOIMINTA

6.1 Muuramen kunnan lastensuojelun perhetyö

Lastensuojelun perhetyö toimii sosiaalitoimen alaisuudessa. Perhetyö on yksi sosiaalityöntekijän käytettävissä oleva avohuollon palvelu lastensuojeluperheille (Bardy 2002: 68- 69). Muuramen sosiaalitoimen perhetyö on lastensuojelutyön avohuollon tukitoimi, jota tehdään yhdessä perheen kannalta tärkeiden yhteistyötahojen kanssa. Perhetyö perustuu yhdessä sosiaalityöntekijän, perheohjaajan sekä perheen kanssa laadittuun tukisuunnitelmaan. Yksi tukimuodoista voi olla vertaisryhmätoiminta. Tukisuunnitelma sisältää perhetyölle asetetut tavoitteet, aikataulut sekä yhteistyötahot. Perhetyön avulla tuetaan perheitä erilaisissa elämän muutos-, ongelma- ja kriisitilanteessa, sekä ohjataan tarvittaessa perhettä erilaisten virike – ja harrastetoimintojen pariin. Perhetyö on neuvontaa ja ohjausta, jonka avulla tuetaan kokonaisvaltaisesti perhettä. Perhetyön tavoite on auttaa asiakasta löytämään omat voimavarat ja saada ne käyttöön niin, että perhe selviytyy parhaalla mahdollisella tavalla vaikeuksien yli, itsenäiseen arjen hallintaan (Heino 2008: 48 – 52, Lahtinen 2008: 72, Uusimäki 2005: 74 – 75.)

Muuramen kunnassa toimii lapsiperhetyöntiimi, joka muodostuu kolmesta sosiaalityöntekijästä, kahdesta perheohjaajasta, koulukuraattorista ja psykologista. Perhetyön piiriin hakeudutaan tai ohjaudutaan oman alueen sosiaalityöntekijän kautta. Kuitenkin vertaisryhmätoimintaan voi osallistua ilman lastensuojelun asiakkuutta jos jokin toinen taho, kuten neuvolan terveydenhoitaja tai opettaja näkee sen tarpeelliseksi ja henkilön hyvinvointia tukevaksi toiminnaksi. Aloituspalaverissa laaditaan yhdessä perheen, sosiaalityöntekijän ja perheohjaajan kanssa tukisuunnitelma johon kirjataan ylös tavoitteet, menetelmät ja seuraavan väliarvioinnin ajankohta. Perhetyön kesto vaihtelee muutamasta

kuukaudesta useaan vuoteen. Kotiin suunnattua perhetyötä toteuttavat perheohjaajat, jotka ovat koulutukseltaan sosiaalikasvattaja sekä sosionomi. Tämän lisäksi molemmalla perheohjaajalla on perheterapeutin pätevyys.

Vertaisryhmätoiminta on vahvasti mukana Muuramen perhetyössä. Äiti – lapsi ryhmätoimintaa on ollut lähes vuosittain, tämän lisäksi on järjestetty lapsille ja nuorille omia ryhmiä. Muuramen sosiaalitoimessa perhetyön yksi keskeinen työmuoto on vertaisryhmätoiminta, jota toteutetaan kohdennetuille ryhmille tarpeen mukaan. Tarve arvioidaan yhdessä asiakkaan, sosiaalityöntekijän, neuvolan terveydenhoitajan sekä perheohjaajan kanssa. Vertaisryhmätoimintaan osallistuminen ei välttämättä vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Äiti – lapsi ryhmään voi tulla mukaan neuvolan terveydenhoitajan suosittelemana ja lasten omiin ryhmiin opettajan suosituksesta. Tämän toimintamallin tarkoituksena on kehittää ennaltaehkäisevää työmuotoa integroidusti myös sosiaalitoimen perhetyöhön. Lähtökohtana kuitenkin on, että suurin osa ryhmäläisistä koostuu lastensuojelun asiakkaista. Yhdeksi perhetyön kehittämisen painopistealueeksi on esitetty perhetyöntekijöiden kouluttamista ryhmien vetäjiksi (Mäkeläinen 2003: liite 3). Erityisesti on mainittu lastensuojelun poikaryhmien, päihdeperheiden lasten vertaisryhmien, vanhempien vertaistukiryhmien ja perheleirien tarpeellisuutta perhetyön toiminnallisena menetelmänä (Mäkeläinen 2003: liite 3).

6.2 Voippis – ryhmän toiminta ja tavoitteet

Voippis – ryhmän toiminta on kehittynyt vuosien varrella perhetyön vakiintuneeksi työmuodoksi. Ensimmäinen ryhmä Muuramessa aloitti toiminnan vuonna 2001 syksyllä. Ryhmän nimi oli Äiti – lapsiryhmä. Ryhmä perustettiin perhetyön piirissä olevien kotiäitien toiveesta. Muuramen kunta on muuttovoittoinen kunta. Vuonna 2001 perhetyön piirissä oli useita äitejä, jotka olivat vasta muuttaneet kuntaan, eikä heillä ollut omaa sosiaalista lähiverkostoa paikkakunnalla. Äidit toivoivat ryhmän kautta tutustuvansa muihin alueella asuviin äiteihin. Ryhmän tavoitteena oli vertaistuen mahdollistaminen äideille. Ryhmä kokoontui joka toinen viikko syys- ja kevätkaudella. Ryhmän toimintaan osallistui neljä äitiä lapsineen.

Syksyllä 2005 ryhmän nimeksi tuli Voippis – ryhmä, jonka tavoitteena oli mahdollistaa äitien vertaistuki. Ryhmän avulla he voisivat löytää voimia vanhemmuuteen sekä arjen

askareista suoriutumiseen. Lisäksi tavoitteena oli tarjota äideille virkistystä arkeen. Äitien oman toiveen mukaan ryhmä kokoontui joka viikko syyskuusta alkaen joulukuun puoleen väliin, sekä tammikuusta huhtikuun loppuun. Voippis – ryhmän toiminta on suunnattu erityisesti väsyneille tai masentuneille äideille. Vuonna 2005 kunnan perhetyössä oli asiakkaina useita väsyneitä kotiäitejä, joiden tukemisessa haluttiin kokeilla vertaisryhmätoimintaa. Ryhmään osallistuvien äitien keskuudessa ryhmän toiminta koettiin hyväksi ja omaa jaksamista tukevaksi.

Ryhmän toimintaan vuosien aikana on osallistunut neljä – kuusi äitiä lapsineen. Ryhmä pysyy yleensä samana koko toimintakauden aikana, joitakin muutoksia ryhmän vahvuudessa tapahtuu. Ryhmään otetaan enintään kuusi äitiä lapsineen. Jollei ryhmä ole täysi, siihen otetaan kesken kauden perhetyön piiristä tai neuvolan terveydenhoitajan ehdotuksesta mahdollisesti uusi ryhmäläinen. Kesken toimintakauden uuden jäsenen mukaan tulo ei tee ryhmästä avointa, koska uusi jäsen ohjautuu ryhmään joko sosiaalityöntekijän tai terveydenhoitajan kehotuksesta. Ryhmään osallistuminen ei välttämättä edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Toimintakauden aikana osa äideistä aloittaa työt tai opiskelun, jonka vuoksi hän ei voi jatkaa ryhmässä. Ryhmä kokoontuu joka tiistai klo: 9.30 – 11.30.

Perhetyön toimintakauden alkaessa kartoitetaan asiakkailta halukkuutta osallistua kohdennettuun vertaisryhmätoimintaan. Tässä yhteydessä toimintakausi tarkoittaa syyskuusta joulukuuhun sekä tammikuusta toukokuuhun sijoittuvaa ajanjaksoa. Perheohjaajat motivoivat niitä perhetyön asiakkaita osallistumaan ryhmätoimintaan, jotka hyötyisivät heidän tai sosiaalityöntekijöiden arvion mukaan kyseisestä toiminnasta. Syksyn 2007 toiminta aloitettiin kolmen äidin voimalla, lokakuussa ryhmässä oli jo kuusi äitiä. Tämä ryhmä on tämän tutkimuksen kohderyhmä.

Syksyn teemoja ovat olleet: Elämän sisältö, ajan käyttö, lasten ulkoleikit, vanhemmuus, aitous ja vuorovaikutus. Kevään teemoja puolestaan: unelmat ja haaveet, lasten kasvaneminen, vastuu ja huoli, harmin puu ja ilon aiheet, terveellinen ruoka, juhlapyhät, eri uskonnot, seksuaalisuus sekä värimaailma ja muoti. Teemojen lisäksi äidit ovat keskustelleet ja pohtineet jokapäiväisiä asioita, aina ruuan laitosta ministereiden tekstiviestikäytännöihin.

TAULUKKO 2. Voippis – ryhmän toiminta syksyllä 2007 ja keväällä 2008 (Tilastotietoa vertaisryhmätoiminnasta Muuramen perhetyössä)

Ajankohta	Kokoontumiskerrat	Osallistujamäärät	Yksittäiset kävijämäärät	Teemat
Syksy 2007 25.9 – 12.12	10 kertaa 2h/kerta = 20h	6 äitiä 7 lasta	38 äitien, 39 lasten käyntiä	Elämän sisältö Ajan käyttö Lasten ulkoleikit Vanhemmuus Aitous Vuorovaikutus
Kevät 2008 22.1 - 29.4	14 kertaa 2h/kerta = 28h	6 äitiä 8 lasta	56 äitien, 20 lasten käyntiä	Unelmat, haaveet Lasten kasvaminen Vastuu ja huoli Harmin puu ja ilon aiheet Juhlapyhät Terveellinen ruoka Eri uskonnot, uskomukset Seksuaalisuus Värimaailma ja muoti

Perhetyössä vertaisryhmätoiminta on suunnitelmallista ja tietyille ryhmälle kohdennettua. Toisaalta ryhmän toimintaan ja sen sisältöön voivat vaikuttaa myös sen osallistujat. Ryhmät toimivat syys- ja kevätkauden mutta voivat jatkaa toimintaansa samalla kokoonpanolla vielä seuraavana syksynä. Ryhmään voidaan ottaa mukaan kesken toimintakauden uusi perhetyön asiakas, jos sen toiminta katsotaan palvelevan asiakkaan tarpeita ja jos ryhmässä on tilaa.

7. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA ASETELMA

Tutkimustehtävänä on tarkastella CMOI- kaavion (katso sivut 42 - 43) avulla äitien kokemuksia aineistona käyttäen Voippis- ryhmän tuottamaa tietoa. Tutkimustyöni tavoitteena on lisätä jäsenten kokemuksiin perustuen tietoa ja ymmärrystä vertaisryhmätoiminnasta. Olen kerännyt aineiston kyselylomakkeiden, teemahaastatteluiden ja havaintojen avulla. Tässä työssä tulkitseen ryhmäläisten kokemuksia CMOI- kaavion avulla. Menetelmän keskeisin kysymys on: Mikä toimii missäkin olosuhteissa ja kenenkin kohdalla (Levamo 2007: 73–74). Analyysi tuottaa systemaattisen tiedon lisäksi tietoa asiak-

kaiden elämäntilanteista, olosuhteista, ja niistä muutosvoimista tai mekanismeista, jotka tuottavat varsinaisesti muutoksen (vrt. Paasio 2003: 30). Kaavion neljä käsitettä toimivat pohjana, jonka avulla tarkastelen ja analysoin aineistoa teoriaohjaavasti. Vertaisryhmätoiminta ei yksinään tuota muutosta äitien elämään, vaan muutos tapahtuu erilaisien mekanismien ja mahdollisuuksien välityksellä (Rostila 2002: 11–14).

Tutkimustyöni tavoitteena on saada tietoa ja lisätä ymmärrystä lastensuojelun vertaisryhmätoiminnasta. **Tutkimuskysymykseni on: Kuinka kotiäidit kokevat perhetyön avopalveluna järjestetyn vertaisryhmän tuen?** Kokemusten analyysi toteutettiin teorialähtöisesti CMOI- mallin ohjaamana. Keskeistä oli se, mitä äidit ovat odottaneet ryhmältä? Minkälaista tukea he ovat kokeneet saavansa ryhmässä? Mikä on toiminut hyvin ja mikä ei? Mitkä ryhmän toiminnoista ovat olleet tarpeellisia? Mitä heidän mielestään pitäisi kehittää edelleen? Onko ryhmän aikana heidän elämässään tapahtunut muutoksia?

Keräsin tutkimuksen aineiston kyselylomakkeen, haastattelun ja havainnoinnin avulla. Kyselylomake on palautelomake, jonka ryhmän jäsenet täyttivät toimintakauden puolesta välissä tammikuussa 2008 (ks. liite 1). Haastattelut on tehty keväällä 2008 huhti – toukokuun aikana. Havainnointi on tapahtunut vertaistukiryhmän kokoontumiskerroilla, joita oli toimintakauden aikana 24. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää vastaako vertaisryhmä asiakkaiden tarpeisiin ja kuinka toimintaa voidaan parantaa ja kehittää. Aineistojen jäsentämisen ja tulkitsemisen mallina on CMOI- kaavio.

Aineisto on analysoitu teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla, jossa aineiston analyysi perustuu sekä teoriaan että aineistolähtöiseen sisällön analyysiin (Tuomi – Sarajärvi 2002: 99). CMOI- kaavio toimii sovelletusti teoreettisena pohjana aineiston analyysissä.

7.1 Kohderyhmän jäsenten taustat

Kerron tässä kappaleessa viiden haastatteluun osallistuneen äidin elämäntilanteesta sen, mitä tietoa he haastattelutilanteessa tuottivat. Osa äideistä kertoi avoimesti omasta elämäntilanteesta ja osa halusi pitäytyä vertaisryhmätoimintaan keskittyviin teemoihin. Heidän yksityisyyden vuoksi käytän heistä tässä tutkimuksessa pseudonyymejä. Äidit ovat iältään 24 – 44 vuotta ja tulevat hyvin erilaisista elämäntilanteista.

Marie on noin 30 vuotias naimisissa oleva perheenäiti. Hänellä on yksi seitsemän vuotias poika, Jim. Hänen miehensä joutuu työn vuoksi matkustamaan usein ja Marie viettää paljon aikaa pojan kanssa kahden. Perhe asuu rauhallisella asuinalueella. Marie on ollut kotiäitinä pojan syntymästä asti. Nyt viimeisten vuosien aikana Marien on ollut lähes kokonaan eristäytynyt perheen ulkopuolisista sosiaalisista kontakteista. Mariella on ollut somaattisia sairauksia, jotka ovat vaikuttaneet Marien eristäytymiseen. Perhetyön tuen piiriin perhe pääsi loppuvuodesta 2007. Marie aloitti Voippis - ryhmässä käynnit perheohjaajan kannustamana tammikuussa 2008. Marie on toinen tammikuussa ryhmään tulleista äideistä. Alkuun Marieta jännitti kovasti ryhmään tuleminen mutta pian siitä tuli hänelle tärkeä viikon tapahtuma.

Ella on ollut perhetyön tuen piirissä vajaan kaksi vuotta. Kotikäyntien päätyttyä Ella jatkoi Voippis – ryhmässä. Ella koki, että siinä elämän vaiheessa ryhmän tuki olisi vielä tarpeen, vaikka perhetyö muuten päättyikin. Ella on nuori perheenäiti, jolla on kolme pientä lasta. Nuorin lapsista on reilun vuoden ikäinen ja vanhin viisivuotias. Ella jäi yksinhuoltajaksi yllättäen, nuorimmaisen lapsen ollessa kuukauden ikäinen. Yksinhuoltajaksi jäädessään Ellan elämä romahti täysin ja hänelle tuli omien sanojen mukaan totaalinen pysähtyminen. Perhettä tuettiin monella tavalla, isommille lapsille järjestettiin kunnallinen päivähoito sekä perheessä aloitettiin perhetyö.

Ella osallistui sekä syksyllä että keväällä Voippis – ryhmän toimintaan. Nykyisin Ella on reipas ja touhukas perheenäiti joka on oppinut nauttimaan elämän pienistä asioista. Ella myös arvostaa sitä hetkeä, jota hän parhaillaan elää.

Rita on avoliitossa elävä kahden pienen lapsen äiti. Molemmat vanhemmat ovat hyvin nuoria. Perhe on asunut paikkakunnalla vajaan kaksi vuotta. Omia sukulaisia perhe näkee harvoin pitkän välimatkan vuoksi. Asuinpaikkakunnalla perheellä ei ole juurikaan sosiaalista verkostoa. Nuoresta iästään huolimatta Rita on kokenut elämässään paljon voimavaroja kuluttavia tapahtumia. Rita pelkäsi sosiaalisia tilanteita ja ryhmään tuleamista. Perheohjaajan kannustaman Rita kokeili ryhmässä oloa syksyllä 2007 jolloin koki olevansa vielä liian väsynyt tutustumaan uusiin ihmisiin. Syksyn aikana Rita kävi ryhmässä muutaman kerran. Talven aikana Rita keräsi voimavaroja ja osallistui aktiivisesti ryhmän toimintaan maaliskuussa 2008.

Oili on kahden lapsen yksinhuoltajaäiti. Voippis – ryhmän toimintaan Oili osallistui kevätkaudella 2008 jäädessään työttömäksi. Oili on osallistunut perhetyön järjestämiin vertaisryhmätoimintoihin aikaisempina vuosina. Yksinhuoltajana hän on ollut pitkään ja viettänyt paljon aikaa lasten kanssa. Vertaisryhmästä hän haki aikuiskontakteja ja sosiaalista kanssakäymistä.

Tea on ollut kotiäitinä jo yhdeksän vuotta, koko sen ajan mitä he ovat paikkakunnalla asuneet. Perheeseen kuuluu mies ja neljä lasta. Mies on paljon työn vuoksi pois kotoa. Voippis-ryhmän toiminnasta Tea kuuli neuvolassa ja päätti kokeilla ryhmää. Tea kävi ryhmässä pienimmän lapsensa kanssa koko toimintakauden ajan. Tea halusi nähdä muita aikuisia ihmisiä sekä jutella heidän kanssa.

Tämän tutkimuksen kohderyhmä on näistä naisista muodostuva ryhmä, joka aloitti toimintansa syksyllä 2007. Ryhmä muodostuu kuudesta äidistä ja joistakin heidän lapsistaan vaihtelevasti. Syksyn aikana siihen osallistui kuusi äitiä ja seitsemän lasta, sekä keväen 2008 aikana kuusi äitiä ja kahdeksan lasta. Osa ryhmään osallistuvien äitien lapsista on toiminnan aikana päiväkodissa. Ryhmän toiminnassa lapset ovat mukana äitien harkinnan ja teemojen perusteella. Osa teemoista on keskittynyt lasten kanssa toimintaan kuten ulkoilu ja vuorovaikutus lasten kanssa. Teemojen aiheet nousevat äitien toiveesta sekä osaltaan perhetyön suunnitelmasta. Jokaiselle perhetyön piirissä olevalle asiakkaalle laaditaan oma suunnitelma, josta näkyy keskeiset teemat, joita perhetyön aikana tavoitteellisesti viedään eteenpäin. Vertaisryhmätoiminta mahdollistaa teemojen monipuolisen pohdinnan, asioita voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta käsin.

7.2 Aineiston keruu

Tässä kappaleessa käyn läpi sen, miten ja missä vaiheessa tutkimusprosessia ole aineiston kerännyt. Tutkimuksen aineisto muodostuu neljästä palautelomakkeesta ja viidestä haastattelusta. Lisänä on havaintomateriaali, jota olen kerännyt ryhmän toimintakauden aikana.

Aloitin aineiston keruun heti syyskuussa 2007 Voippis – ryhmän toimintakauden alkaessa. Toiminnan ohjaajana tutustuin ryhmän jäseniin ja tein havaintoja ilmapiiristä ja osallistujien mielialoista. Lähes kaikki ryhmän jäsenet olivat minulle tuttuja perhetyön asiakkuuden kautta, ainoastaan yksi henkilö oli minulle tuntematon.

Tammikuussa 2008 pyysin ryhmän jäseniltä kirjallista palautetta ryhmän toiminnasta (liite 1). Kyselylomake muodostui vaihtoehtokysymyksistä, mukana oli myös joitakin teemakysymyksiä. Neljä kyselylomaketta palautui. Analysoin kyselylomakkeen tekemällä taulukon, jossa on eri väittämiä, niiden vastausten määrät koottuna yhteen. Lähes kaikkiin kysymyksiin oli vastattu, yhdestä lomakkeesta puuttui muutamia vastauksia.

Kevätkaudella ryhmässä jatkoi kolme syksyllä aloittanutta henkilöä, tammikuussa toimintaan mukaan tuli kaksi uutta äitiä. Ryhmän dynamiikka muuttui hieman. Tammi-kuun jälkeen ryhmän jäsenet olivat aktiivisempia keskusteluissa. Toukokuussa kaikki viisi ryhmän jäsentä osallistuivat teemahaastatteluun, heistä kolme oli myös antanut tammikuussa kirjallisen palautteen.

Tein havaintoja ryhmän kokoontuessa sen jäsenistä koko prosessin ajan. Kesän aikana litteroin teemahaastattelut sekä kirjoitin taustatietoa jokaisesta äidistä pienen kappaleen verran. Jokainen äiti näki itsestään kirjoitetun kappaleen ja antoi hyväksynnän sen käyttämiseen.

Haastattelujen jälkeen syksyllä 2008 analysoin tutkimuksen aineiston. Analysoin aineistoa lukemalla litteroitua tekstiä useaan kertaan, sekä korostin erivärisillä huomiokynillä teemoihin ja vertaistukeen liittyvät kokemukset. Talvella 2009 tein kirjallisen raportin tutkimuksesta.

7.2.1 Alustava tieto kyselylomakkeella

Kyselylomaketutkimuksessa kysymysten huolellinen laatiminen luo perustan tutkimuksen onnistumiselle. Kysymysten muoto voi aiheuttaa virheitä tutkimustuloksiin, jos vastaaja ei ymmärrä kysymyksiä siten kun tutkija on tarkoittanut ja tulokset voivat vääristyä. Kysymysten tulee olla yksiselitteisiä. Kysymykset rakennetaan tutkimuksen tavoitteiden ja tutkimusongelman mukaisesti. Siinä vaiheessa kun tutkimusongelmat ovat tarkentuneet, voidaan lähteä keräämään aineistoa, on tietoa siitä, mitä aineiston keruulla pyritään löytämään (Valli 2001: 100.)

Tämän tutkimuksen kyselylomakkeen avulla lähdin keräämään tietoa siitä, mitä ryhmä on heille antanut. Tein lomakkeen mihin kirjoitin kuka olen, missä työskentelen ja opiskelen. Kyselylomakkeessa mainittiin mihin kysely liittyy ja miksi se tehdään (ks. liite 1). Lisäksi lomakkeessa oli ohjeistus sen palauttamisesta. Lopuksi kiitin vastauksista.

Kyselylomakkeessa oli avoimia kysymyksiä ja strukturoituja kysymyksiä. Avointen kysymysten etuna on se, että vastausten joukossa voi olla hyviä ideoita ja niiden avulla on mahdollista saada vastaajan mielipide selville perusteellisesti.

Haastattelu on toteutettu tammikuussa 2008 kyselylomakkeen avulla. Täytettyjä vastauksia sain takaisin neljä kappaletta, yksi äideistä jätti vastaamatta. Vastaamatta jättänyt henkilö lopetti ryhmässä aloitettuaan opiskelut. Kyselylomakkeilla saamani tieto jäi vähäiseksi ja täydensin aineistoa viidellä teemahaastattelulla toukokuussa 2008.

7.2.2 Voippis - ryhmän toimintaan osallistuvien teemahaastattelu

Tutkimuksen tärkein aineisto muodostuu lastensuojelun perhetyön vertaisryhmään osallistuvien äitien haastatteluista. Keskiössä ovat asiakkaat ja heidän näkemyksensä ja tunteuksensa vertaisryhmätoiminnasta. Rajanveto syvähaastattelun ja teemahaastattelumenetelmien välillä on häilyvä. Molemmat osapuolet niin haastattelija kun haastateltavakin vaikuttavat toisiinsa aina haastattelutilanteessa ja hyvä haastattelu tuo iloa molemmille (vrt. Hirsjärvi – Hurme 1991: 25, 78.) Tutkimusaineistoa kerätessä haastattelumenetelmän avulla, se tarjoaa myös haastateltavalle mahdollisuuden dialogin kautta asioiden erilaiseen ymmärtämiseen.

Teemahaastattelun kysymykset ovat lähes samoja kuin kyselylomakemateriaaliset, nyt niitä pyritään syventämään. Teemojen tehtävä haastattelussa oli hahmottaa äitien sen hetkinen elämäntilanne sekä vertaisryhmätoiminnan merkitys. Haastattelu antoi haastateltavalle tilaisuuden puhua siitä, mikä on hänelle tärkeää ja haastattelijalle mahdollisuuden tarkentaviin kysymyksiin.

Teemahaastattelun kysymykset, jotka poikkeavat jonkin verran kyselylomakkeen kysymyksistä (vrt. liite 1):

Mitä odotit ryhmältä?

Minkälaista tukea koet saaneesi ryhmässä?

Mikä on toiminut hyvin ja mikä ei?

Kun mietit ryhmässä käytyjä keskusteluja sekä toimintoja, ovatko ne olleet tarpeellisia?

- Millä tavalla?

- Mitä mielestäsi pitäisi kehittää?

Onko elämässäsi tapahtunut muutoksia ryhmään osallistumisen aikana?

Aloitin haastattelujen tekemisen 25.4.2008. Kaikki haastattelut tehtiin osallistujien kotona. Vaihtoehtoisia haastattelutiloja olisi ollut kerhohuone tai työhuoneeni. Osallistujat itse halusivat toteuttaa haastattelun omassa kodissa. Jokainen kertoi osallistuvansa haastatteluun mielellään. Haastattelut nauhoitettiin.

Jokaisen haastattelun alussa toistin, miksi haastattelu tapahtuu, mihin ja miten haastattelumateriaalia tullaan käyttämään. Lisäksi muistutin haastateltavaa siitä, että hänen henkilöllisyytensä ei missään vaiheessa paljastu.

Haastattelut etenivät haastateltavien ehdoilla. Ne kestivät tunnista kahteen tuntiin ja olivat ilmapiiriltään vapautuneita, turvallisia, miellyttäviä ja kodikkaita. Jokaisen haastattelun alussa keskusteltiin ensin arkisista asioista. Ennen haastatteluja tiedustelin myös sen, miltä osallistuminen haastatteluun tuntuu, samalla käytiin läpi haastateltavien sen hetkistä tunnetilaa. Ennen tilaisuuden alkamista allekirjoitimme kirjallisen haastatteluluvan (liite 2). Pyysin kirjallisesti lupaa käyttää haastattelumateriaalia tutkimustyössäni. Tutkimuksen tekijänä sitouduin noudattamaan eettisiä periaatteita.

Nauhoitin haastattelut, mikä sopi kaikille haastateltaville. Haastateltavat kertoivat avoimesti kipeitäkin asioita omasta elämästään. Annoin heille tilaa kertoa omista kokemuksista ja tuntemuksista. Toisinaan tein tarkentavia kysymyksiä tai toistin sanatarkasti haastateltavan sanoman varmistuakseni siitä, että olen ymmärtänyt asian oikein. Haastattelun päätyttyä kysyin vielä heidän tuntemuksia kyseisestä tilanteesta. Kodikkuutta lisäsi kahvihetki haastattelun alussa tai lopussa.

Vapautuneeseen ja turvalliseen ilmapiiriin vaikutti mielestäni se, että olin haastateltaville tuttu vähintään puolen vuoden ajalta. Koin onnistuneeni haastatteluissa. Haastattelun päätyttyä kysyi äideiltä miten he kokivat haastattelutilanteen. Usealle äidille haastattelu

oli ollut uusi kokemus. Haastateltavat kertoivat kokeneensa tilanteen miellyttävänä ja turvallisena. Itselleni jokaisesta haastattelusta jäi hyvä olo. Koin haastattelut nimenomaan dialogisena keskusteluna, joista sain tärkeää materiaalia tutkimustyötäni varten.

Jokaisen haastattelun jälkeen kuuntelin nauhalta keskustelun uudestaan ja tein muistiinpanoja tilanteesta. Ajattelin, että, haastattelutilanteen uudelleen kuuntelu saattaa tuoda esille uusia asioita, joita itse ei tilanteessa ole huomionut. Nauhoitusta kuunneltaessa on mahdollista tarkastella myös omaa toimintaa haastattelijana sekä koko vuorovaikutustilannetta. Haastateltavan epäröinnit vastauksien antamisessa voivat antaa oman merkityksen vastauksen tulkitsemiseen. Nauhoittaminen mahdollisti myös haastattelun tarkemman raportoinnin ja aineiston hyödyntämisen. Tutkimusraportissa käytän haastatelluista suoria lainauksia, jotta asiakkaan kokemus välittyy lukijalle alkuperäisessä muodossa.

7.2.3 Osallistuva havainnointi

Olen itse mukana ohjaajana tutkittavan ryhmän toiminnassa. Tutkimusajankohdan aikana tulin ryhmäläisille tutuksi, olin osa havainnoitavaa ympäristöä. Tämä oli mielestäni etu. Luottamuksellinen suhde informantteihin, aineistovertailu ja kentältä saatu kokemus takaa sen, että teeskentely ja näytteleminen käyvät vaikeaksi ja tarpeettomaksi. Pitkä yhdessä olo mahdollistaa tekemään osallistuvaa havainnointia ihmisten luonnollisessa ympäristössä. Havaintomateriaalia kertyy niin paljon, että roolin esittämisen sekä teeskentelyn kykenee tunnistamaan. Lisäksi saavutettu luottamuksellinen suhde haastateltaviin sekä yhteisymmärrys tekevät huijaamisen tarpeettomaksi ja moraalisesti vaikeaksi (vrt. Alasuutari 2007: 97, 104.)

Toimiessani itse tutkittavan ryhmän ohjaajana minulle oli kertynyt tietoa haastateltavien elämäntilanteesta. Käyttäessäni osallistuvaa havainnointia tutkimuksen menetelmänä minun on tietoisesti määriteltävä, mitä havainnoin ja miten. Havainnoinnin määrittää tutkimuskysymys, mitä halutaan tietää. Olen ryhmän toiminnan aikana pyrkinyt tarkastelemaan osallistujien aktiivisuutta sekä mielialojen muutoksia. Ryhmän toiminnasta olen pitänyt päiväkirjaa. Jokaisen kokoontumisen jälkeen merkitsin päiväkirjaan osallistujat, teemat sekä mahdolliset huomiot osallistujien tunnetiloista. Missä määrin pystyn

hyödyntämään osallistuvaa havainnointia selviää tutkimustyön analyysi- ja arviointivaiheessa.

Tutkimuksessa havainnointi on aina valikoivaa ja havaintojen teko on kiinni esitiedoistamme ja omasta ymmärryksestä (Nieminen 2008: 3). Omassa tutkimustyössäni olin itse vahvasti mukana koko prosessin ajan sen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa, joten vaikutin paljon tutkimuksen etenemiseen.

7.3 Teoriasidonnainen lähestymistapa aineistoon

Tutkimustyön aineiston analyysi eteni aineiston ehdoilla yleisistä käsityksistä erityisiin huomioihin. Tutkimustyön sisällön analyysissä käytin soveltaen apuna valmista CMOI-kaaviota. Työ eteni empiirisen aineiston ehdoilla, joka liitettiin teoreettisiin käsitteisiin. Aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet nousevat tarkasteluun aineistosta mutta teoriaohjaavassa ne ovat valmiina jostakin ilmiöstä tai tiedosta (Tuomi – Sarajärvi: 2002, 116.) Tutkimustyön analyysiä ohjaavat teoreettiset käsitteet ovat realistisen arvion kaavion CMOI- mallin keskeiset elementit eli konteksti, mekanismi, muutos ja menetelmät. Teoriasidonnaista lähestymistapaa, jossa aineiston analyysi perustuu teorian lisäksi aineistosta ilmenevään tietoon, voidaan kutsua myös abduktiiviseksi päätte-lyksi (Tuomi – Sarajärvi 2002: 99).

Sisällönanalyysissä aineistoa on tarkasteltu eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien sekä tiivistäen aihealueita teemoittain. Sisällönanalyysin avulla pyrittiin tutkittavasta aineistosta muodostamaan tiivistetyt kuvaukset, joka kytkee tulokset laajempaan teoreettiseen tietoon sekä muihin aihetta koskeviin tutkimustuloksiin (Tuomi – Sarajärvi 2002: 105.) Laadullisessa tutkimuksessa sisällönanalyysi pilkotaan ensin pieniin osiin, käsitteellistetään ja lopuksi järjestetään uudeksi kokonaisuudeksi (Tuomi – Sarajärvi 2002: 109.)

7.4 Analyysimalli CMOI- kaavio ohjaavana teoriana

CMOI - kaavio on realistisen arvioinnin kaavio. Realistinen arviointi ei ole sidoksissa mihinkään tiettyyn tutkimusmenetelmään joten sitä voi soveltaa ja käyttää niin laadullisiin kuin määrällisiin aineistoihin (Paasio 2003: 31). Analyysin tehtävänä on selvittää, mikä toimii kenenkin kohdalla ja missä olosuhteissa. Realistisessa arvioinnissa korostuu

tieto ja ymmärrys siitä, mistä tulokset ja vaikutukset muodostuvat. Realistisessa arviointitutkimuksessa on tärkeää ymmärtää ilmiöiden taustalla vaikuttavia mekanismeja. Tutkija voi löytää erilaisia tekijöitä joiden kautta muutos hyvinvoinnissa tai pahoinvoinnissa tapahtuu (Karjalainen – Blongren 2004: 29 – 31.) Tämä tosiasia hyväksytään realismissa ja todetaan, että on olemassa eri tavoin vaikuttavia tekijöitä, joiden avulla saadaan aikaan muutosta. Realistinen arviointitutkimus perustuu ajatukseen, että on jo saavutus sinänsä, jos pystytään jäsentämään ja ymmärtämään jotain osia hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä, mekanismeista ja konteksteista (Paasio 2003: 29 – 30). Realistisessa arvioinnissa ei riitä, että tuotetaan tietoa vain interventiosta ja asiakasmuutoksista. Lisäksi pitää tuottaa tietoa asiakkaan kontekstista eli elämäntilanteesta ja olosuhteista sekä mekanismeista jotka vaikuttavat hänen tahtotilaan sekä muutoksen tuottavista kokemuksista (Paasio 2003: 30.)

Tämän työn aineiston analyysissä olen siis soveltaen käyttänyt erityisesti Manzoor Kazin (2003) CMOI- kaaviota. Tätä menetelmää käyttäen on arvioitu eri ryhmien kohdalla palveluohjausmallia, aikuissosiaalityötä sekä tukipalveluja. Helsingin sosiaaliviraston käyttämänä mallilla tavoiteltiin vaikuttavuutta asiakastyöhön sosiaalialalla (Kilponen – Lindqvist – Paasio 2002: 16.) Mallin avulla on myös kehitetty ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksia tukea nuorten itsenäistymistä (Levamo 2007:72–78.)

TAULUKKO 4. CMOI – kaavion keskeiset käsitteet, joita on käytetty apuna tämän työn analyysissä.

CMOI – kaavion keskeiset käsitteet tämän työn analyysissä	
Konteksti (context)	Mekanismi (mechanisms)
- äitien koti- ja perhetilanne	- äitien halu – tahtotila
- sosiaalinen verkosto	- tunnetila; rohkeus, pelko, ahdistuneisuus
- sairaudet	- tieto
Hyvinvointia joko tukeva tai estävä	Hyvinvointia joko estävä tai tukeva
Muutos (outcomes)	Menetelmät (interventions)
- teko	- perhetyön asiakkuus
- kokemus	- vertaisryhmätoiminnassa käytetyt menetelmät
- toiminta	
Hyvinvointia joko tukeva tai estävä	Hyvinvointia joko tukeva tai estävä

(ks. Levamo 2007: 75)

Realistisen arvioinnin keskeisiä käsitteitä ovat; konteksti (C = context), mekanismi (M = mechanisms), muutos (O = outcomes) ja menetelmä (I = interventions), joista muo-

dostuu CMOI-kaavio. (Levamo 2007: 73 – 74). Vertaisryhmätoiminta ei yksinään tuota muutosta äitien elämässä, vaan siihen vaikuttavat yhtäläisesti erilaiset mekanismit. Kaavion kaikki neljä käsitettä ovat sidoksissa toisiinsa ja vaikuttavat henkilön hyvinvointia joko tukevasti tai estävästi.

Konteksti kuvaa monitasoisesti äitien taustaa, historiaa ja elämäntilannetta. Ihmisten konteksteista osa on muuttuvaa ja osa pysyvää. Konteksti on ihmisen tausta, historia ja elämäntilanne (Levamo 2007: 75.) Tässä työssä konteksteiksi huomioin äitien koti – ja perhetilanteen, ihmissuhteet, sairaudet, masentuneisuuden, kulttuuriset normit ja tavat. Äitien kotitilanne vaikuttaa heidän käytössään oleviin mekanismeihin. Ne vaikuttavat yksilöllisesti äitien voimavarojen lisääntymiseen tai vähenemiseen sekä muutoksen syntyn. Konteksti sisältää oletuksia, hypoteeseja, rajoituksia sekä mahdollisuuksia (Levamo 2007: 75). Ihmisen konteksti on olennaisen tärkeä, koska mekanismeja tarkastellaan juuri kontekstia vasten (Levamo 2007: 78).

Mekanismi voi olla hyvinvointia lisäävä tai estävä tekijä, se voi mahdollistaa hyvinvoinnin tai ylläpitää pahoinvointia. Mekanismin vaikutussyvyys on yksilöllistä. Mekanismina voi toimia tieto tai valinta sekä tunteiden kasaumat, jotka saavat aikaan muutosta suuntaan tai toiseen ihmisen elämässä ja hyvinvoinnissa. Pitkään jatkunut masennus, ahdistus ja väsyminen voivat johtaa sosiaaliseen eristäytymiseen ja tuen tarpeeseen. Mekanismi voi olla halu, tahto sekä rohkeus, minkä avulla haetaan elämään muutosta tai vastaavasti pelko ja turvattomuus, jotka voivat estää muutokseen tähtäävän toiminnan (Levamo 2007: 75.) Tutkimustyöni kohteena oleva vertaisryhmätoiminta on yksi lastensuojelun toimintatapa, jolla pyritään ehkäisemään masentuneiden ja väsyneiden äitien syrjäytymistä sekä lisäämään heidän voimavarojaan. Ryhmään osallistuvan omat mekanismit vaikuttavat siihen, kuinka hän kykenee hyödyntämään vertaisryhmän tarjoaman tuen ja avun. Mekanismin avulla, joita ovat esimerkiksi pelko, tieto, tahto ja halu, saadaan muutos aikaan.

Muutos havaitaan kokemuksissa, toiminnassa ja teoissa. Tahto ja halu eivät yksin riitä muutokseen mutta voivat olla mekanismeja, jotka auttavat muutoksen aikaan saamisessa. Muutos on hyvinvointia estävä tai tukeva kokemus, toiminta tai tiedostettu ja havaittu teko, joka on muuttunut ihmisen elämässä (Levamo 2007: 75.) Esimerkiksi vertaisryhmään osallistuva äiti on voinut olla hyvin yksinäinen ja uusia tilanteita aristava ja jopa pelkäävä yksilö. Vertaisryhmän toiminnan aikana hän huomaa saaneensa uusia ys-

täviä eikä ole enää niin yksinäinen ja pelokas kun ryhmään tultaessa, jolloin kyseessä on koettu muutos. Muutokseen kuuluu toisin tekemistä, muutosta ajattelussa, oppimista tai oivaltamista, eli havaitusta erilaisesta toiminnasta suhteessa johonkin tilanteeseen tai oletukseen (Levamo 2007: 79).

Erilaiset avohuollon tukitoimet, joiden oletetaan vaikuttavan asiakkaan hyvinvointiin, ovat erilaisia menetelmiä, interventioita asiakkaiden sen hetkiseen elämäntilanteeseen (Levamo 2007: 75). Interventio omassa tutkimuksessani, ryhmään osallistuvien kohdalla voi olla ryhmätoiminta, sosiaalitoimen lastensuojelun perhetyö, eri terapiat, tukihenkilötoiminta ja tukiperhetoiminta. Ryhmätoiminnan sisällöllinen menetelmä voi toimia interventiona muutokseen. Tavoitteena on, että eri menetelmien avulla syntyneet mekanismit toimivat sosiaalisia ongelmia ehkäisevästi tai poistavasti sekä saavat aikaan hyvinvointia tai vähentävät pahoinvointia (Levamo 2007: 75).

Analysoin haastatteluaineiston CMOI- kaavion neljän käsitteen avulla. Analyysimettiin tutustuminen mahdollistaa myös kaavion hyödyntämisen suorassa vuorovaikutustilanteessa. Tutkijana minulla on mahdollisuus teemahaastattelussa kysyä vertaisryhmän toimintaan osallistuvilta suoraan mitkä tekijät estävät tai tukevat heidän hyvinvointiaan, mitkä asiat ovat muuttuneet ryhmän aikana ja mitä he ovat oppineet ryhmässä?

CMOI - kaavio auttaa jäsentämään äitien elämän seuraamista ja löytämään selkeämmin hyvinvointia estävät ja tukevat tekijät. Tämä on olennaista vertaisryhmätoiminnassa, koska ryhmän tavoitteena on vahvistaa hyvinvoinnin mekanismeja ja pyrkiä vähentämään pahoinvointia lisääviä mekanismeja. Käsitteet voivat auttaa kohdistamaan tutkimustyötä ja toisaalta antamaan etäisyyttä ryhmätoimintaan ja näkemään mahdollisia muutoksia äitien hyvinvoinnissa (katso myös Levamo 2007: 78).

Tutkimustyössäni on hyvin tärkeää ymmärtää ryhmätoimintaan osallistuvien äitien hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. Ryhmän sisällöllinen toiminta rakentuu osallistujien tarpeista. Haastattelumateriaalia arvioitaessa todennäköisesti esille nousee kysymys: Mikä toimii kenelläkin ja missä olosuhteissa. Toisin sanoen ryhmään osallistuvat äidit voivat kokea eri tilanteet voimavaroja tuottavina asioina johtuen heidän elämäntilanteestaan ja tarpeistaan.

7.5 Eettisyys

Sosiaalialan työssä tarvitaan selkeitä ja kestäviä arvoja, joihin erilaisissa tilanteissa voidaan nojautua. Sosiaalityö on vuorovaikutustyötä, johon vaikuttaa myös kaiken aikaa yhteisön arvostukset. Sosiaalityöllä pyritään vaikuttamaan ihmisten mahdollisuuksiin toimia ja selviytyä yhteisössä ja yhteiskunnallisissa suhteissa (Aho 1993: 157.) Empiirinen sosiaalialan tutkimus kohdentuu ihmisten sosiaalisiin suhteisiin ja henkilökohtaisiin asioihin, joten eettiset arvot ja periaatteet tulee huomioida koko tutkimustyön ajan.

Sosiaalityön eettiset periaatteet on hyväksytty Sosiaalityön liiton hallituksessa vuonna 1992. Sosiaalialan työtä ohjaa demokratian ja ihmisoikeuksien periaate. Sosiaalialalla kunnioitetaan ihmisyyden oikeuksia sekä yksilön ja ryhmien perusoikeuksien koskemattomuutta ja arvokkuutta lasten oikeuksien julistuksen, ihmisoikeuksien julistuksen, alkuperäisväestön julistuksen sekä vammaisten oikeuksien julistusten mukaisesti. Sosiaalityön eettiset periaatteet ovat: ihmisarvo ja oikeudenmukaisuus, itsenäisyys ja elämän hallinta, syrjäytymisen poistaminen, syrjinnän vastustaminen, väkivallan vastustaminen, asiakkaan yksityisyyden suojaaminen, asiakkaan osallisuus ja oma henkilökohtainen vastuu ammatin harjoittamisen yhteydessä tekemistään eettisistä ratkaisuksista (Hannikainen:1992, 57–58.) Samat periaatteet koskevat empiirisen tutkimuksen tekemistä. Empiirisen tutkimuksen eettisten suuntauksien tulee olla ristiriidattomia ammatin harjoittamisen eettisten suuntaviivojen kanssa (Hannikainen 1992: 65).

Arvot ohjaavat tutkijan arviointia, joten siihen tulee kiinnittää huomiota, jotta tutkimuksen lopputulos on mahdollisimman totuudenmukainen. Absoluuttista totuutta ei varmaankaan ole olemassa mutta tutkimuksessa tulee nojautua tosiasioihin. Tosiasiat ja arvot liittyvät toisiinsa ja asioiden arvottaminen on tärkeä osa arviointiprosessia (Mäntysaari 1999: 55).

Tutkimustyöni aineistonkeruussa käytän henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen perustuvaa tiedonhankintakeinoa eli haastattelumenetelmää. Haastatteluun osallistuvien yksityisyyteen, luottamuksellisuuteen ja anonyymiteetin säilyttämiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Arviointitietoa tuottava tutkimus mahdollistuu vain, jos haastateltavat ja tutkimukseen osallistuvat tietoisesti suostuvat haastattelumateriaalin käyttämiseen tutkimuksen aineistona. Jokaisella haastatteluun osallistuvalla henkilöllä on oikeus tarkistaa lausumansa, korjata sitä tai vaatia sen poistamista. Tutkimusaineiston analysoin-

nissa tietoisena pyrkimyksenä on asioiden tasapuolinen tarkastelu, systemaattisuus ja perusteellisuus (Mäntysaari 1999: 56 - 58.)

Tämän tutkimuksen haastateltavien kanssa on alusta asti pyritty luomaan avoin suhde. Olen selvittänyt alustavasti haastateltavan ryhmän jäsenille tutkimuksen rakennetta ja tarkoitusta. Ennen teemahaastatteluja olen pyytänyt haastateltavilta kirjallisen luvan aineiston käyttämiseen tutkimustyössä. Jokaisella haastateltavalla on myös mahdollisuus kommentoida lausumaansa ja tarvittaessa pyytää siihen korjauksia. Tutkija on vastuussa tietoisien, vapaaehtoisten ja kirjallisen suostumuksen pyytamisestä kaikilta tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä (Hannikainen, toim 1992: 65). Kirjallisen suostumuksen tekemistä suositetaan, koska se osoittaa, että tutkimukseen osallistuvaa henkilöä on informoitu asiasta sekä hän on antanut oman suostumuksensa. Lisäksi kirjallinen lupa suojaa tutkimukseen osallistuvan henkilön sekä tutkijan oikeuksia (Hannikainen, toim 1992: 65.)

Eettisiä periaatteita tutkimuksen teossa ovat luottamuksellisuus, lupauksen pitäminen ja totuudessa pysyminen. Eettisten ristiriitojen tiedostaminen, omien arvojen ja tietoperustan tunnistaminen sekä niiden jatkuva reflektointi ovat tutkimuksessa tärkeitä elementtejä (Korkiakangas 2005,34)

Pyrin käsittelemään työssäni haastattelumateriaalia täysin luottamuksellisesti, tasavertaisesti, asiakasta arvostavasti ja hänen suostumuksella. Työssäni ei missään vaiheessa paljastu kenenkään henkilöllisyys. Selvitin haastateltaville henkilöille kuinka heidän antamaa tietoa tulen työssäni käyttämään. Pyrin hyödyntämään asiakkaiden antamaa tietoa rakentavasti ja kunnioittavasti tutkimustyötä tehdessä. Erotan työssäni selkeästi teoreettisen tiedon sekä haastateltavien tuottaman tiedon.

8. ANALYYSI JA TULOKSET

Tämän työn tutkimustulokset esitän kuvaamalla haastateltavien kokemuksia teoriaohjaavasti. Arvioinnin lähestymistapana ja tukena käytän soveltaen CMOI – kaaviota. Haastateltavien vastaukset ovat tasapuolisesti arvioinnin kohteena haettaessa vastausta tutkimuskysymykseen; **Kuinka kotiäidit kokevat perhetyön avopalveluna järjestetyn vertaisryhmän tuen?** Tulen esittämään paljon suoria lainauksia haastateltavien ko-

kemuksista, jotta lukija voi tulkita ryhmään osallistuvien kokemuksia jäsenneitysti mallin mukaan.

8.1 Yhteiset kokemukset helpottivat ryhmäytymistä

Lastensuojelun perhetyön piirissä oleville äideille ryhmän toiminnasta oli puhuttu useaan otteeseen kotikäyntien aikana ja heitä oli motivoitu osallistumaan ryhmän toimintaan. Heille kerrottiin, että ryhmä on tarkoitettu juuri kotona oleville väsyneille tai masentuneille äideille. Neuvolan kautta ryhmään mukaan tuleva äiti koki tärkeäksi, että hänelle selvitetiin miksi ryhmä on olemassa.

Mulle oli aika tarpeellinen se kun sää kerroit silloin, et minkä takia tää ryhmä on olemassa. Koska mä kuvittelin, että kaikki muutkin on tullu sieltä neuvolan kautta, et tää on tällanen satunnainen otanta vaan.

Tea

Ryhmän jäsenet olivat kiinnostuneita ryhmästä ja sen jäsenistä. Heille oli tärkeää tietää miksi ryhmä on olemassa ja mitkä ovat sen tavoitteet. Tieto lisäsi selvästi turvallisuutta ryhmässä. Vaikka äidit tulivat hyvin erilaisesta elämäntilanteesta, heille oli yhteistä halu saada vaihtelua arkeen sekä tukea omaan jaksamiseen. Äitien kontekstit olivat hyvin erilaisia, perhesuhteet, elämän tilanne, oma väsymisen aste ja sosiaalinen verkosto ja tuki. Yhteistä heille oli sen hetkinen kotiäidin rooli.

Ryhmän jäsenet tulivat hyvin erilaisista elämäntilanteista. Yhteistä heille kaikille oli se, että he olivat ryhmän toimintakauden aikana kotiäitejä. Haastateltavat olivat olleet kotona 3 vuodesta 9 vuoteen. Yksi haastateltavista oli ollut puoli vuotta työllistämistuen turvin työelämässä kotonaolo vuosien aikana.

Haastateltavista osa äideistä elää parisuhteessa ja osa yksinhuoltajana. Eräs äiti oli eronnut nuorimman lapsen syntymisen jälkeen ja eli nyt kuudetta vuotta kahden lapsen yksinhuoltajana. Ryhmän toiseksi nuorin, usean lapsen äiti oli jäänyt kaksi vuotta sitten leskeksi nuorimmaisen lapsen ollessa vasta kuukauden ikäinen. Avioliitossa eläviä äitejä yhdisti se, että heidän puolisoit olivat paljon työn vuoksi pois kotoa.

Jokaisen haastateltavan vireystila oli hyvin yksilöllinen. Muutama äiti kertoi jaksavansa hyvin jo ryhmän alkaessa. Osa äideistä kertoi olevansa hyvin väsynyt. Yksi äideistä ko-

keili ryhmää jo syksyllä 2007 mutta jaksoi osallistua siihen vasta tammikuussa 2008. Toisten äitien kohdalla väsymys tai muu fyysinen sairaus toimi osallisuuden esteenä.

Sen jälkeen kun mä sairastuin diabetekseen ni, mulle tuli sellanen, etten uskaltanut lähteä kotoa mihinkään, että aina pelotti. No ainut missä me ollaan käyty niin mun vanhempien luona Kuopiossa. Sinnekin pitää aina suunnitella miten uskaltaa lähteä, onko eväät mukana. Sekin vaatii hirveesti jaksamista se lähteminen. Se että johonkin kauppaan lähtee, vaatii hirveesti voimia. Marie

Vaikka vauva nukkuu hyvin ja silleen, ettei hirveen pitkään valvo. En mä tiedä, mä vaan oon välillä silleen hirveen väsyny, ei vaan jaksaa... On niin kun sellasia päiviä, ettei mitään jaksais, makoilee vaan sohvalla. Mut aika vähän niitä kyllä on tänään niitä päiviä.
Rita

Äidit, jotka puhuivat väsymyksestä, tulivat ryhmän toimintaan mukaan tammikuussa 2008. Suurin osa äideistä jaksoi käydä aktiivisesti ryhmässä. Kevään aikana jokaisen kohdalla käyntikertoja tuli kuitenkin vähintään puolet järjestetyistä. Kokoontumiskertoja kevään aikana oli 14.

Äidit kuvasivat ja analysoivat omaa jaksamista henkilökohtaisesti. Heidän mukaansa väsymiseen oli useita syitä, eikä se johtunut pelkästään lasten hoitamisesta. Heidän sen hetkinen konteksti, jossa he elivät, vaikuttivat heidän väsymisentilaan. Heidän voimavarojaan saattoivat kuluttaa fyysiset sairaudet sekä läheisten vähäinen tuki. Haastateltavat olivat joko yksinhuoltajia tai heidän puoliso oli paljon pois kotoa työn vuoksi.

Äitien kontekstit, sen hetkinen elämäntila ja heidän elämäkokemukset vaikuttivat siihen kuinka he pystyivät hyödyntämään ryhmän tarjoaman tuen. Haastattelujen sekä havainnoinnin perusteella, kaikki äidit, heidän erilaisesta elämäntilanteestaan huolimatta, hyötyivät ryhmätoiminnasta. Äitien omat kokemukset ryhmän vaikuttavuudesta olivat hyvin yksilöllisiä. Jollekin äidille jo ryhmään tuleminen toi ison muutoksen hänen elämänsä. Varsinkin ryhmätoiminnan alussa osallistujien kontekstilla on iso merkitys siihen, kuinka hän voi hyötyä ryhmästä ja sen toiminnoista. Ohjaajan on oltava herkkä havainnoimaa ryhmänjäsenten yksilökohtaisia tarpeita ja toiveita.

8.2 Kotiäideillä oli tarve ja halu aikuiskontakteihin

Äitien oma tahto, rohkeus tai pelko vaikutti heidän hyvinvointia joko lisäävästi tai estävästi. Jokaisen äidin mekanismit vaikuttavat yksilöllisesti. Ryhmän jäsenten motivaatio ja halu muutokseen oli riittävän korkea, joten mekanismit toimivat heidän kohdallaan hyvinvointia lisäävästi. Tämän ryhmän äitien kohdalla pelko ei estänyt äitejä osallistumasta ryhmän toimintaan. Joidenkin kohdalla pelko viivästytti jonkin verran ryhmään tuloa.

Tammikuussa tehdyissä lomakekyselyissä sekä toukokuussa toteutetuissa teemahaastatteluissa osa äideistä kertoi pelänneensä ja jännittäneensä ryhmään tuloa. Ryhmään tuleminen oli vaatinut heiltä kykyä erillisen päätöksen tekemiseen sekä tukea ja kannustusta perheohjaajilta.

Eka kerta silloin kun sä hait mut. En mä olis varmaan lähtenyt jos sää et olis ollut tukemassa sitä mun lähtemistä, sillain tsemppaamassa et nyt mennään. Et en olis varmaan lähtenyt ollenkaan..... Mä vaan niin kun tulin sillä ololla sinne, et katotaan mitä tulee. En muista mitään muuta kun, että mua jännitti ja pelotti hirveesti

Rita

Äitien pitkään jatkunut väsymys tai kotonaolo oli johtanut sosiaaliseen eristäytymiseen ja uusien ihmisten kohtaaminen pelotti. Perheohjaajan kertoessa toiminnasta enemmän äitien kiinnostus ryhmätoimintaa kohtaan lisääntyi. Työntekijän aktiivisella kannustuksella äidit saivat rohkeutta lähteä katsomaan ja kokeilemaan vertaisryhmätoimintaa. Ihmistä suojaava mekanismi pelko ei estänyt äitejä osallistumasta ryhmän toimintaan, kuitenkin he tarvitsivat perheohjaajilta motivointia ja kannustamista. Monelle äidille ryhmätoiminta oli uutta ja vierasta, joten he tarvitsivat riittävästi tietoa pelon vähentämiseksi.

Niin Nita (perheohjaaja) ehdotti... et tällanen ryhmä olisi, että jos kiinnostas niin vois tulla tutustumaan tai käymään mut pakko ei ole... mut sit mä ajattelin, että no joo, kai mä sit voisin niin kun käydä kattomassa. Se oli niin kun iso päätös silleen lähtee mukaan ylensäkkään.. Ensinnäkin mua vähän niin kun pelotti.

Maire

Tieto ryhmästä ja perheohjaajan tuki lisäsivät kiinnostusta ja auttoivat joitakin äitejä tekemään päätöksen ryhmään osallistumisesta. Jo päätöksen tekeminen oli osalle äideis-

tä iso asia. Perheohjaajat kannustivat ja motivoivat äitejä kokeilemaan ryhmää, mutta kunnioittivat heidän itsemääräämisoikeutta. Äidit aloittivat ryhmätoiminnan oman päätöksen mukaisesti. Ensimmäisen käynnin jälkeen jokainen äiti tuli uudestaan. Ensimmäisen kokoontumisen jälkeen äitien pelko ryhmää kohtaan väheni tai poistui kokonaan.

Ei mua ehkä niin enää pelottanut mut tietenkin jännitti, sit kun ties sut ja Nitän (perheohjaajat) sieltä, niin kyllä se oli vähän helpompaa tulla ja oli yksi tuttu jo ryhmässä.

Rita

Ryhmään tullessa äideille vähintään toinen ohjaaja oli jo tuttu. Ensimmäisen käynnin yhteydessä äidit tutustuivat myös toiseen ohjaajaan sekä muihin ryhmän jäseniin. Ihmiskontaktien ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta äidit aloittivat toisiinsa tutustumisen, jonka vähensi heidän pelkoa ryhmää kohtaan.

Kaikkia haastateltavia yhdisti halu saada jutella muiden aikuisten kanssa, vaihtaa ajatuksia ja kokemuksia ihan arkisista asioista. Toisille oli tärkeää saada olla hetki aikuisten seurassa ilman omia lapsia. Heille oli tärkeää oma aika, jolloin ei tarvinnut huolehtia lapsista. Haastatteluissa kävi ilmi, että huomion saaminen muilta aikuisilta ja hyväksytyksi tuleminen oli äideille tärkeää. Halu aikuiskontakteihin toimi kaikkien äitien kohdalla hyvinvointia mahdollistavana mekanismina. Myös palautelomakkeiden vastauksissa muiden äitien tapaaminen oli kaikille vastaajille tärkeää (ks. liite 3).

No, mä odotan siltä niitä aikuiskontakteja, että ja sitten muitten tapaamista, jotka ovat samassa elämäntilanteessa.... No se on se vanhemmilta se vertaistuki. Et kun kertoo jonkun jutun ja mites te ootte tehny, niin sitten nekin kertoo oman, et miten ne on tehny, omat keinonsa ja ajatuksensa. Ja tota siis sitä aikuisseuraa... Ja sit tota mä en oo muuramelainen, on kiva sit tutustua näihin ihmisiin täällä lähellä, ettei aina tarvii lähteä niin kauas. Onhan se kiva kun tossa kylällä näkee ja tuntee jonkun.

Oili

Kun mä oon ollut kotona , nyt tuli ykdeksäs vuosi, niin tuntuu silleen et olis välillä ihan hauskaa niin kun nähdä muitakin aikuisia.

Tea

Äideille oli tärkeää saada vaihtaa ajatuksia toisten samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Äidit kaipasivat oman identiteetin jäsentämiseen sosiaalista kanssakäymistä muiden äitien kanssa. Samanlainen elämäntilanne toi turvallisuutta ja lisäsi luottamusta

sekä mahdollisti dialogisen keskustelun äitien välillä. Äitien identiteettityön mahdollistui selkeästi vertaistukiryhmässä, jossa heillä oli mahdollisuus tukea toisiaan sekä vaikuttaa yksilönä ryhmään ja päinvastoin (ks. myös Niemelä 2002: 7). Toivo, puhumisen-tarve ja tiedonhalu olivat merkkejä äitien piilevistä voimavaroista, jotka he saivat käyttöönsä vertaisryhmän tuen avulla (vrt. Jantunen 2880: 49–50).

Muurame on muuttovoittoinen kunta jonne muuttaa paljon uusia ihmisiä. Tämä ryhmä oli selvästi joillekin äideille kanava uusien ihmissuhteiden luomiseen. Äidit kokivat tärkeänä olla osa ryhmää mutta myös omaa asuinkuntaansa. Halu ja tahto kuulua johonkin ryhmään tai yhteisöön toimi useiden äitien kohdalla aktiivisuutta lisäävänä mekanismina. Ryhmä antoi äideille mahdollisuuden omaan aikaan ja hetkeen.

Jokaista tiistaita odottaa hirveesti, et on tosi kiva mennä, ja hirveen kivoja muita äitejä siellä on. Kyllä mää ainakin nautin siitä, että mää tuun sinne just ilman lapsia. saa istua ihan rauhassa ja jutella muiden äitien kanssa.
Ella

Toisille äideille vertaisryhmä toi mahdollisuuden pieneen hengähdystaukoon lasten hoidosta. Äidit osasivat nauttia omasta hetkestään ja kokivat sen voimaannuttavana. Ryhmässä äidit nauroivat paljon, joka loi miellyttävän ilmapiirin kokoontumiselle. Tahto ja odotus omasta ajasta toimivat osaltaan hyvinvointia lisäävänä mekanismina niiden äitien kohdalla, joiden arki pyöri täysin lasten hoidon ympärillä.

Äideille oli tärkeää sosiaalinen vuorovaikutteinen tuki toisilta aikuisilta. Ryhmän jäsenten yksilöllinen toisten huomiointi koettiin tukevana toimintana. He kokivat saavansa tukea muilta ryhmän jäseniltä joko puheen, katseen tai teon välityksellä. Ryhmässä oman paikan löytyminen ja toisten ryhmän jäsenten huomiointi koettiin tärkeäksi. Hiljaisemmat äidit kuuntelivat mielellään aktiivisesti keskusteluun osallistuvien äitien kokemuksia. Ryhmän toimintaan oli mahdollista osallistua myös kuuntelemalla toisia. Keskustelevat osapuolet huomioivat kuuntelevat äidit katsekontaktilla, mikä sai heidät tuntemaan itsensä osalliseksi keskustelua.

Mun mielestä se on ollut tosi kivaa kun kaikki muut on sit puhunut ja tota sit mut on otettu huomioon, vaikka ei sit jus mulle oo puhuttu, mut on otettu katsekontaktia ja sillain. Siellä on ollut tosi mukava käydä.
Rita

Huomion antamisella ja saamisella on tärkeä merkitys ihmisen itsetunnon kehittymisen kannalta. Itsetunnon kehittymisen myötä myös sosiaaliset taidot kehittyvät ja vuorovaikutus helpottuu. Perhetyön avoimuuden vertaisryhmätoiminta muodosti ryhmäläisille sosiaalisen verkoston, joka lisäsi heidän voimavarojaan ja sitä kautta tuki heidän arkeaan. Voimaantumisen myötä äitien itsetunto kehittyi ja usko omaan itseensä vahvistui.

Sinne niin kun kelpaa semmosena kun on, siellä ei tarvii esittää yhtään erilaista kun on... Ja siellä saa omia ajatuksia kertoa ja toiset on ihan oikeesti kiinnostuneita
Maire

Ryhmän jäsenten kohdalla heidän vaikuttavimpana mekanismina toimi halu saada aikuiskontakteja muiden äitien kanssa. Kaikilla oli tarve saada jakaa omia ajatuksiaan arkisista asioista. Osalla äideistä pitkään jatkunut väsymys oli vähentänyt sosiaalisia kontakteja muihin ihmisiin. Heidän kohdallaan mekanismina toimi tahto ja halu tilanteen muutokseen.

8.3 Äitien kokemat muutokset

Käyn tässä kappaleessa läpi niitä asioita, joita äidit kokivat ryhmässä saaneensa. Ryhmään osallistuminen lisäsi äitien mahdollisuutta tavata muita sekä antoi mahdollisuuden keskustella heidän kanssaan. Äidit kokivat ryhmän tuovan heille uutta sisältöä arkeen.

Poikkeamaa normaalista arjesta, mukavia jutustelu hetkiä muiden äitien ja perhetyöntekijöiden kanssa. Paljon iloa.
(palautelomakkeesta)

Jokaisessa kyselylomakkeessa sekä teemahaastattelussa äidit kuvasivat sitä, miten ryhmä on tuonut sisältöä heidän arkeen. Yli puolet haastateltavista kertoi jaksavansa paremmin ryhmässä aloittamisen jälkeen. Osa kuvasi kuinka heidän rohkeus osallistua kodin ulkopuoliseen elämään oli lisääntynyt. He kokivat itseluottamuksen, iloisuuden ja sosiaalisuuden lisääntyneen.

No ainakin paljon sosiaalisemmaks oon tullut, et sillain kun aikaisemmin en käynyt siinä ryhmässä niin en hakenut sellasta sosiaalista seuraa, enkä niinkun jutellut kenellekään. Ehkä nyt on enemmän tullut sosiaalisuutta ja just niin kun ottaa kontaktia ihmisiin ja haluaa sitä niin kun aikuista seuraa.

Nyt on niin kun hirvee halu tutustua ihmisiin... oon iloisempi, iloisempi
oon kyllä kanssa
Rita

Iloisuuden lisääntyessä ihminen voimaantuu ja saa omia voimavaroja käyttöönsä. Joi-
denkin äitien kohdalla ryhmässä käynti lisäsi voimaantumisen myötä heidän haluaan
tutustua uusiin ihmisiin ja tätä kautta lisäsi heidän sosiaalista verkostoaan.

Äidit kertoivat rohkeuden kasvaneen, joka näkyi heidän arjessaan osallisuuden lisään-
tymisenä kodin ulkopuoliseen elämään. Tämä oli merkittävä muutos lähes kaikkien äi-
tien kohdalla. Rohkeuden lisääntymisen pystyi havainnoimaan ohjaajan roolista sekä se
nousi selkeästi esille teemahaastatteluissa.

Mä uskallan lähteä tuosta (näytti haastattelussa ulko-ovea)..., mä oon ru-
vennut kävelemään korttelin ympäri koiran kanssa niin kun pitkäkin lenk-
kiä. Aikaisemmin mä en kovin pitkiä lenkkejä silleen uskaltanu lähteä te-
kee, nyt mä oon ensimmäisiä kertoja moneen vuoteen kävellyt koirien
kanssa korttelin ympäri...mä en oo moneen vuoteen ulkaltanut lähteä mi-
hinkään, mut nyt uskaltaa eri tavalla lähteä. Monena aamuna (ryhmään tul-
lessa) mä isännälle sanon, et jätä mut siihen K-kaupan nurkalle, mä siitä
kävelen, käyn siinä taloustalossakin. En mä olis kuvitellut joskus syksyllä,
että mä lähen tänne ja se jättää mut siihen K-kaupalle ja jatkaa matkaansa,
et MÄÄ KÄVELEN KYLÄN KESKUSTASSA käyn kauppoissa ja jatkan
vielä eteenpäinkin.... Mä oon tosi paljon saanut silleen niin kun itseluotta-
musta ja varmuutta tähän jokapäiväiseen elämäänkin.
Marie

Ryhmässä aloittamisen jälkeen osa äideistä uskaltautui itsenäisesti asioimaan kaupassa
ja käymään lenkillä, mitä he eivät olleet tehneet moneen vuoteen. Rohkeus oli lisäänty-
nyt niin paljon, että se näkyi ryhmäläisten omassa arjessa.

Muutamassa haastattelussa tuotiin selkeästi esille kuinka heidän ajattelutavassa on ta-
pahtunut muutoksia. He kuvasivat kuinka ryhmässä käydyt keskustelut ovat saaneet
heidän pohtimaan asioita enemmän. Vielä kotona, ryhmän jälkeen äidit pohtivat toisten
kertomuksia ja näkökulmia, sitä miten se poikkesi omasta. Näkökulmia vertailemalla,
äidit pohtivat omaa suhtautumista toisten mielipiteisiin.

Sitten kun siellä on ollut näitä juttuja, mistä on puhuttu, ja niitä miettii sit
vähän erilailla, monella on sellasia ihan erilaisia näkökulmia. Sitten vasta
kun ymmärtää kotona miettiä, et miksi näin... Sitä on niin valmiiksi sitä
mieltä, et ite on niin kun oikeassa, ei neuvotteluvараа.... (naurua)... Niin
mä kun luulin, et kaikkihan tietenkin haluaa omakotitalon..., voi herranen

aika (haaveista keskusteltaessa kaikki eivät halunneet omakotitaloa). Niin miten sitä voi joku haaveilla jostain niin erilaisesta, ihan erilaisesta kun itse..., et voi hyvänen aika!

Tea

On ollut yllättävää nähdä miten avoimia toiset on ja sit huomaa minkälainen ite on.

Tea

Haaveista keskusteltaessa äidit huomasivat ajattelevansa asioista eri tavalla. Jokaisella oli omat haaveet ja odotukset elämältä. Ryhmässä kädyt keskustelut auttoivat äitejä hahmottamaan omaa tapaa ajatella asioita. Keskustelujen aikana äidit huomasivat toisten avoimuuden ja oman tavan toimia vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Keskusteluisa äitien yksilöllisyys ja erillisuus nousi esille.

Osa haastateltavista koki suvaitsevaisuuden ja itsetuntemuksen lisääntyneen Voippis -ryhmään osallistumisen aikana. He huomasivat toimivansa ryhmässä eri tavalla kun omassa arjessaan.

Mutta ainakin mä oon huomannut tekeväni siellä täysin erilailla kun muualla. Kun joku sanoo jotain mistä mun tekis miel sanoo, et hyvä tavaton sentään, niin sitten mä osaan pitää mölyt mahassa. Kuitenkin kun tietää, että siellä on äitejä joilla ei ehkä ole niin helppoa, kun ehkä vois kuvitella, että arki rullais näin ja tälleen, on ehkä jollain lailla suvaitsevaisempi muita kohtaan kuitenkin.

Marie

Haastattelutilanteissa äidit pohtivat hyvin tarkkaa omaa käyttäytymistään ja tapaa ajatella asioista. Osa heistä huomasi selkeän eron oman arkielämän ja ryhmän välillä. Ryhmässä suvaitsevaisuus lisääntyi ja kyynisyys väheni. Säännöllinen vuorovaikutus toisten kanssa korosti yksilöllisyyttä mutta lisäsi myös tietoisuutta riippuvaisuudesta ryhmän jäseniin. Omaa elämää verrattiin toisten äitien elämään, joka mahdollisti realistisen näkemyksen omasta elämästä. Oman sekä muiden äitien arkisen elämän arvostus lisääntyi.

Mun mielestä keskustelun tarkoitus on peilata omia ajatuksia muitten ajatuksiin. Jos ei oo ketään jolle peilaa niin sulla on ne samat ajatukset. Elikkä aina kun sä puhut jonkun muun kanssa niin, jos ei muuta ni sit huomaa, et ai tähän on tämmönenkin näkökanta. Et ja sit ai tuo ajattelee näin ja sit kun se kertoo ja perustelee niin kyllähän se voi mun näkemyksiä muuttaa, mut enhän mä sit silleen tietoisesti tee.

Oili

Haastattelu aktivoi äitejä syvälliseen pohdiskeluun ryhmän mahdollisuuksista ja toiminnoista. Useat äidit kokivat vuorovaikutuksen ja sosiaalisen kanssakäymisen muiden äitien kanssa antavan heille mahdollisuuden tarkastella omaa tapaa ajatella. Heissä aktivoitui itsensä kehittämisen prosessi. He jopa ajattelivat asioita joita eivät tee niin tietoisesti. Itse haastattelutilanne toi heille uusia asioita pohdittavaksi.

Sit kun toisaalta taas tietää, et jollakin on siellä sellasia ongelmia henkilökohtaisessa elämässä, niin yrittää pitää suunsa kiinni, ettei sanois väärin. Mä en oo kaikista hienotunteisin, mä oon huomannut, että silloin tällöin mä oon mennyt möläyttää, mistä jollekin on tullut sitten paha mieli... Se mikä jollekin on ongelma se ei välttämättä oo sit toisille ongelma ja sitten toisin päin.
Tea

Keskustelujen merkitys äideille oli monitasoinen. Keskustelujen avulla äidit huomasivat itsessään tapahtuneet muutokset, kuinka he ajattelivat ja tekivät asioita eri tavalla kuin ennen. Keskustelut lisäsivät äitien suvaitsevaisuutta ja toisen kunnioittamista oman itsetunnon kehittymisen ohessa. Toisaalta ryhmä lisäsi heidän hienotunteisuutta toisiaan kohtaan, joten joitakin sanomisia jätettiin sanomatta. Keskustelut auttoivat äitejä ymmärtämään jokaisen jäsenen yksilöllisen tavan kokea ja tuntea. Asia, jonka joku äiti koki ongelmana, ei välttämättä ollut ongelma toisen äidin kohdalla.

Haastatteluissa osa äideistä kuvasi kuinka heidän rohkeus puhua asioista oli lisääntynyt. Rohkeus lisäsi myös vaikeista asioista puhumista. Muiden äitien kanssa keskusteltaessa he huomasivat, etteivät he ole yksin ongelmiansa kanssa, muillakin perheillä on ongelmia. Ongelmat nähtiin eri tavoin, ajoittain arkiseen elämään kuuluvaksi.

Jos niitä yksinään niin kun miettii niin ne vaan pyörii ympyrää ja sit miettii et mikä on normaalia ja mikä ei. Et miten muut toimii, niin se on hienoa kuulla sitä muilta. Yllättävän monet ajattelee samalla tavalla kun ite. Et sitä vaan on ite ajatellut et on ihan yksin.
Rita

Sit on hienoa huomata ettei ole ainut kenellä on ongelmia tai muuta... on hienoa huomata, että muillakin on niitä samanlaisia, tai voi olla vielä pahempia, huomaakin, että ei ne omat ongelmat niin isoja olekaan. Ei niin kun enää pelota puhua joistakin asioista ja voi kysyä suoraan neuvoja, että uskaltaa tosissaan puhua niistä asioista jotka vaivaa ja muuta.
Marie

Ryhmässä ongelmat nähtiin yhdistävänä tekijänä, arkeen kuuluvana. Ongelmista ääneen puhuttaessa äidit huomasivat omien ajatusten olleen ihan normaaleja, he eivät olekaan yksin asioiden kanssa. Keskustelujen avulla äidit pystyivät sanoittamaan ongelman ja saamaan niihin eri näkökulmia. Asioista keskusteltaessa ongelmat usein pienuivat ja joissakin tapauksissa normalisoituivat.

Niin kylähän sen jo tässä vaiheessa tietää mitä samaa se on kaikilla, kotona olo. Mut sit se on hauska vaan sanoo, et niin se mättää sullakin ihan samalla lailla kun mullakin.

Tea

Äitien rohkeus ilmaista itseään ja omia ajatuksiaan lisääntyi. Ryhmässä äidit uskalsivat toisinaan olla eri mieltä asioista. Ryhmä auttoi äitejä näkemään omat ja toisten kokemukset ainutlaatuisena ja yksilöllisinä.

Suurimpana muutoksena äidit kokivat oman itsetunnon ja rohkeuden lisääntymisen. Ryhmässä äidit jakoivat hyvin arkoja ja vaikeita asioita keskenään. Toisten mielipiteille annettiin arvoa. Äidit saivat uusia näkökulmia arkisten asioiden ympärille, jolloin osa omista ongelmista normalisoitui.

8.4 Äitien kokemukset ryhmässä käytetyistä menetelmistä

Voippis – ryhmän toiminta on ollut suunnitelmallista, tavoitteellista ja ammattilaisten ohjaamaa. Ryhmän toimintaan on kuulunut tavoitteelliset erilaiset menetelmät. Toimintakauden alkaessa osallistujilta on kysytty heidän toiveistaan ja tarpeistaan ryhmän sisällölle. Ohjaaja toi ryhmän käytettäväksi ammatilliset menetelmät ja toiminnot, joihin integroitiin osallistujien toiveita ja tarpeita.

Lastensuojelun perhetyön asiakkuus sekä vertaisryhmätoimintaan osallistuminen ovat asiakkaille interventioita joilla pyritään vaikuttamaan perheen hyvinvointiin. Tässä kappaleessa tarkastellaan vertaisryhmätoiminnan pieniä interventioita eli toimintoja, jotka ovat olleet haastateltaville jollain tavalla merkityksellisiä. Tuloksissa toimivien menetelmien esille nostaminen mahdollistaa jatkossa vertaisryhmätyön kehittämisen.

Kaikissa haastatteluissa nousi selkeästi esille kiireetön keskustelu ja ajatustenvaihto merkityksellisenä toimintana. Toisinaan koettiin hyvänä keskustella valmiiden teemojen

pohjalta mutta tarvetta oli myös vapaaseen ajatusten vaihtoon ja arkisten kokemusten vaihtamiseen. Teemakeskustelujen tukena käytettiin erilaisia menetelmiä, kuten esimerkiksi tunnekortteja, kuvakortteja sekä kuvakollaasin rakentamista. Kirjallisina tehtävinä oli ajankäytön ja elämän sisällön ympyrän rakentaminen. Lisäksi luottamusta herättävänä asiana koettiin ohjaajien ammatillisuus ja tuttuus.

Silleen kun te (ohjaajat) ootte jo tuttuja, te ette oo sellanen peikko. Et ei teitä tarvii niin kun pelätä. Te ootte niin kun tavallisia ihmisiä, niin kun teidän kanssa uskaltaa puhua, tämmösistä niin kun vaikeimmistakin asioista.
Marie

Ja hirveen kivoja muita äitejä siellä on ja mukavaa yhdessä olemista ja kiireetöntä semmosta ja jutella mistä vaan sitten... Ainakin semmosta, et kun siellä on sinä ja Nita (ohjaajat), niin se on kauheen semmosta, ehkä toi sellasta turvallista tai semmosta, jos sitä silleen vois kuvailla. Et tietää, että te teette sitä niin kun työkseen kuitenkin ja tiiätte monenlaisia perheitä...
Oili

Ryhmä järjestettiin perhetyön avopalvelutoimintana. Aineistosta kävi ilmi, että ryhmän jäsenet kokivat asian positiivisena, turvallisuutta luovana asiana. Ohjaajat toimivat myös perheohjaajina useille ryhmän jäsenille, joten he olivat entuudestaan heille tuttuja. Ryhmän jäsenet luottivat ohjaajien ammattitaitoon ja pitivät sitä mahdollisuutena ottaa esille vaikeita asioita. Ryhmän ohjaajina toimivat perheohjaajat koettiin tavallisina ihmisinä joita voi lähestyä kipeissäkin asioissa.

Ryhmän menetelminä olivat sekä teemalliset keskustelut että äitien itsensä tuottamat vapaat keskustelut. Haastattelussa kävi ilmi, että molempia tarvitaan ja molemmat koettiin hyvänä. Toisinaan äidit kaipasivat valmiita keskustelun aiheita, lisätäkseen tietoa tai avatakseen vaikeita keskustelun aiheita.

Ja sit tietysti musta on kivaa kun siellä välillä on joku teema, mistä puhutaan. Et tota... nytkin kun puhuttiin siitä laista, lastensuojelulaista, niin eihän niistä kukaan kerro...
Oili

Äidit kokivat jokapäiväisen arjen läheisyyden tärkeänä. Heille oli tärkeää saada keskustella jokapäiväisistä arkisista asioista, ruuanlaitosta, siivouksesta ja lasten kasvatuksesta. Arkisten asioiden jakaminen antoi äideille vinkkejä oman arjen pyörittämiseen.

Ettei aina tarvii hirveen hienoja teemoja olla, että jokapäiväisestä elämästä, kuitenkin sitähan me kaikki eletään. Että se on tosi hyvä että puhutaan vaikka tänään siitä, että syötiin perunoita ja kastiketta, et mitä työ söitte...Siitähän saa jo vinkkejä mitä muuta voi syödä....

Marie

Ryhmän alussa tapahtuva kahvihetki koettiin hyvänä keskustelun virittäjänä, porukan kokoajana saman pöydän ääreen sekä mukavan ja rentouttavan tunnelman luoja. Kahvihetkellä oli kokonaisvaltainen vaikutus koko ryhmän toimintaan.

Se on hyvä rentouttava hetki se kahvitus, siinä alkaa yleensä aina ne keskustelut, jo heti siinä kun me istutaan pöydän viereen. Te se on ihan hyvä. Jos ei olis sitä kahvitusta, niin vois olla et jotkut jäis sinne sohvalle istuu, niin kun sillain, mut se kokoo kaikki siihen ringiin.

Oili

Ryhmässä kahvitus tapahtui yleensä ohjaajien toimesta. Haastatteluissa kävi ilmi, että osa äideistä olisi halunnut osallistua kahvituksen järjestelyyn aktiivisemmin. Pöydän kattaukseen osallistuivat halukkaat äidit ja toisinaan joku äideistä oli leiponut kotona pullaa ryhmälle tuotavaksi. Osa äideistä kaipasi aktiivista osallistumista.

Ekaks mua vähän oikeen niin kun häiritsi se, että kun tullaan sinne ja sitten vaan istutaan ja odotetaan et se kahvikuppi tulee sinne nenän eteen. Kun mä oon aina ollut ihminen joka halua osallistua. Musta on ollut tosi kiva nyt kun on saanu olla mukana siinä laittamassa sitä kaikkee.

Marie

Kolmantena hyvin konkreettisenä menetelmänä oli askartelu. Noin puolet kokoontumiskerroista sisälsi toiminnallista askartelua. Askarteleminen oli osallistujille vapaaehtoista toimintaa. Joskus joku äideistä tyytyi seuraamaan vierestä muiden tekemistä. Aina ei ollut innokkuutta tai voimavaroja toiminnalliseen työstämiseen. Pääasiassa askartelutuokioihin osallistui kuitenkin kaikki äidit.

Ja silloin kun askarrellaan niin silloinkin keskustellaan, ei ei siellä hiljaista oo. Ja sit sekin on kivaa et kaikkien ei tarvii askarella jos ei huvita tai ei oo kiinnostunut siitä, et voi vaan olla. Koska me kuiteskin ollaan erilaisessa elämäntilanteessa, joillakin on kädet täynnä töitä muutenkin, et halua joskus olla tekemättä mitään. Et sekin on aika kivaa toisinaan...

Oili

Ryhmään tuleminen ja siinä aloittaminen oli muutamalle äidille vaikeaa, joten heidän osallisuuden mahdollistaminen vaati kuljetuksen järjestämistä. Ryhmän toimintaan kuu-

lui, että tarvittaessa asiakas haetaan kotoa ja viedään ryhmän päätyttyä takaisin kotiin. Toimintakauden alussa kuljetuksia oli enemmän mutta kevätkaudella kuljetukset vähenivät huomattavasti. Kuljetukset tapahtuivat perheohjaajien autoilla.

Uskaltaa lähteä, niin sit se, että mä oon saanut sen kyydin sieltä, se on niin kun turvallista.

Marie

Aineiston perusteella äidit kokivat ryhmässä käytetyt erilaiset menetelmät ja toiminnot tarpeellisena. Teemoitetut sekä vapaat keskustelut koettiin tarpeellisena. Teemakeskustelut nousivat useasti ryhmästä, joihin lisättiin teoreettinen ja ammatillinen osuus. Käsillä tekeminen eli askarteleminen koettiin terapeuttisesti tarpeellisena, äidit saivat onnistumisen kokemuksia sekä mahdollisuuden jäsentää omia ajatuksia tekemisen yhteydessä. Toimintoihin ja keskusteluun osallistuminen oli vapaaehtoista joka koettiin hyväksi. Äideillä oli mahdollisuus osallistua ryhmän toimintoihin omien voimavarojen mukaan. Osallistumisasteesta riippumatta jokainen äiti huomioitiin ryhmässä yksilöllisesti ja tarvittaessa ohjaajat motivoivat äitiä toimintojen pariin. Kuljetukset ryhmään mahdollistivat muutaman äidin osallistumisen

9. JOHTOPÄÄTÖKSET

9.1 Vertaisryhmä on tärkeä foorumi aikuiskontakteihin sekä vuorovaikutukseen

Vertaisryhmän vertaistuki helpotti osallistujien toimintaa ja lisäsi näin heidän hyvinvointiaan (vertaa Ruuskanen 2002: 5 – 6.) Tulosten mukaan osallistujien kokemus vertaistuesta lisäsi heidän rohkeutta sosiaalisiin kontakteihin. Ryhmään tulemisen jälkeen heidän oli helpompi osallistua muihin tapahtumiin, sekä suorittaa arkisia toimintoja kuten esimerkiksi kaupassa asiointi. Ihmisten sosiaalinen käyttäytyminen helpottaa yhteisön toimintaa ja vuorovaikutusta (Ruuskanen 2008: 7). Voippis - ryhmä toimi pienenä yhteisönä, jossa oli turvallista harjoitella vuorovaikutusta toisten kanssa. Ryhmän jäsenten perustehtävänä oli suostua vuorovaikutukseen ja tämän ryhmän kohdalla se toimi hyvin. Vertaisryhmä lisäsi osallistujien keskinäistä kommunikointia, joka oli havaittavissa käyntikertojen lisääntymisen myötä. Mitä enemmän äidit tapasivat toisiaan, sitä helpommalta näytti heidän keskinäinen vuorovaikutus (vrt. Ruuskanen 2002: 7).

Vertaisryhmän menetelmistä tärkeimpänä pidettiin keskustelu ja ajatusten vaihtoa toisten äitien kanssa. Keskustelujen avulla äidit kykenivät kyseenalaistamaan ja kriittisesti tarkastelemaan omaa elämäntilannetta ja suhteuttamaan sen muiden kokemuksiin. Voimaantumisen myötä äidit tunsivat, loivat ja kanavoivat omia voimavaroja uudelleen käyttöönsä. Yleisesti ryhmäläisten voimaantumisprosessi onnistui, koska äitien itsenäisyys ja riippumattomuus vahvistui ja toisaalta heissä kasvoi luottamus ryhmään. Tutkimuksen kohteena oleva vertaisryhmä loi ulkoiset olosuhteet, jotka edistivät osallistujien muuttumista, kasvua ja voimaantumista.

Voippis-ryhmä kokoontui kerran viikossa, joka koettiin hyvänä asiana. Ryhmän jäsenet olivat riittävän usein vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, mutta heille jäi myös aikaa oman erillisyyden säilyttämiseen. Tässä ryhmässä vertaisryhmän merkitys ei kasvanut niin suureksi, että oma erillisyyden olisi hämärtyneet (vrt. Jokinen 2002: 71 – 72). Tämä ilmenee haastateltavien yksilöllisistä mielipiteistä ja vastauksista.

Ryhmän toimintakauden aikana tein havaintoja, missä osallistujien välittäminen toisista kasvoi. Välittäminen näkyi siinä, kun joku oli pois ilmoittamatta, muut ryhmän jäsenet olivat huolissaan hänen hyvinvoinnistaan. Sosiaalinen pääoma saa ihmiset ymmärtämään oman yksilöllisyyden mutta myös riippuvuuden muista ihmisistä (Ruuskanen 2002: 7). Havaintoihin ja haastattelumateriaalin perustuen voidaan tehdä johtopäätös minkä mukaan vertaisryhmätoiminta lisää empaattisuutta ja toisten huomioimista, mikä helpottaa ihmisten välistä vuorovaikutusta.

9.2 Vertaisryhmä tuki äitien voimaantumista ja itsetuntoa

Tutkimustulosten ja teorian perusteella voidaan vetää johtopäätös, että vertaisryhmä toimii voimaantumisen sosiaalisena kontekstina (vrt. Siitonen 1999: 92 – 93). Lastensuojelun perhetyön vertaisryhmä mahdollistaa turvallisen ja voimaannuttavan sosiaalisen ympäristön (vrt. Heikkilä – Heikkilä 2005: 5).

Haastateltavien koti- ja perhetilanteet, sosiaalinen verkosto ja uupumuksen tai masennuksen tila vaikutti siihen, minkälaisia voimavaroja ryhmäläisillä oli ryhmään tullessa ja käytettävissä ryhmässä ollessa. Ryhmäläisen halu ja tahtotila oli yhteydessä omaan väsymisen asteeseen. Mitä väsyneempi äiti oli, sitä vaikeampi hänen oli lähteä ryhmään

mukaan. Väsynyt äiti tarvitsi eniten kannustamista ja motivointia. Väsyneiden tai masentuneiden äitien kohdalla oikean aloittamisen ajankohdan löytäminen oli tärkeää. Jantunen (2008: 51–52) on päätenyt samanlaiseen johtopäätökseen omassa tutkimuksessaan.

Suurin osa haastateltavista piti ryhmään tullessa omaa itsetuntoa alhaisena, sekä osallistumista kodin ulkopuoliseen elämään vaikeana. Haastatteluissa kävi ilmi, että pitkä kotona oloaika oli vähentänyt sosiaalista kanssakäymistä muiden ihmisten kanssa. Itseä ja omia voimavaroja vähäteltiin. Osa ryhmän jäsenistä pelkäsi hylätyksi tulemista ryhmässä. Heidän oli vaikea luottaa siihen, että heidät hyväksytään omana itsenään. Pitkä kotona oloaika ja ihmiskontaktien vähyys oli madaltanut itsetuntoa.

Kotona oloaika ja yksinäisyys saattoivat lisätä henkistä väsymistä ja voimattomuutta, joka puolestaan lisäsi eristäytymistä muista ihmisistä. Itsetunnon madaltuminen ja väsymys vaikuttivat lisäävästi itsestä vieraantumiseen. Ryhmässä äitien kokemat muutokset liittyivät lähinnä itsetuntemuksen lisääntymiseen. Ryhmän aikana, pääsääntöisesti äitien itseluottamus ja rohkeus sosiaaliseen kanssakäymiseen lisääntyi ja väsymisen tunteet vähenivät. Äitien halu muutokseen mahdollisti sen, että he pohtivat asioita eri tavalla kun aikaisemmin ja saivat uusia näkökulmia tarkasteltavaksi. Kenenkään kohdalla ei ollut havaittavissa, että itseluottamus tai rohkeus olisi ryhmän aikana vähentynyt.

Tulosten perusteella on luettavissa, että osallistujien elämänlaatu parantui, koska itseluottamus ja rohkeus puhua asioista lisääntyivät sekä ystäväpiiri laajeni. Ryhmä toi heidän viikkoihin suunnitelmallisuutta, mikä lisäsi oman arjen ennakointia. Tuntuma oman arjen hallinnasta lisää elämänlaatua ja jäsentää sosiaalisen pääoman merkitystä yksilön hyvinvoinnissa (Jokinen 2002: 73).

Aineiston tuottaman tiedon mukaan äidit pystyivät hyödyntämään ryhmää oman identiteetin jäsentämiseen sekä kartuttamaan omaa sosiaalista pääomaansa. Ryhmässä äidit peilasivat omia ajatuksiaan keskusteluissa muiden äitien kanssa, jota tarvitaan oman identiteetin jäsentämiseen (ks. Niemelä 2002: 90). Aineisto osoittaa, että suurimpana muutoksena äidit kokivat oman itsetunnon ja rohkeuden lisääntymisen. Lisäksi äidit saivat uusia näkökulmia arkiseen elämään, jolloin osa oman arjen ongelmista normalisoitui.

Ryhmässä äiti pystyi peilaamaan omia ajatuksiaan toisten ajatuksiin sekä jäsentämään niitä, oma itsetuntemus lisääntyi ja oma identiteetti selkeytyi. Tulosten mukaan äitien omassa ajattelutavassa tapahtui muutoksia ryhmäkeskustelujen johdosta. Asioita pohdittiin ja tarkasteltiin eri näkökulmista vielä kotona. Identiteetin jäsentämiseen tarvitaan sosiaalista kanssakäymistä (Niemelä 2002: 90). Muuramen kunnan lastensuojelun perhetyössä vertaisryhmätoiminnan avulla pyritään asiakkaille turvaamaan sosiaalista kanssakäymistä, jonka tarkoituksena on vahvistaa heidän sosiaalista pääomaansa. Tämän tutkimuksen tuloksiin viitaten voidaan vetää johtopäätös, että vertaisryhmä antaa hyvät mahdollisuudet identiteetin jäsentämiseen, joka vaikuttaa sosiaalisen pääoman sisältöön ja määrään (ks. Niemelä 2002: 78).

9.3 Voimaantuminen lisäsi äitien aktiivisuutta kodin ulkopuoliseen elämään

Tulosten perusteella vertaisryhmätoiminta lisäsi selkeästi äitien aktiivisuutta kodin ulkopuoliseen elämään. Ihmisen osallisuus yhteiskunnassa lisääntyy hänen voimaantumisen vahvistuttua (Heikkilä – Heikkilä 2005: 30 – 31). Äitien aktiivisuuden lisääntymisen kertoo heidän henkilökohtaisesta voimaantumisestaan.

Osallistuvan havainnoinnin ja haastattelujen perusteella voidaan sanoa vuorovaikutustaitojen lisääntyneen jokaisen äidin kohdalla. Äitien itsetuntemus ja suvaitsevaisuus kasvoivat, heidän tapansa ajatella muuttui. Toisten kertomukset ja tavat toimia, omat odotukset ja toiveet sekä ilmaistut tunteet sekä jaetut kokemukset herättivät äideissä ajatuksia, jotka johtivat itsensä kehittämisen prosessiin, mikä puolestaan voi merkityksellisesti muuttaa elämää. Selkeimmin muutos näkyi äitien aktiivisuuden lisääntymisenä, he osallistuivat enemmän kodin ulkopuoliseen elämään ja olivat kiinnostuneita tutustumaan uusiin ihmisiin ja luomaan heidän kanssaan ystävyyssuhteita. Vuorovaikutustaitojen kehittyminen lisäsi äitien rohkeutta osallistua kodin ulkopuoliseen toimintaan.

Syksystä – kevääseen, vajaan vuoden aikana toisten äitien rohkeus ja itseluottamus oli kasvanut hyvin merkittävästi. Tulos oli nähtävissä myös osallistuvan havainnoin perusteella. Äitien käyttäytymisessä tapahtui selvä muutos. Äitien aktiivisuus lisääntyi, he osallistuivat eri toimintoihin ja heidän käyntikertansa ryhmässä lisääntyivät. Ryhmän alkaessa osa äideistä tarvitsi kyyditystä ryhmään mutta ennen ryhmän loppua kaikki äidit tulivat ryhmään itsenäisesti.

9.4 Ryhmässä käytetyt menetelmät tukivat äitien yksilöllisyyttä

Äitien oma tahtotila, tieto, rohkeus tai pelko vaikutti siihen, miten vertaisryhmätoiminta vastasi heidän tarpeitaan. Ryhmässä ei käytetty sanaa masennus vaan puhuttiin mieluummin väsymyksestä ja uupumuksesta. Pelko voi toimia suojaavana mekanismina yksilön käyttäytymisessä. Ryhmän jäsenet eivät tienneet toistensa väsymisen asteesta tai masennuksesta, joten se on voinut toimia estävänä tekijänä asiasta avoimesti puhumiseen. Myös Jantusen (2008: 49–50) tutkimuksen mukaan masennuksesta ei puhuta ihmisille, joilla itsellään ei ole siitä kokemusta.

Ryhmässä käytetyt menetelmät; teemakeskustelut, vapaat keskustelut, kahvitus, askartelut sekä retket koettiin kaikki toimivaksi ja hyväksi. Kahvituksessa koettiin, että oma osallisuus voisi olla aktiivisempaa. Kehitettävää vielä on aktiivisten ryhmäläisten osallisuuden lisäämisessä ryhmän toiminnoissa. Esimerkiksi aktiiviset osallistujat voisivat vuorotellen keittää kahvit ja kattaa pöydän yhteistä kahvihetkeä varten. Kaikki ryhmän jäsenet eivät halua lisätä omaa aktiivisuuttaan vaan he halusivat nauttia omasta ajasta ja hetkestä. Osallistujien sen hetkellä omalla elämäntilanteella eli kontekstilla oli oma vaikutuksensa tähän. Ryhmätoimintaa suunniteltaessa on hyvä ottaa huomioon osallistujien kontekstit ja vaikuttavat mekanismit. Ohjaaja voi hyödyntää omia havaintoja sekä osallistujien kanssa käytyjä keskusteluja ryhmän toimintaa kehittäessä. Tämä vaatii ryhmän ohjaajalta jatkuvaa aktiivisuutta ja herkkyyttä aistia ryhmän tarpeita.

Teemakeskusteluiden tukena käytetyt menetelmät auttoivat äitejä jäsentämään omaa ajatteluaan, sekä mahdollistivat tasapuolisen osallistumisen kaikille. Lisäksi suunnitelmallinen menetelmien käyttö jäsensi ja tuki tavoitteellista ryhmän toimintaa. Ryhmässä käydyt keskustelut antoivat eri näkökulmia asioiden tarkasteluun ja rakensivat äitien identiteettiä. Äideillä oli paljon yhdistäviä tekijöitä ja heidän oli helppoa ryhmäytyä, mutta keskustelujen avulla heidän yksilöllisyytensä ja erillisyytensä tuli esille. Keskustelut tukivat jokaisen identiteetin vahvistumista.

Toiminnallisten menetelmien avulla sekä vapaaehtoisuudella varmistettiin kaikkien äitien avoin osallistuminen toimintoihin ja keskusteluun. Äidit kokivat vapaaehtoisen askartelun hyvänä toimintamuotona. Käsin tekeminen antoi äideille onnistumisen kokemuksia, mitkä lisäsivät omaa itseluottamusta ja voimaantumista. Vapaaehtoisuudesta

huolimatta äidit osallistuivat lähes aina askartelutoimintoihin, joten sen voidaan olettaa olleen äideille mielekästä ja voimaannuttavaa.

Vertaisryhmätoiminta itsessään on menetelmä ja interventio asiakkaan perheeseen ja hänen arkiseen elämään. Vertaisryhmätoiminta sisältää erilaisia toiminnallisia, tavoitteellisia ja suunnitelmallisia menetelmiä, jotka tukevat osallistujien voimaantumista.

Voimaantuvassa ja turvallisessa ympäristössä äidit uskalsivat aktivoida omaa persoonaansa käyttöön yksilönä sekä yhteisön jäsenenä. Turvallisuutta ryhmään toi tutut ja ammattitaitoiset ohjaajat, jotka huolehtivat siitä että, voimaantuminen tapahtuu oikeudenmukaisesti eikä toisiin kohdistuvan vallan kautta.

9.5 Ryhmän ohjaajalta vaaditaan innostuneisuutta

Haastattelussa äidit toivat esille ohjaajien, jotka toimivat myös heidän perheohjaajina, aktiivisen toimijuuden ryhmässä. Äidit kokivat hyvänä, että heitä oli haettu kotoa ryhmään eli tarjottu kyyditystä ja motivoitu ryhmään osallistumista. Tulosten mukaan, ilman perheohjaajan tukea ja kannustamista, osa äideistä ei olisi tullut ryhmän toimintaan mukaan.

Ohjaajan tärkein rooli on ryhmäprosessin vieminen tavoitteiden mukaisesti eteenpäin (Aalto 2000: 138, Ojanen 2006: 145). Asiasta kiinnostunut ohjaaja innostaa, sitouttaa ja motivoi osallistujia ryhmän toimintaan mukaan. Omien kokemusteni mukaan ohjaajan oma innokkuus, usko ryhmään ja sen toimintaan vaikuttaa oleellisesti lopputulokseen eli siihen kuinka hyvin ryhmä toimii. Ohjaaja ei kuitenkaan voi vaikuttaa osallistujien käytössä oleviin mekanismeihin tai voimavaroihin lisäävästi. Kuitenkin ohjaajalla yhdessä ryhmän kanssa on mahdollisuus auttaa henkilöä löytämään omat voimavarat ja ohjata häntä niiden käytössä. Jotta ohjaaja pystyy huomioimaan ryhmän jäsenten voimavaroja, on hänen oltava tietoinen omista ja pystyttävä hyödyntämään niitä.

Ryhmän ohjaaja tekee töitä omalla persoonalla, omilla vahvuuksilla ja heikkouksilla. Ohjaajan vahvuuksia on erityisesti oma kiinnostus ja innostus ryhmän toimintaa kohtaan. Innostuneisuus lisää myös ohjaajan avoimuutta uusia asioita kohtaan, jolloin hän

mielellään kokeilee uusia menetelmiä sekä tutustuu uusiin ihmisiin (katso myös Kaukkila – Lehtonen 2007: 58.)

Osallistuvaan havainnointiin perustuen ryhmän jäsenet ottivat paljon esimerkkiä ohjaajan toiminnasta. Touhukas ohjaaja sai helposti muut mukaan toimintaan. Esimerkiksi ohjaajan alkaessa askartelemaan myös muut halusivat kokeilla mitä saisivat työstettyä käsillään. Sen sijaan pöydällä olevat materiaalit ohjeineen eivät innostaneet ryhmäläisiä toimintaan.

Ryhmästä kiinnostunut ohjaaja tekee jatkuvasti havaintoja ryhmän dynamiikasta ja toiminnasta, sekä kertoo niistä tarvittaessa ryhmän jäsenille. Ryhmän jäsenten on tärkeä saada palautetta hyvin toimivasta ryhmästä, koska sillä on voimaannuttava vaikutus niin yksilö kuin ryhmän toiminnan tasolla. Voippis-ryhmän jäsenet olivat hyvin avoimia ja puheliaita, josta he saivat myös palautetta. Ryhmälle annettu palaute rohkaisi myös hiljaisempia jäseniä osallistumaan keskusteluun (katso myös Kaukkila – Lehtonen 2007: 62.)

Ryhmän jäsenillä oli luottamus perhetyön vertaisryhmän ohjaajia sekä toimintaa kohtaa. Ryhmän jäsenet luottivat siihen, että toiminta oli suunniteltu tukemaan heidän omaa jaksamista. Luottamus helpotti avun vastaanottamista julkisen palvelun muodossa, joten ryhmässä vahvistetulla sosiaalisella pääomalla on vaikutusta myös hyvinvointipolitiikkaan (vrt. Ruuskanen 2002: 7)

10. POHDINTA

10.1 Vertaistuen merkitys perhetyössä

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan kotiäideillä on halu ja tarve sosiaalisiin kontakteihin samassa elämäntilanteessa olevien aikuisten kanssa. Vertaisryhmässä samanlainen elämäntilanne mahdollisti dialogisen keskustelun äitien välillä. Äidit halusivat jakaa ajatuksia ja arkisia kokemuksia toistensa kanssa ohjaajien avustamana. Vertaisten ja tuttu-
jen ohjaajien parissa ei koettu selviytyjän paineita. Äidit saivat ryhmässä ammatillisen sekä vertaisryhmän jäsenten antaman tuen. Ryhmän aikana äitien itseilmaisu ja rohkeus

kodin ulkopuoliseen elämään lisääntyi merkittävästi. Tärkeänä tuloksena voidaan pitää äitien itsetunnon vahvistumista, jolla on voimaannuttava ja elämänlaatua parantava merkitys. Lisäksi tulokset kertovat, että ryhmän jäsenten yksilöllinen huomiointi tarvitsee monenlaisia menetelmiä. Ryhmä toimii myös sosiaalistajana sekä kasvattajana. Yksi vertaisryhmän kokoontumiskerta voi olla monen kotikäynnin arvoinen. Kuitenkaan vertaisryhmä ei vähennä kotikäyntien merkitystä vaan toimii niitä tukevana menetelmänä.

Vertaisryhmätoiminta mahdollistaa sosiaalitoimen perhetyön monikerroksisen tuen. Perhe saa sekä perheohjaajan ammatillisen sekä vertaisryhmän jäsenten antaman tuen. Vertaisryhmätoiminta lisää työn tavoitteellisuutta ja tukee niiden toteutumista. Vertais- tuki ja ammatillinen tuki täydentävät toisiaan. Työ- tai virkasuhteessa oleva ammatti- henkilö ei voi antaa perhetyön asiakkaalle vertaistukea mitä suuri osa asiakkaista tarvitsee. Toiset asiakkaat saavat vertaistukea omista lähiverkostoistaan tai muuten oman aktiivisen elämän kautta. Kaikilla sosiaalitoimen lastensuojelun perhetyön asiakkailla ei ole omaa verkostoa, joten he tarvitsevat ammatillisesti järjestettyä vertaisryhmätoiminta- ta. Lastensuojelun perhetyön vertaisryhmätoiminnan avulla voidaan mahdollisesti ehkäistä lisäongelmien syntyminen.

Lastensuojelun perhetyössä vertaisryhmätoiminta ja sen suunnittelu mahdollistaa eri tahojen yhteistyön sekä ennaltaehkäisevän työn integroitumisen perhetyöhön. Lapsille, nuorille ja perheille suunnattuja vertaisryhmätoimintoja voidaan yhdessä suunnitella lapsia ja perheitä työssään kohtaavien työntekijöiden kanssa. Yhteisissä foorumeissa voidaan kartoittaa vertaisryhmän tarvetta ja sopia sen tiedottamisesta. Vertaisryhmätoi- minnat voidaan yhdessä suunnitella kunnan tarpeiden mukaan. Ryhmään osallistuminen ei välttämättä tarvitse lastensuojelun asiakkuutta, joten näin toimintaan saadaan integ- roitua ennaltaehkäisevä näkökulma. Lisäksi vertaisryhmätoiminta säästää työvoima- resursseja, koska samanaikaisesti voidaan tukea usean perheen äitejä lapsineen.

Työvoimaresursseja säästetään neljän jäsenen ryhmässä, vaikka ryhmässä olisi kaksi ohjaajaa. Toimintakauden aikana tulee tilanteita, jolloin toinen ohjaajista ei pääse pai- kalle. Parityöskentely takaa sen, ettei ryhmän toimintaan tule katkoja. Ohjaajille on tär- keää saada jakaa kokemuksia dialogisessa sekä analyttisessä keskustelussa heti ryhmän päättymisen jälkeen. Keskustelu antaa mahdollisuuden asiakaslähtöiseen työn kehittä- miseen.

10.2 Kokemukseni ja ymmärrykseni tutkimusprosessin jälkeen

Vertaisryhmätoiminta on prosessi, joka etenee yksilöllisesti ryhmän kehitysvaiheiden mukaan. Ryhmän kehitysvaiheet noudattavat jäsenten yksilöllisiä tarpeita ja päinvas-toin. Tämän tutkimustyön kohteena olevan ryhmän kehitysvaiheet olivat helposti havait-tavissa. Ryhmä muotoutui ja saavutti luottamuksen nopeasti. Ryhmä eteni rakentavasti ja hillitysti kehitysvaiheesta toiseen. Konfliktivaihe oli lyhyt, jossa erimielisyydet kään-nettiin näkökulmia rikastuttavaksi asiaksi. Ryhmän jäsenten erilaisuuden näkeminen rikkautena kertoi siitä, että ryhmä oli saavuttanut rauhallisen työskentelyvaiheen.

Monia ryhmiä ohjanneena olen vakuuttunut siitä, että ryhmä on todella hyvä foorumi itsetuntemuksen kehittämiseen. Luottamuksen saavuttanut ryhmä voi toimia peilinä omien tunteiden läpikäymisessä. Ryhmän palautteiden kautta voi realisoida omaa arkis-ta elämäänsä ja saada niihin uusia näkökulmia. Sosiaalinen kanssakäyminen mahdollis-taa hyvän dialogisen keskustelun ihmisten välillä.

Ryhmään osallistuva haluaa yleensä jonkinlaista muutosta elämäänsä. Keskustelut mah-dollistavat muutoksen osallistujien ajattelussa. Muutos lähtee aina itsestä, mutta ryhmän toimiessa peilinä se mahdollistaa sen. Pieni muutos yksilötasolla vaikuttaa myös ympä-ristöön, ryhmän muihin jäseniin sekä yksilön omaan sosiaaliseen verkostoon (vertaa Isokorpi 2006: 13.) Vertaisryhmä voi olla hyvin merkittävä foorumi lastensuojelun per-hetyön asiakkaalle. Vertaisryhmätoiminta tukee lastensuojelun perhetyön perustehtävää, joka on perheen tukeminen, auttaminen ja voimavarojen etsiminen.

Tässä tutkimuksessa mukana olleet äidit olivat hyvin motivoituneita ja sitoutuneita ryhmän toimintaan. He ottivat vastuun omasta roolistaan ryhmässä ja pitivät huolta myös muista. Itselleni oli todella antoisaa ja opettavaista saada olla mukana tässä pro-cessissa. Teemahaastattelutapahtuma oli myös osa tätä prosessia. Haastattelut olivat hy-vin dialogisia ja osa meidän kaikkien omaa kehittymisen prosessia, koska itse haastatte-lutilanteessa äidit sekä minä löysimme vielä uusia näkökulmia asioihin.

Tutkimus eteni aikataulun mukaisesti. Ryhmän jäsenet suostuivat mielellään haastatel-taviksi. Oma roolini ryhmän ohjaajan ja tutkijana mahdollisti sen, että aikataulutus toimi ja minulla oli jatkuva yhteys tutkimustyöhön. Tunsin kaikki haastateltavat koska toimin kyseisen ryhmän ohjaajana. Tutkimustyön aikana pohdin sitä, vaikuttiko tuttuus haasta-

teltävien vastauksiin. Haastattelutilanteet olivat hyvin rauhallisia ja luottamusta herättäviä, joten uskon ja luotan siihen, että haastateltavien vastaukset olivat aitoja ja rehellisiä. Toisaalta minä tunsin perhetyön ja ryhmän kautta kaikki haastateltavat, pystyin havainnoimaan heitä jatkuvasti, joten heillä ei ollut mitään syytä johtaa minua harhaan vastauksilla. Tutkimustyön aikana tekemäni havainnot ja haastattelun materiaali tukivat toisiinsa. Ryhmätoimintojen aikana tekemäni osallistuva havainnointi tuki haastatteluja, koska pystyin miettimään joitakin tarkentavia kysymyksiä etukäteen. Osallistuva havainnointi auttoi myös haastattelutilanteessa huomiomaan jokaisen haastateltavan yksilöllisesti.

Suhteessa haastateltaviin olin monessa eri roolissa. Minulla oli tutkijan rooli, vertaisryhmän ohjaajan rooli sekä osalle myös perheohjaajan rooli. Tunsin haastateltavat monen eri tilanteen kautta. Tuntemisen hyötynä koen sen, että keskustelut haastateltavien kanssa oli helppoja, sekä luottamus oli saavutettu jo ennen haastatteluja. Toisaalta liian tuttu tutkija voi rajoittaa haastateltavien kertomuksia. Haastateltava voi pyrkiä kertomaan asioita, joita olettaa haastateltavan haluavan kuulla. Moni roolisen tutkijan haittana voi olla, että haastateltava jättää kertomatta joitakin asioita. Tutkimuksessa haastateltavat toivat selkeästi esille vertaisryhmän voimaannuttavan vaikutuksen ja sen positiivisen merkityksen osallisuuden lisääjänä, joten tässä tutkimuksessa se on ollut hyvin merkityksellistä, vaikka jotakin olisi jätetty kertomatta.

Tunsin haastateltavat entuudestaan ja tiesin heidän elämästään paljon enemmän kun mitä haastatteluista kävi ilmi. Tämän vuoksi jouduin tutkimustuloksia analysoidessa olemaan hyvin tarkka, etten tuo tutkimuksessa esille sellaisia asioita, joita he eivät ole haastattelussa tuoneet esille. Jouduin useaan otteeseen lukemaan litteroinnit ja varmistamaan, että asiat joita käsittelen tutkimuksessa, ovat haastatteluissa nousseet esille. Toimiessani myös ryhmäläisten perheohjaajana, minulla oli tietoa heidän elämästään enemmän kun mitä haastatteluista selvisi. Tämä vaati itsekuria, jotta pystyin pitäytymään tutkimusaineiston tuottamassa materiaalissa.

Teoriasidonnainen lähestymistapa aineistoon toi lisää haasteellisuutta. alkuun CMOI – kaavion sisäistäminen vei oman aikansa. En pystynyt hyödyntämään kaaviota sellaiseen vaan soveltaen, vertaisryhmätoiminnan analysointiin sopivaksi. Ihmisen elämään vaikuttaa yhtäaikaaisesti monet eri tekijät, joten sen vuoksi halusin käyttää analyysin apuna CMOI – kaaviota. Kaavion avulla tutkimuksen aineiston materiaalia analysoidaan

ja tarkastellaan neljästä näkökulmasta käsin. Ajattelin, että tämä varmistaisi sen, etten analysoi aineistoa kapeasti. Tässä työssäni ajattelin interventioina myös vertaistyhmissä käytettäviä menetelmiä. Menetelmillä voidaan tehdä väliintuloja eli interventioita.

Työn analyysivaiheessa teemat menivät hyvin herkästi päällekkäin. Toisinaan oli vaikea erottaa mikä oli muutos ja mikä mekanismi. Jouduin työssäni selkeästi rajaamaan mitkä asiat tuottivat äitien elämässä muutosta kokemuksissa, teoissa ja ajatuksissa. Mekanismi puolestaan toimi asiakkaan haluna, tahtotilana, rohkeutena muutokseen tai muutosta estävänä pelkona. Käytännössä mekanismi oli yhteydessä muutokseen. Muutosta ei tapahdu ilman mekanismeja. Toimiva mekanismi mahdollistaa muutoksen äitien erilaisissa konteksteissa (vrt. Levamo 2007: 75).

Toisaalta vaikka CMOI – kaavion käyttäminen analyysin apuna tuntui työläältä, niin koen sen käyttämisen hyödyllisenä ja tätä työtä rikastuttavana. Kaavion avulla pystyin huomioimaan ilmiöiden ja tapahtumien taustalla olevat mekanismit ja ymmärtämään niiden vaikutuksen muutokseen sekä yhteyden osallistujien kontekstiin. Uskon pysyneeni kaavioin avulla syvällisempään analyysiin ja tulosten tarkasteluun kuin aineistolähtöisessä analyysissä.

Koin tärkeäksi analysoida myös ryhmän toiminnassa käytettyjä menetelmiä, mitkä toimi ja mitä pitäisi vielä kehittää. Ryhmässä käytetyt menetelmät toimivat aina jonkun osallistujan kohdalla. Tämä työ osoittaa, että on tärkeää sisällyttää ryhmän toimintaan erilaisia menetelmiä. Erilaiset menetelmät rikastuttivat toimintaa ja pitivät mielenkiintoa yllä. Lastensuojelun perhetyön vertaistukitoiminta tarvitsee erilaisia menetelmiä, jotta se voi tukea asiakkaalle asetettuja tavoitteita asiakaslähtöisesti. Tämän tutkimuksen kohde-ryhmässä käytetyt menetelmät ovat varmasti käytettävissä muissakin ryhmissä, joko suoraan tai soveltaen.

10.3 Tutkimuksen hyödyntäminen

Laki jo velvoittaa kuntaa järjestämään perhetyötä ja vertaisryhmätoimintaa sitä tarvitseville. Kunnan on joko itse tuotettava palvelut tai ostettava ne yksityiseltä palvelun tuottajalta tai järjestöltä. Kunnan omat resurssit palveluiden tuottamiseen ei aina riitä joten yhteistyötä muiden tahojen kanssa olisi hyvä kehittää. Yksityisiä lastensuojelun avopal-

veluita tuottavia yrityksiä on jo olemassa. Yhteistyö niiden ja järjestöjen kanssa mahdollistaisi monipuolisen vertaisryhmätoiminnan kuntalaisille ja lastensuojelun asiakkaille.

Vertaisryhmätoimintaa osana lastensuojelun perhetyötä on esitetty Keski-Suomessa perhetyöntekijöiden työkokouksessa sekä valtakunnallisesti Perhe-Hankkeen kokouksissa ja koulutuksissa. Mahdollisesti tätä tutkimustyötä esitellään perhetoimijoiden alueellisissa yhteistyöryhmissä sekä työkokouksissa Jyväskylän seudulla.

Tämän tutkimustyön aineistoa on käytetty Stakesin hyvät käytännöt kuvauksessa; Lastensuojelun perhetyön vertaisryhmät. Hyvät käytännöt kuvaus on julkaistu Stakesin sivuilla 14.1.2009, tekijänä Kempainen Jaana - Seriola Mervi. Lisäksi maakunnallisesti välitetään tietoa vertaisryhmätoiminnan kuvauksesta Sonette-tietoverkon kautta.

Näen hyvänä myös sen, jos tämä työ lisää työntekijöissä innostusta ja rohkeutta pienryhmätoiminnan kehittämiseen ja kokeilemiseen. Tavoitteena on, että perhetyöntekijät, ohjaajat sekä muut vastaavanlaisten ryhmien ohjaajat voisivat hyödyntää tätä tutkimusta omassa työssään pienryhmätoimintaa suunnitellessa sekä toteuttaessa. Tämän tutkimuksen kohderyhmässä käytettyjä menetelmiä voi käyttää soveltaen myös erilaisissa teemapäivissä. Perhetyössä voisi kokeilla joidenkin perheiden kohdalla vertaisperheiden yhteisiä tapaamisia teemojen pohjalta. Jokaisesta kokeilusta on hyvä muistaa pyytää osallistujilta palautetta, jotta saadaan tärkeää tietoa toiminnan kehittämiseen. Tämä vaatii perhetyöntekijältä tai ohjaajalta innovatiivista työtettä sekä toimintaan soveltuvat tilat. Vertaistuki monipuolistaa perhetyön palvelua ja tukee ammatillista toimintaa, joten sen kehittäminen osaksi palvelujärjestelmää on tärkeää.

Vertaisryhmätoiminnan saaminen osaksi palvelujärjestelmää vaatii eri tahojen kanssa tehtävää yhteistyötä, sekä avointa keskustelua vertaisryhmätoiminnan tarpeellisuudesta ja hyödystä. Jotta toiminta saadaan osaksi perhetyön perustehtävää, on sillä oltava päättäjien hyväksyntä. Lastensuojelun perhetyössä tärkeässä roolissa ovat sosiaalijohtajat sekä johtavat sosiaalityöntekijät.

Haluan tällä työlläni vakuuttaa työnantajat sekä päättäjät vertaisryhmätoiminnan hyödyllisyydestä lastensuojelun perhetyössä. Selvitin tällä tutkimustyöllä sen, että perhetyön piirissä olevat kotiäidit kokivat vertaisryhmän lisäävän heidän voimaantumistaan ja

aktiivisuuttaan. Lisäksi ryhmä toimi sosiaalisen pääoman lähteenä. Jatkotutkimuksena tälle voisi olla vertaisryhmätoiminnan mallintaminen lastensuojelun perhetyöhön.

LÄHTEET

- Aalto, Mikko 2000: Ryppäästä ryhmäksi. Turvallisen ryhmän rakentaminen. Tampere: Tammer-paino oy
- Aho, Päivi 1993: Mihin me yllämme? Artikkelit teoksessa: Karvinen, Synnöve (toim.) Sosiaalityön eettiset jännitteet. Sosiaalityön vuosikirja 1993. Helsinki: Sosiaalityöntekijäin liitto r. y. ja Painatuskeskus.
- Alasuutari, Pertti 2007: Laadullinen tutkimus. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy
- Bardy, Marjatta – Salmi, Minna – Heino, Tarja 2002: Mikä lapsiamme uhkaa? Suunta- viivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Saarijärvi: Stakes Raportteja 263.
- Brown, Nina W 2004: Psychoeducational groups. Process and Practice (2 painos) New York: Brunner-Routledge.
- Egelund Tine 1997: Beskyttelse af barndommen. Socialtforvaltningens risikovurdering og ingreb. Köpenhamn: Hans Retizels forlag
- Hurtig Johanna 2003: Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Hannikainen, Lauri (toim.) 1992: Eettiset säännöt. Turku: Åbo Akademin ihmisoikeus- instituutti.
- Hannula, Eila 1989: Liittyminen ryhmässä – esteiden työskentelystä. Teoksessa Ryhmän voima ja viisaus, 40 vuotta ihmissuhdetaitojen opiskelua ryhmätyömenetelmin. Ryhmätyö ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy

- Heino, Tarja 2008: Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakesin työpapereita 9/2008
- Heino, Tarja – Berg, Kristiina – Hurtig, Johanna 2002: Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Helsinki: Stakes
- Heikkilä, Jorma – Heikkilä, Kristiina 2005: Voimaantuminen työyhteisön haasteena. Porvoo: WSOY
- Heikkilä-Laakso Kristiina – Heikkilä, Jorma 1997: Innovatiivisuutta etsimässä. Irtiottoa keskinkertaisuudesta. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja B 57.
- Hirsjärvi Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 1997: Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammer-paino oy
- Hosia, Kirsti 1998: Regressio ryhmässä – ryhmän regressio. Teoksessa Ryhmän voima ja viisaus, 40 vuotta ihmissuhdetaitojen opiskelua ryhmätyömenetelmin. Ryhmätyö ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy
- Hyypä, Markku T 2002: Kuorossa elämä pitenee, Sosiaalinen pääoma ja terveys. Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.) 2002: Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, PS- kustannus.
- Hyypä, Markku T – Kronholm Erkki 2002: Kansalaisyhteisön sosiaalinen pääoma heijastuu vireyteen. Suomen lääkärilehti 41/2002, 42 – 27
- Isokorpi, Tia 2006: Napit vastakkain, ristiriidat , rajat ja ratkaisut. Jyväskylä: PS-kustannus
- Jalava, U – Virtanen, P 1998: Tietoa luova projekti – polku oppivaan organisaatioon. Tampere: Kirjayhtymä oy

- Jantunen, Eila 2008: Osalliseksi tuleminen – masentuneiden vertaistukea jäsentävä substansiivinen teoria. Tampereen yliopisto: Lääketieteellinen tiedekunta. Hoitotieteen laitos, Lisensiaatintutkimus. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Jokinen, Kimmo 2002: Terve elämä tämänhetkisyiden kulttuurissa. Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.) 2002: Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, PS- kustannus.
- Järvinen, Ritva 1998: Äitien kokemuksia lastenneuvoloiden vanhempainryhmistä – ryhmästä tukea arjesta selviämiseen. Tampereen yliopisto: Hoitotieteen laitos. Pro gradu- tutkielma
- Karjalainen, Pekka – Blomgren, Sanna 2004: Oikorata vai mutkatie? Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkuja nuorille. Stakesin sosiaalipalvelujen evaluatioryhmä FinSoc, arviointiraportteja 2/2004. Helsinki: Stakes
- Kilponen, Marja-Riitta – Lindqvist, Tuija – Paasio Petteri 2002: Helsingin sosiaalivirastossa arvioidaan sosiaalityötä. Fin Soc news. uutiskirje sosiaalipalvelujen menetelmien arvioinnista 2/2002
- Kyrö, Paula 2004: Tutkimusprosessi valintojen polkuna. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy
- Lahtinen, Pia 2008: Perhetyön menetelmät opiskelijoiden teksteissä. Tutkimus perhetyön opiskelijoiden menetelmäkuvauksista. Lapsi- ja nuorisososiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos Jyväskylän yliopisto.
- Leinonen, Ritva 1989: Ryhmä ihmissuhdetaitojen oppimisen välineenä. Teoksessa Ryhmän voima ja viisaus, 40 vuotta ihmissuhdetaitojen opiskelua ryhmätyömenetelmin. Ryhmätyö ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy
- Levamo, Pauliina 2007: Omaa elämää etsimässä. Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä. Teoksessa Heikkien, Alpo - Le-vamo, Pauliina – Parviainen, Maaret – Savolainen, Alli

2007: Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. Helsinki: SOC-CAn ja Heikki Waris- instituutin julkaisusarja nro 11.

Loppela, Kaija 2004: Ihminen ja työ – keskustellen työkuuntoon. Työyhteisön kehittämisen työkykyä ylläpitävän toiminnan viitekehyksessä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy

Lääperi Raija 2007: Perheen hyväksi kumppanuuden hengessä. Jyväskylän seudun Perhe –hankkeen arviointi. Jyväskylä: Stakesin alueyksikkö

Malin, Marja-Leena 2000: Vertaisryhmä, elinvoimaa kasvattamassa. Teoksessa Malin Marja-Leena (toim.) 2000: Verkostot ja vertaiset. Helsinki: Helsingin painoteollisuus Oy

Metsämuuronen, Jari 2001: Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologian – sarja 4 Viro

Muurinaho, Jyrki 2000: Apua oma- apu ryhmistä. Tutkimus Mielenterveyden Keskusliiton oma- apuryhmistä ja niiden vaikutuksesta mielenterveyskuntoutujien psyykkiseen hyvinvointiin. Vantaa: MTLK ja Printaway oy

Myllykoski, Marja 1998: Mitä ryhmässä voi oppia. Teoksessa Ryhmän voima ja viisaus, 40 vuotta ihmissuhdetaitojen opiskelua ryhmätyömenetelmin. Ryhmätyö ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy

Myllärniemi, Annina 2007: Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä, jäsenyyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Helsinki: Soccan ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja 6/2007

Mäkeläinen, Pia 2003: Koti vaikuttavaa ja jäsentynyttä työtettä. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

<http://www.hel.fi/wps/wcm/resources/file/eb40e34a9cee778/08loppuraportti.pdf>

- Mäntysaari, Mikko 1999: Arviointitutkimuksen taustaoletukset. Teoksessa Eräsaari, Risto – Lindqvist, Tuija – Mäntysaari, Mikko – Rajavaara, Marketta 1999: Arviointi ja asiantuntijuus. Tampere: Tammer - Paino Oy
- Niemelä, Jorma 2002: identiteettityö, sosiaalinen pääoma ja marginaalista murtautuminen. Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.) 2002: Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, PS- kustannus.
- Niemelä, Seppo 2008: Sosiaalinen pääoma. Pro Human. Artikkeliluettelo
<<http://www.prohumanum.fi/artikkelit/niemela.html>> Luettu 18.4.2008
- Niemistö, Raimo 2000: Ryhmän luovuus ja kehityshehdot. Tampere: Tammer-Paino
- Karjalainen, Pekka – Blomgren, Sanna 2004: Oikorata vai mutkatie? Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkuja nuorille. Stakesin sosiaalipalvelujen evaluaatioryhmä FinSoc, arviointiraportteja 2/2004. Helsinki: Stakes
- Kaukkila, Veli – Lehtonen, Elisa 2007: Ryhmästä enemmän. Käsikirja ryhmänohjaajan taitoja tarvitsevalle. Laadukasta kulttuuria vapaaehtoistyöhön –hanke Suomen mielenterveysseura. SMS-Tuotanto Oy
- Korkiakangas Mirja 2005: Perheen voimavaroja etsimässä, tapaustutkimus asiakaslähteisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä. Lisensiaatintyö, Lapin yliopisto
- Ojanen, Sinikka 2006: Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian käsittelyä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Paasio, Petteri 2003: Vaikuttavuuden arvioinnin rakenne ja mahdollisuus sosiaalialalla. Stakesin sosiaalipalvelujen evaluaatioryhmä FinSoc, työpapereita 3/2003. Helsinki: Stakes
- Rintamäki, Teija 2003: Vertaishoidon merkitys nuorten psykiatrisessa osastonhoidossa. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitos. Pro gradu –tutkielma.

- Rostila, Ilmari 2002: Realistinen arviointitutkimus ja onnistumisen pakot. Teoksessa Laitinen Raimo Arvioinnin arkea ja peruskysymyksiä. Sosiaali- ja terveys- turvan keskusliitto. Helsinki: Kirjapaino Hakapaino Oy
- Ruuskanen, Petri 2001: Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntauksat ja mekanismit. VATT- tutkimuksia 81. Helsinki: Oy Nord Print Ab
- Ruuskanen, Petri (toim.) 2002: Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, PS- kustannus.
- Ruusuvuori, Johanna – Tiittula Liisa (toim.) 2005: Haastattelu tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Siekkinen, Kirsi 2001: Syvähaastattelu teoksessa Aaltola, Juhani – Valli, Raine, toim 2001: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1, metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Chydenius-instituutin julkaisu 2/2001. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy
- Siitonen, Juha 1999: Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulu: Oulun yli- opisto
- Sova, Ina 1996: Työnohjaus ryhmän ja sen johtajuuden tukena. Teoksessa Ryhmän voima ja viisaus, 40 vuotta ihmissuhdetaitojen opiskelua ryhmätyömenetelmin. Ryhmätyö ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy
- Söderblom, Bitta 2005: Lapsi masentuneen vanhempansa kanssa vertaisryhmässä – kommunikaation ja ymmärryksen merkitys. Lievestuore: ER-Paino Oy Profami oy
- Taskinen, Sirpa 2007: Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Stakes Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino oy
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2002: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

- Uusimäki, Mervi 2005: Perhetyötäkö kaikki? Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.
- Valkonen, Tarja 2000: Ryhmäviestintätaidot ja niiden arvioiminen. Teoksessa Lappalainen Hannu-Pekka (toim.) Virikkeitä viestintävalmiuksien arviointiin. Helsinki: Opetushallitus.
- Valli, Raine 2001: Kyselylomaketutkimus teoksessa Aaltola, Juhani – Valli, Raine, toim 2001: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1, metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Chydenius-instituutin julkaisuja 2/2001. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy
- Viitala, Riitta – Kekkonen, Marjatta - Paavola, Auli 2008: Perhekeskustoiminnan kehittäminen. Perhe – hankkeen loppuraportti. Helsinki: Sosiaali ja terveystieteiden ministeriö
- Virtanen, Petri 2007: Arviointi Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki: Edita Prima Oy
- Vertaisryhmätoiminnan perusteet 2007: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. <http://www.stkl.fi/vertsi-k5.html>
- Vuori, Jaana – Ritva Nätkin (toim.) 2007: Perhetyön tieto. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Vuorinen, Marja 2002: Meidän ryhmä – hyvä juttu. Kokemuksia ja tuloksia oma-apu toiminnasta. Vantaa: Mielenterveyden keskusliitto.
- Vuorinen, Marja – Helasti Kirsimarja 1999: Juttukeppi kiertämään. Kokemuksia oma-aputoiminnasta vuosilta 1994 – 1997. Vantaa: MTKL ja Printaway Oy.
- Julkaisemattomat lähteet
- Liukkonen, Johanna 2007: Keski – Suomen vertaisryhmäkartoitus, Jyväskylä: Kehys

OPINNÄYTETYÖHÖN LIITTYVÄ KYSELY

Hei, olen Mervi Seriola Muuramen kunnan lastensuojelun perheohjaaja, Jyväskylän seudun Perhe-Hankkeen perhetyöntekijä sekä lisäksi Stadian ylemmän ammattikorkeakoulun sosionomi-opiskelija. Teen opintoihini liittyen opinnäytetyön perhetyön lastensuojelun vertaisryhmätoiminnasta. Vertaisryhmätoiminta on yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimi jolla tarjotaan tukea perheille. Työni tavoitteena on kartoittaa asiakkaiden kokemuksia ryhmistä sekä saadun tiedon pohjalta mallintaa vertaisryhmätoiminta lastensuojelun perhetyöhön.

Käsittelen haastatteluun osallistuvien vastaukset täysin luottamuksellisesti, eikä vastaajan henkilöllisyys tule esille.

Kaikki vastaukset ovat minulle todella tärkeitä ja toivottavasti tuleva työ hyödyntää perhetyöntekijöitä pienryhmätoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Jokainen vastaaja on mukana tärkeässä perhetyön vertaisryhmätoiminnan kehittämisessä.

Suuret kiitokset jokaisesta vastauksesta!

Vastaukset voi toimittaa minulle sähköisesti tai yhdyshenkilön välityksellä. Toimittaessasi vastauksen postin välityksellä, maksan postimaksun sinulle takaisin.

Annan mielelläni lisätietoja asiaan liittyen. Minulle voi laittaa sähköpostia tai soittaa alla olevaan numeroon.

Yhteistyöterveisin

Mervi Seriola

Perheohjaaja

Muuramen kunta/sosiaalitoimi

PL 1

409501 Muurame

mervi.seriola@muurame.fi

040 8657602

KYSELYLOMAKE VERTAISRYHMÄSSÄ TOIMINEILLE HENKILÖILLE

Vastaa omin sanoin seuraaviin kysymyksiin vapaamuotoisesti. Jokainen ajatus ja vastaus on tärkeä. Halutessasi voit kirjoittaa ryhmässä olemisesta pienen esseen kysymyksiä apuna käyttäen.

1. Miten sait ryhmästä tietoa?
2. Miltä sinusta tuntui tulla ryhmään? (kerro omista tuntemuksistasi)
3. Mitä odotit ryhmältä? (kerro omista toiveistasi ja odotuksistasi)
4. Kerro elämäntilanteestasi; Mitä asioita elämässäsi tapahtui ryhmään tullessa ja sen aikana?
5. Käsiteltiinkö ryhmässä teemoja jotka liittyivät omaan elämäntilanteeseesi?
6. Mitä olet saanut ryhmältä? (mitä ryhmässä oleminen on sinulle merkinnyt, mitä siitä opit tai miten ryhmä hyödytti sinua, huomasitko muutoksia itsessäsi, ajatuksissasi?)

Lisäksi rastita oikea/oikeat vaihtoehdot seuraavista;

Olen saanut ryhmältä

- ikäistäni seuraa
- harrastuksen
- mahdollisuuden tavata muita aikuisia ja keskustella heidän kanssaan
- huomata, etten ole ainut ihminen jolla on elämässä vaikeita hetkiä
- kuulla muiden kokemuksia elämän eri tilanteista

- sain ryhmältä toivoa
 - sain jakaa omia vaikeita asioita muiden kanssa
 - arvostusta, minusta oltiin kiinnostuneita ja minua kuunneltiin
 - tietoa seuraavista asioista; _____
-

7. Oletko ryhmän kautta saanut uusia kaverisuhteita? (pidätkö yhteyttä muiden ryhmäläisten kanssa ryhmän ulkopuolella)
8. Oliko ryhmän toiminnassa jotain, josta et pitänyt?
9. Haluaisitko uudestaan osallistua vastaavanlaiseen ryhmään?
10. Mitä muuta haluat kertoa?

KIITOS !

HAASTATELULUPA

Opiskelen Helsingin ammattikorkeakoulussa, Stadiassa ylempää sosionomin ammattikorkeakoulututkintoa, Sosiaalialan koulutusohjelmaa, joka painottuu lapsi-, nuoriso- ja perhetyön kehittämiseen.

Teen tutkimustyöni perhetyön lastensuojelun vertaisryhmätoiminnasta. Tutkimuksen kohteena on arvioida Voippis-ryhmän toimintaa ja miten se vaikuttaa asiakkaiden elämään ja arkipäivään.

Tutkimusaineistoa kerään teemahaastatteluilla.

Pyydän lupaa tämän haastattelun käyttämiseen tutkimustyössäni.

Muuramessa _____

Allekirjoitus _____

Käsittelen työssäni haastattelumateriaalia täysin luottamuksellisesti, tasavertaisesti, asiakasta arvostavasti. Työssäni ei missään vaiheessa paljastu kenenkään henkilöllisyys. Haastattelun apuna käytetyn nauhoitusmateriaalin ylinauhoitan käytön jälkeen.

Jokaisella haastateltavalla on myös mahdollisuus kommentoida lausumaansa ja tarvittaessa pyytää siihen korjauksia tai poistamaan oman osuuden kokonaan.

Tutkimuksen tekijänä sitoudun edellä mainittuihin eettisiin periaatteisiin

Mervi Seriola

Ryhmään osallistuvat äidit vastasivat tammikuussa 2008 palautekyselylomakkeen avulla kysymyksiin, jossa haettiin vastausta siihen, mitä he ovat oman kokemuksen mukaan ryhmältä saaneet.

YHTEENVETO Voippis- ryhmän toimintaan osallistuvien henkilöiden palautteista, kyselylomakkeen vaihtoehtovastauksista.

Aiheet/väittämät	Vastausten määrä
Olen saanut ryhmältä:	
Ikäistäni seuraa	2
Harrastuksen	1
Mahdollisuuden tavata muita aikuisia ja keskustella heidän kanssaan	4
Huomata, etten ole ainut ihminen jolla on elämässä vaikeita hetkiä	2
Kuulla muiden kokemuksia elämän eri tilanteista	3
Toivoa	1
Mahdollisuuden jakaa omia vaikeita asioita muiden kanssa	1
Arvostusta, minusta oltiin kiinnostuneita ja minua kuunneltiin	2